

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

А.І. Кубах

ГОСПОДАРСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Навчальний посібник
для студентів усіх спеціальностей
всіх форм навчання Академії

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

А.І. Кубах

ГОСПОДАРСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Навчальний посібник
для студентів усіх спеціальностей
всіх форм навчання Академії

Харків – ХНАМГ – 2007

Кубах А.І. **Господарське законодавство:** Навч. посібник – Харків :
ХНАМГ, 2007. – 196 с.

Автор: канд. екон. наук, доцент, завідувач кафедри правового
забезпечення господарської діяльності ХНАМГ А.І. Кубах

Рецензент: канд. юрид. наук, доцент кафедри правового забезпечення
господарської діяльності Т.А. Коляда

Рекомендовано Вченою радою Харківської Національної Академії
міського господарства як навчальний посібник для студентів усіх
спеціальностей всіх форм навчання Академії, протокол №10 від 29.06.2007 року

Зміст

	Стор.
Вступ.....	5
Розділ I. Загальна характеристика господарського права і господарського законодавства.....	6
1. Господарська діяльність та її види.....	6
2. Державний рівень організації господарської діяльності та керівництво нею.....	8
3. Господарські правовідносини.....	11
4. Господарське законодавство.....	12
5. Господарсько-правові норми.....	12
6. Господарське право.....	13
Розділ II. Суб'єкти господарських правовідносин.....	14
1. Суб'єкти господарських правовідносин (господарського права) та їх правовий статус.....	14
2. Підприємство та його основні ознаки.....	17
3. Види та організаційно-правові форми підприємств.....	18
4. Господарські товариства та їх форми.....	19
5. Індивідуальні підприємці як суб'єкти господарського права.....	23
6. Господарські об'єднання, їх різновид – промислово-фінансові групи.....	23
Розділ III. Майнова основа господарювання.....	24
1. Майно у сфері господарювання.....	24
2. Відносини власності, правовий режим її різних форм.....	27
Розділ IV. Господарські зобов'язання.....	29
1. Господарські зобов'язання, підстави їх виникнення та види.....	29
2. Виконання господарських зобов'язань.....	31
3. Припинення господарських зобов'язань.....	32
Розділ V. Господарські договори.....	33
1. Господарський договір, його ознаки, функції та класифікація.....	33
2. Порядок укладення, зміни та розірвання господарських договорів.....	37
3. Зміст і форма господарського договору.....	39
4. Забезпечення належного виконання господарських договорів.....	41
Розділ VI. Правове регулювання банкрутства.....	42
1. Банкрутство.....	42
2. Судові процедури, що застосовуються до боржника в процесі продовження справи про банкрутство.....	44
Розділ VII. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	48

1. Зовнішньоекономічна діяльність, її види, нормативно-правове забезпечення, суб'єкти.....	48
2. Правовий режим зовнішньоекономічної діяльності.....	53
3. Зовнішньоекономічний договір.....	55
Розділ VIII. Господарсько-правова відповідальність.....	57
1. Господарсько-правова відповідальність, її види.....	57
2. Функції та підстави господарсько-правової відповідальності.....	60
3. Принципи, межі й строки застосування господарсько-правової відповідальності.....	61
4. Форми господарсько-правової відповідальності.....	62
Список літератури.....	67
Додаток 1.....	68
Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року// ВВР України. – 1996. - №30.....	68
Додаток 2.....	69
Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436 – IV.....	69
Додаток 3.....	181
Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року № 1798 – XII.....	181

Матеріали додатків наведені з офіційного сайту Верховної Ради України www.rada.gov.ua станом на 1 січня 2007 року.

Вступ

Перехід економіки України до ринкових відносин значно залежить від правового забезпечення ринкових реформ, створення необхідних умов для функціонування суб'єктів господарської діяльності, строгого дотримання вимог чинного законодавства.

Основу господарської діяльності, що базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності, становить Конституція України.

Знання норм господарського законодавства має велике значення, оскільки економічні відносини значною мірою регулюються саме нормами господарського права.

Питання розвитку господарського права України були проблемними до прийняття Господарського кодексу. На сучасному етапі відносини в сфері господарювання регулюються значною кількістю нормативно-правових актів. Але не всі вони адекватно пристосовані до умов ринкової економіки. Із введенням в дію Господарського кодексу України з 1 січня 2004 року, внесенням змін чи скасуванням тих чи інших законодавчих актів, розробкою нових нормативно-правових актів система господарського законодавства набуває більш визначеного й довершеного вигляду, що дозволяє ефективніше здійснювати правове регулювання економіки. У зв'язку з цим підвищуються вимоги до майбутніх фахівців господарських спеціальностей щодо знання основ господарського законодавства та навичок їх застосування у повсякденній господарській практиці.

У результаті вивчення господарського права (законодавства) України студенти повинні:

- 1) знати джерела та основні принципи господарського права;
- 2) ознайомитися з практикою застосування господарського законодавства господарськими судами, іншими державними органами, з практикою реалізації господарського законодавства юридичними особами й фізичними особами-підприємцями;
- 3) уміти застосовувати одержані знання у процесі роботи з метою захисту інтересів учасників господарсько-правових відносин.

У навчальному посібнику на основі чинного законодавства, у стислій та доступній для сприйняття формі розкрито зміст основних нормативних актів господарського законодавства, показана їх роль у регулюванні суспільних відносин.

Розділ I. Загальна характеристика господарського права і господарського законодавства

1. Господарська діяльність та її види

Ключовим поняттям господарського права є поняття господарської діяльності.

Ознаками господарської діяльності є:

- 1) сфера здійснення - суспільне виробництво (господарська сфера);
- 2) зміст - виробництво та реалізація продукції, виконання робіт, надання послуг відбувається не для власних потреб виробника, а для задоволення потреб інших осіб - споживачів в широкому розумінні (громадян як кінцевих споживачів, суб'єктів господарювання і різноманітних організацій, що використовують зазначені блага для задоволення своїх господарських чи інших потреб);
- 3) передача вказаних благ іншим особам на платній основі, тобто їх функціонування у формі товару;
- 4) професійні засади господарської діяльності;
- 5) спеціальний суб'єкт, який повинен звичайно мати статус суб'єкта господарювання;
- 6) поєднання приватних інтересів виробника в одержанні прибутку чи інших вигод/переваг від господарської діяльності та публічних інтересів суспільства в особі широкого кола споживачів - в отриманні певних благ, держави - в отриманні прибутків та інших обов'язкових платежів, територіальної громади - в забезпеченні зайнятості членів громади шляхом їх залучення на засадах індивідуального підприємництва чи трудового найму, у задоволенні потреб громади в певних продукції, роботах, послугах, в участі суб'єктів господарювання у вирішенні завдань територіальної громади в благоустрої, у сплаті місцевих податків та зборів.

Отже можна дати таке визначення господарської діяльності:

господарська діяльність - це така суспільно корисна діяльність суб'єктів господарювання щодо виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг з метою їх реалізації за плату (як товару), що ґрунтується на поєднанні приватних і публічних інтересів і здійснюється професійно.

Встановлений державою суспільний господарський порядок передбачає дотримання суб'єктами господарювання різноманітних вимог щодо:

- 1) якості продукції, робіт, послуг, їх безпечності для життя і здоров'я споживачів;
- 2) екологічної безпеки виробництва;
- 3) добросовісної поведінки у сфері економічної конкуренції;
- 4) цивілізованого використання найманої праці (тобто з дотриманням вимог трудового законодавства).

У Господарському кодексі України закріплені загальні принципи господарювання:

- 1) забезпечення економічної багатоманітності й рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання;
- 2) свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом;
- 3) вільний рух капіталів, товарів та послуг на території України;
- 4) обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у підприємстві, екологічного захисту населення, захисту прав споживачів та безпеки суспільства і держави;
- 5) захист національного товаровиробника;
- 6) заборона незаконного втручання органів державної влади і органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини.

Господарська діяльність надзвичайно різноманітна, що спричиняє потребу її класифікації з метою забезпечення оптимального правового регулювання господарської діяльності як такої і певних її видів, враховуючи специфіку останніх.

Господарську діяльність можна класифікувати за різними ознаками. За критерієм мети здійснення господарська діяльність може бути комерційною (підприємницькою) і некомерційною.

За предметом господарської діяльності розрізняють виробничу, торговельну, банківську, страхову, інноваційну, концесійну діяльність, спільне інвестування та ін.

Залежно від ринку (внутрішній чи зовнішній), національної приналежності суб'єктів господарювання (вітчизняні товаровиробники/резиденти чи іноземні інвестори та нерезиденти) розрізняють господарську діяльність за участю вітчизняних товаровиробників (резидентів) і зовнішньоекономічну діяльність (за участю резидентів та нерезидентів), у тому числі іноземне інвестування (за участю іноземного інвестора).

Першій з вищенаведених класифікацій господарської діяльності (на підприємництво та некомерційну господарську діяльність) особлива увага приділяється в Господарському кодексі України.

Підприємництво здійснюється на власний ризик і під власну відповідальність підприємця, який навіть може бути визнаний банкрутом у разі негативних фінансових результатів господарської діяльності - стійкої та значної неплатоспроможності. Для підприємницької діяльності властива ініціативність, що забезпечує пошук нових напрямів такої діяльності, запровадження новітніх технологій, виробництво принципово нових товарів або товарів з принципово новими властивостями. Для цього суб'єкт підприємницької діяльності повинен мати значний рівень самостійності.

Характерними рисами підприємницької діяльності, що відрізняє її від некомерційної, є:

- 1) наявність мети отримання прибутку від здійснення такої діяльності;

- 2) ініціативність, що забезпечує пошук і запровадження новітніх технологій, нових господарських зв'язків, оптимізацію власної діяльності;
- 3) ризиковий характер такої діяльності, оскільки сам підприємець несе основні ризики в разі негараздів у своїй діяльності, невдалого вибору контрагентів тощо;
- 4) власна відповідальність підприємця в разі невиконання/неналежного виконання зобов'язань перед кредиторами, державою, територіальною громадою та іншими особами усім майном, що належить йому на праві власності чи праві господарського відання, а також можливість визнання підприємця банкрутом у разі його стійкої та значної неплатоспроможності;
- 5) усі вищезазначені риси зумовлюють ще одну - самостійність здійснення підприємницької діяльності, що дозволяє її суб'єктові вжити максимально можливі заходи для успішності такої діяльності й оперативно реагувати на кон'юнктуру ринку, на поведінку контрагентів, на відгуки споживачів.

Узагальнене поняття підприємницької діяльності дається в Господарському кодексі України:

«Підприємництво — це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення і економічних і соціальних результатів та одержання прибутку».

Некомерційна господарська діяльність здійснюється суб'єктами господарювання державного або комунального секторів економіки в галузях (видах діяльності), в яких забороняється підприємництво на основі рішення відповідного органу державної влади чи органу місцевого самоврядування.

Некомерційна господарська діяльність притаманна казенним підприємствам та некомерційним комунальним підприємствам. Фінансування їх діяльності в разі збитковості здійснюється за рахунок відповідного бюджету.

2. Державний рівень організації господарської діяльності та керівництво нею

Хоча всі рівні організації господарської діяльності є необхідними, проте державний має особливе значення, зумовлене роллю держави в суспільному житті.

Державна економічна політика - це закріплені у відповідних економіко-правових документах (прогнозах, програмах, законодавчих актах) цілі й завдання, які ставить держава, забезпечуючи комплексне вирішення подвійного завдання: поєднання в економічному житті ринкових засад господарювання і соціальної спрямованості економіки, що ґрунтується на оптимальному узгодженні інтересів суб'єктів господарювання, споживачів, суспільства в цілому та його різних верств.

При цьому держава застосовує економічну стратегію і економічну тактику.

Економічна стратегія - обраний державою курс економічної політики, розрахований на тривалу перспективу і спрямований на вирішення крупномасштабних економічних та соціальних завдань, завдань культурного розвитку, забезпечення економічної безпеки держави, збереження і примноження її економічного потенціалу і національного багатства, підвищення народного добробуту. Економічна стратегія включає визначення пріоритетних цілей народного господарства, засобів та способів їх реалізації, виходячи із змісту об'єктивних процесів і тенденцій, що мають місце в національному й світовому господарстві, та враховуючи законні інтереси суб'єктів господарювання. .

Економічна тактика - сукупність найближчих цілей, завдань, засобів і способів їх досягнення для реалізації стратегічного курсу економічної політики в конкретних умовах, що складаються в поточному періоді розвитку народного господарства .

У ст. 10 Господарського кодексу України закріплені основні напрями економічної політики держави:

- 1) структурно-галузева політика;
- 2) інвестиційна політика;
- 3) амортизаційна політика;
- 4) політика інституційних перетворень;
- 5) цінова політика;
- 6) антимонопольно-конкурентна політика;
- 7) бюджетна політика
- 8) податкова політика;
- 9) грошово-кредитна політика;
- 10) валютна політика;
- 11) зовнішньоекономічна політика;
- 12) екологічна політика;
- 13) соціальна політика.

Здійснюючи економічну політику, держава застосовує різні правові форми й засоби.

Правові форми державного керівництва економікою - це врегульовані правом, відмінні за конкретними цілями й способом здійснення види діяльності держави (уповноважених державних органів, а також органів місцевого самоврядування - щодо делегованих державою повноважень) у сфері економіки. Розрізняють такі основні правові форми: нормативне регулювання, планування, управління, контроль.

Нормативне регулювання (як правова форма державного керівництва економікою) означає встановлення компетентними органами держави правил здійснення господарської діяльності. Провідна роль у цьому належить Верховній Раді України.

Господарський кодекс України визначає основні засоби державного регулювання господарської діяльності:

- 1) державне замовлення і державне завдання;
- 2) ліцензування, патентування та квотування;
- 3) сертифікація та стандартизація
- 4) застосування нормативів та лімітів;
- 5) регулювання цін і тарифів;
- 6) надання податкових, інвестиційних та інших пільг;
- 7) надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій і субсидій.

Прогнозування та планування (як правова форма державного керівництва економікою) - це визначення за допомогою правових засобів основних напрямів і конкретних результатів діяльності країни, регіонів, галузей народного господарства, окремих суб'єктів господарювання. Ця форма державного керівництва економікою регулюється Господарським кодексом України.

Програмування економічного і соціального розвитку України — це визначення за допомогою правових засобів (у формі правового документа) цілей та пріоритетів економічного і соціального розвитку, засобів та шляхів їх досягнення, формування взаємоузгодженої та комплексної системи заходів органів законодавчої і виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, спрямованих на ефективне розв'язання проблем економічного і соціального розвитку, досягнення стабільного економічного зростання, а також характеристика очікуваних результатів в економіці та соціальній сфері.

Розрізняють директивне й індикативне планування.

Управління (як правова форма державного керівництва економікою) означає прийняття компетентним органом юридично значущих рішень для суб'єктів господарювання з оперативних питань господарського життя (здійснення державної реєстрації суб'єктів господарювання, окремих видів договорів і майна, видача ліцензій, патентів та інших дозволів, встановлення квот, затвердження стандартів і здійснення сертифікації продукції, робіт, послуг, встановлення лімітів на використання природних ресурсів тощо).

Контроль (як правова форма державного керівництва економікою) – це встановлення компетентними органами ступеня відповідності фактичних напрямів і результатів діяльності суб'єктів господарського життя встановленим державою правилам, нормам і нормативам, а також виявлення порушень у діяльності цих суб'єктів, вжиття заходів щодо їх усунення, в тому числі застосування господарсько-правових санкцій. Ця правова форма державного керівництва економікою регулюється Господарським кодексом України.

Від форм державного керівництва економікою слід відрізнити методи державного керівництва економікою.

Методи державного керівництва економікою – це передбачені законодавством способи впливу держави на поведінку суб'єктів господарського життя з метою отримання необхідного для суспільства результату. Розрізняють адміністративні й економічні методи.

Адміністративні методи - це такі способи впливу держави, коли необхідний суспільству результат досягається прямим наказом компетентного органу, що підлягає обов'язковому та однозначному виконанню суб'єктом господарювання. Ці методи мають як позитивні сторони (вони є

швидкодіючими, тобто необхідний результат досягається через незначний проміжок часу), так і негативні (не враховуються належним чином економічні інтереси виконавців).

Економічні методи Q – це такі способи впливу держави, коли необхідний суспільству результат досягається через економічний інтерес виконавців. Останнє обумовлює надійність дії цих методів, що становить їх позитивну якість. Водночас економічні методи мають негативну сторону - повільність дії, бажаний для суспільства результат настає через значний проміжок часу .

До економічних методів слід віднести:

- 1) встановлення податкових пільг;
- 2) державне кредитування суб'єктів господарювання;
- 3) надання дотацій;
- 4) застосування господарсько-правових санкцій за порушення встановленого державою порядку у сфері господарювання;
- 5) можливість встановлення законом особливостей здійснення конкурентно-антимонопольної політики у сфері державного й комунального секторів економіки;
- 6) можливість визначення законом особливостей застосування процедури банкрутства до підприємств цих секторів.

3. Господарські правовідносини

Сфера господарювання є дуже складною з огляду на різноманітність відносин, що виникають між її суб'єктами та іншими учасниками господарського життя. Відносини, що складаються при цьому, попри свою багатоманітність, є господарськими, оскільки їм притаманні спільні специфічні ознаки:

- 1) сфера - економіка (господарювання) різного рівня (державного, територіального, локального);
- 2) зміст - безпосереднє здійснення господарської діяльності (виготовлення продукції, виконання робіт, надання послуг) та/або організація/керівництво такою діяльністю;
- 3) особливий суб'єктний склад - суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, громадяни, громадські та інші організації);
- 4) поєднання майнових і організаційних елементів;
- 5) значний ступінь правового регулювання на рівні актів законодавства в поєднанні з локальним регулюванням, що зумовлено суспільним значенням сфери господарювання, складністю господарських і пов'язаних з ними зв'язків.

Господарські правовідносини - це врегульовані нормами права суспільні відносини, що виникають у сфері господарювання щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності та/або організації/керівництва такою

діяльністю, характеризуються особливим суб'єктивним складом, а також поєднанням організаційних і майнових елементів.

Поділ господарських відносин на господарсько-виробничі й організаційно-виробничі здійснюється за критерієм характеру правовідносин.

Виділення в окрему категорію внутрішньогосподарських відносин здійснюється за критерієм сфери їх виникнення та дії - всередині господарської організації.

4. Господарське законодавство

Господарське законодавство складається з великого масиву взаємозв'язаних нормативно-правових актів різної юридичної сили, що регулюють господарські відносини. У своїй сукупності ці нормативно-правові акти складають систему господарського законодавства.

Система господарського законодавства - це розташування господарсько-правових актів з урахуванням їх зв'язків і властивостей.

За юридичною силою нормативних актів система господарсько-правових актів складається з:

- 1) положень Конституції України;
- 2) Законів України;
- 3) Постанов Верховної Ради України;
- 4) Указів Президента України;
- 5) постанов Уряду України;
- 6) відомчих нормативних актів;
- 7) регіональних нормативних актів;
- 8) локальних нормативних актів.

Відповідно до систематизації нормативних актів за предметним критерієм розрізняють:

- 1) компетенційні нормативні акти, тобто такі нормативно-правові акти різної юридичної сили, що визначають правове становище суб'єктів господарського права;
- 2) договірне право як інститут господарського законодавства, що регулює зобов'язальні відносини у сфері господарювання.

До окремих інститутів господарського законодавства належать нормативні акти, що регулюють ринок капіталів, страхування, інвестиційну діяльність, зовнішньоекономічну діяльність, порядок розгляду господарських спорів тощо.

5. Господарсько-правові норми

Переважає більшість актів господарського законодавства має комплексний характер, тобто складається з правових норм різних галузей права, присвячених одному предмету правового регулювання (господарським договорам певного виду, суб'єктам господарювання певної господарсько-правової форми або органу господарського керівництва тощо). Проте провідне місце в будь-якому акті господарського законодавства посідають господарсько-

правові норми, яким властиві загальні (притаманні всім правовим нормам) й специфічні (видові) ознаки, що віддзеркалюють їх відмінність від норм інших галузей права. До загальних ознак належать:

- 1) встановлення господарсько-правових норм компетентними органами;
- 2) офіційний, тобто встановлений законом, порядок прийняття таких норм;
- 3) фіксація таких норм у спеціальних правових документах (їх назва залежить від юридичної сили документа й відповідно - від органу, який його приймає: закон, декрет, постанова, указ, наказ, положення, статут, засновницький договір, правила);
- 4) адресування таких норм заздалегідь невизначеному колу осіб - усім потенційним чи зареєстрованим суб'єктам господарювання взагалі чи суб'єктам певної організаційно-правової форми.

Господарсько-правові норми - це встановлені компетентними органами в офіційному порядку і зафіксовані у спеціальних правових документах індивідуально не персоніфіковані правила у сфері господарювання.

Різноманітність господарсько-правових норм зумовлює доцільність їх класифікації, зокрема, за критерієм структури норми на норми з традиційною структурою (гіпотеза, диспозиція і санкція) і норми з неповною структурою. Останні (серед господарсько-правових норм вони становлять більшість), у свою чергу, поділяються на:

- 1) норми-заборони;
- 2) норми-принципи;
- 3) норми-визначення;
- 4) компетенційні норми;
- 5) техніко-економічні норми;
- 6) норми-рекомендації.

6. Господарське право

Своєрідність господарських відносин, що становлять предмет правового регулювання, і методів їх регулювання створюють господарське право як особливу галузь права.

Господарське право — це система правових норм, що регулюють відносини з приводу безпосереднього здійснення господарської діяльності та/або керівництва нею (такою діяльністю) із застосуванням різних методів правового регулювання.

У вітчизняній юридичній науці щодо питання про господарське право як галузь права сформувалися три основні позиції:

- 1) вважають, що господарське право є несамостійною галуззю права, а простим поєднанням цивільно-правових і адміністративно-правових норм, що діють у сфері господарювання;
- 2) господарське право вважається самостійною галуззю права, яка не має нічого спільного з іншими галузями;
- 3) господарське право є комплексною галуззю права, в якій зібрані

правові норми основних галузей права, приурочені до одного предмета правового регулювання - господарської діяльності.

Завданнями господарського права є:

- 1) забезпечення обґрунтованості й ефективності нормотворчого процесу;
- 2) визначення критеріїв оцінки відповідності господарського права закономірностям і принципам правового регулювання;
- 3) розробка найбільш оптимальних механізмів реалізації норм господарського права;
- 4) створення єдиного понятійного апарату господарського права;
- 5) пояснення правотворчих і правозастосовних рішень та прогнозування наслідків порушення закономірностей правового регулювання.

Господарське право (законодавство) як навчальна дисципліна – це сукупність знань і навичок правового регулювання господарської діяльності і використання відповідних правових норм у практиці господарювання при здійсненні професійної юридичної діяльності.

Розділ II. Суб'єкти господарських правовідносин

1. Суб'єкти господарських правовідносин (господарського права) та їх правовий статус

Згідно із ст. 2 Господарського кодексу України, учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади й органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності. Проте не всі перелічені категорії осіб є суб'єктами господарських правовідносин (господарського права). Такими суб'єктами є тільки ті учасники відносин у сфері господарювання, яким притаманна сукупність необхідних для цього ознак (рис), а саме:

- 1) безпосереднє здійснення господарської діяльності (виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг);
- 2) створення (набуття статусу суб'єкта господарських відносин) у встановленому законом порядку, хоча порядок створення для різних суб'єктів господарських відносин різний - залежно від виду ;
- 3) наявність майна, необхідного для здійснення обраної суб'єктом або покладеної на нього господарської діяльності чи керівництва такою діяльністю;
- 4) наявність господарської правосуб'єктності, тобто визнаної державою за певним суб'єктом господарювання можливості бути суб'єктом прав (мати і здійснювати господарські права та обов'язки, відповідати за їх належне виконання і мати юридичну можливість захищати свої права та

законні інтереси від можливих порушень).

Суб'єкти господарського права (господарських правовідносин) - це учасники господарських відносин, які безпосередньо здійснюють господарську діяльність або управляють такою діяльністю, створені у встановленому законом порядку, мають необхідне для здійснення такої діяльності майно і володіють господарською правосуб'єктністю.

Суб'єкти господарського права надзвичайно різноманітні і тому їх класифікують, тобто поділяють на групи, за певними критеріями (ознаками).

За критерієм характеру здійснюваної діяльності розрізняють:

- 1) суб'єкти господарювання, тобто суб'єкти господарського права, які безпосередньо виконують господарську діяльність;
- 2) суб'єкти господарського права, які виконують керівництво господарською діяльністю.

Залежно від форм власності, на базі якої вони функціонують, розрізняють державні, комунальні, колективні, приватні й змішані (функціонують на базі двох і більше форм власності) суб'єкти господарського права.

Ч. 2 ст. 55 Господарського кодексу України розрізняє такі категорії суб'єктів:

1) господарські організації - юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до Господарського кодексу, а також інші юридичні особи, які виконують господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;

2) громадяни України, іноземці й особи без громадянства, які виконують господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці;

3) філії, представництва, інші відокремлені підрозділи господарських організацій (структурні одиниці), утворені ними для проведення господарської діяльності.

Правовою підставою створення суб'єкта господарювання є рішення власника (власників) майна або уповноваженого ним (ними) органу, а у випадках, спеціально передбачених законодавством, також рішення інших органів, організацій і громадян. При цьому можуть застосовуватися різні форми заснування нового чи реорганізація (злиття, виділення, поділ, перетворення) діючого (діючих) суб'єкта (суб'єктів) господарювання.

Суб'єкт господарювання створюється і діє на підставі установчих документів (документа), які мають відповідати встановленим вимогам. Загальні вимоги до установчих документів визначаються ст. 57 Господарського кодексу України, а спеціальні - в законах, що визначають особливості правового статусу суб'єктів господарювання з виключними видами діяльності.

Загальні вимоги щодо установчих документів стосуються:

- 1) видів установчих документів: рішення про утворення суб'єкта господарювання, засновницький договір, статут, положення (філії, представництва, інші відокремлені підрозділи господарських організацій зі статусом юридичної особи);
- 2) змісту установчих документів (у них мають бути зазначені

найменування та місцезнаходження суб'єкта господарювання, мета і предмет господарської діяльності, склад і компетенція його органів управління, порядок прийняття ними рішень, порядок формування майна, розподілу прибутків та збитків, умови його реорганізації та ліквідації, якщо інше не передбачено законом);

- 3) спеціальні вимоги до засновницького договору, статуту, положення. У засновницькому договорі засновники зобов'язуються утворити суб'єкт господарювання, визначають порядок спільної діяльності щодо його утворення, умови передачі йому свого майна, порядок розподілу прибутків і збитків, управління діяльністю суб'єкта господарювання та участі в ньому засновників, порядок вибуття та входження нових засновників, інші умови діяльності суб'єкта господарювання, які передбачені законом, а також порядок його реорганізації і ліквідації відповідно до закону, статут суб'єкта господарювання повинен містити відомості про його найменування і місцезнаходження, мету і предмет діяльності, розмір і порядок утворення статутного та інших фондів, порядок розподілу прибутків і збитків, про органи управління і контролю, їх компетенцію, про умови реорганізації та ліквідації суб'єкта господарювання, а також інші відомості, пов'язані з особливостями організаційної форми суб'єкта господарювання, передбачені законодавством, положенням визначається господарська компетенція органів державне і влади, органів місцевого самоврядування, відокремлених підрозділів господарської організації зі статусом юридичної особи.

Загальні засади державної реєстрації суб'єктів господарювання закріплюються у ст. 58 Господарського кодексу України, в Законі України від 15 березня 2003 р. «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців».

Права й обов'язки суб'єктів господарювання можна поділити на дві категорії - загальні права й обов'язки, які притаманні всім суб'єктам господарювання, і спеціальні, які характерні лише для певних видів суб'єктів господарювання.

Обсяг загальних прав залежить від правового титулу майна - суб'єкта господарювання.

Спеціальні права необхідні суб'єктам господарювання з виключними видами діяльності (банківські операції, страхування, спільне інвестування, біржові операції) і передбачаються у відповідних законах.

Загальні обов'язки суб'єктів господарювання досить численні, а саме:

- 1) отримати дозволи ліцензії для здійснення тих видів господарської діяльності, щодо яких передбачається необхідність отримання спеціальних дозволів (ліцензій) в порядку, визначеному Законом України від 1 червня 2000 р. «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»;
- 2) отримати в передбачених законом випадках патент. Для здійснення окремих видів підприємницької діяльності (роздрібна та оптова

торгівля за грошові кошти, за винятком сільськогосподарських товаровиробників - платників фіксованого сільськогосподарського податку, гральний бізнес, валютні операції, надання побутових послуг за готівку) законодавством України (Закон від 23 березня 1996 р. «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності») передбачає необхідність отримання торгового патенту - дозволу на торгівлю, що видається за плату суб'єктам підприємницької діяльності;

- 3) дотримуватися вимог антимонопольного - конкурентного законодавства;
- 4) вести бухгалтерський облік і звітність;
- 5) сплачувати податки та інші обов'язкові платежі;
- 6) забезпечувати безпеку виробництва (екологічну, пожежну, радіаційну, санітарно-епідеміологічну, з охорони праці тощо);
- 7) не порушувати права й законні інтереси інших осіб;
- 8) виконувати інші вимоги, передбачені законодавством.

Спеціальні обов'язки притаманні для суб'єктів господарських правовідносин із спеціальним (виключним) предметом діяльності. Так, комерційні банки, страхові компанії, інститути спільного інвестування зобов'язані дотримуватися вимог відповідних законів щодо розміру та складу майна, видів діяльності (операцій), контролю за використанням активів та ін.

Основні засади припинення діяльності суб'єктів господарювання визначаються Господарським кодексом України (статті 59-61), а спеціальні - законами, що визначають особливості правового статусу суб'єктів господарювання зі спеціальним (виключним) видом діяльності.

Основні засади, закріплені в Господарському кодексі України, передбачають:

- 1) форми припинення (реорганізація шляхом злиття, приєднання, поділ, перетворення чи ліквідація);
- 2) підстави припинення діяльності;
- 3) принцип публічності прийняття рішення про припинення діяльності суб'єкта господарювання;
- 4) форми захисту інтересів кредиторів (щодо реорганізації - визначення правонаступників суб'єкта господарювання, який припиняє свою діяльність в результаті реорганізації, щодо ліквідації - встановлення порядку ліквідації і задоволення вимог кредиторів).

2. Підприємство та його основні ознаки

Господарський кодекс України (статті 62-72) визначає підприємство самостійним суб'єктом господарювання, якому притаманні такі риси:

- 1) належність до основної ланки економіки;
- 2) безпосереднє здійснення виробничої, науково-дослідницької і комерційної діяльності та іншої господарської діяльності - як комерційної (підприємницької), так і некомерційної;
- 3) можливість функціонування на будь-якій формі власності;

- 4) установчий документ - звичайно статут, якщо інше не встановлено законом;
- 5) функціонування на базі відокремленого майна, що знаходить вираження у наявності самостійного балансу та рахунку в банку;
- 6) наявність господарської правосуб'єктності, в тому числі статусу юридичної особи з одночасною заборонаю мати у своєму складі інших юридичних осіб;
- 7) індивідуалізація підприємства як самостійного суб'єкта господарювання забезпечується наявністю у нього власного найменування (фірмової назви), що відображається в його вихідних документах, печатці, як платник податку підприємство повинно мати ідентифікаційний код;
- 8) порядок управління підприємством залежить від типу підприємства - унітарного чи корпоративного типу (управління здійснюється за допомогою створених учасниками органів: збори учасників, виконавчий і контрольний органи);
- 9) ступінь самостійності підприємства (обсяг його прав та обов'язків) залежить від правового режиму майна підприємств.

3. Види й організаційно-правові форми підприємств

Підприємства можуть бути різних видів і організаційно-правових форм. Відповідно до ст. 63 Господарського кодексу України підприємства класифікують за різними ознаками.

Залежно від форм власності в Україні можуть діяти підприємства таких видів:

- 1) приватне підприємство, що діє на основі приватної форми власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи);
- 2) підприємство, що діє на основі колективної форми власності (підприємство колективної форми власності);
- 3) комунальне підприємство, що діє на основі комунальної форми власності територіальної громади;
- 4) державне підприємство, що діє на основі державної власності;
- 5) підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності).

За критерієм наявності у статутному фонді підприємства іноземної інвестиції та розміру останньої (ч. 2 ст. 63 Господарського кодексу України) розрізняються:

- 1) підприємства з іноземними інвестиціями (у статутному фонді такого підприємства іноземна інвестиція має становити не менше як 10 відсотків);
- 2) іноземні підприємства (в статутному фонді підприємства іноземна інвестиція становить 100 відсотків).

Залежно від кількості працюючих та обсягу валового доходу від реалізації продукції за рік підприємства, відповідно до ч. 7 ст. 63

Господарського кодексу України, можуть бути віднесені до малих, середніх або великих підприємств:

- 1) малими (незалежно від форми власності) визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує 50 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної 500 тис. євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні;
- 2) великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує тисячу осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму, еквівалентну 5 млн. євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні;
- 3) усі інші підприємства вважаються середніми (середньооблікова чисельність працюючих за звітний рік від 50 до 1000 осіб, обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік у межах гривневого еквівалента суми від 500 тис. євро до 5 млн. євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні).

Залежно від способу утворення (заснування), формування статутного фонду та порядку управління підприємством розрізняють унітарні й корпоративні підприємства (частини 3 - 5 ст. 63 Господарського кодексу України):

- 1) унітарне підприємство створюється одним засновником, який виділяє необхідне для цього майно, формує відповідно до закону статутний фонд, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації і ліквідації підприємства;
- 2) корпоративне підприємство утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, (у тому числі через органи, що ними створюються), участі засновників (учасників) у розподілі доходів й ризиків підприємства.

Підприємства, що використовують закріплене за ними майно на праві господарського відання чи оперативного використання, є залежними від власника майна (засновника) підприємства.

4. Господарські товариства та їх форми

Господарські товариства - це господарські організації, які створюються фізичними та/або юридичними особами на договірних засадах шляхом

об'єднання майна та підприємницької діяльності з метою отримання прибутку (як загальне правило).

Правове становище господарських товариств регулюється Господарським кодексом України (статті 79-92), Цивільним кодексом України (статті 113-162), Законом України від 19 вересня 1991 року «Про господарські товариства».

Повне товариство - це таке господарське товариство, всі учасники якого від імені товариства спільно здійснюють підприємницьку діяльність і несуть додаткову відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Основні риси:

- 1) установчий документ - засновницький договір;
- 2) відсутність законодавчих вимог щодо розміру та порядку формування майна, що регулюється засновницьким договором;
- 3) відсутність органів товариства, оскільки управління справами товариства здійснюється самими учасниками в порядку, визначеному засновницьким договором товариства;
- 4) повна відповідальність товариства за власними зобов'язаннями (тобто усім майном, що належить йому на праві власності).

Командитне товариство - це таке господарське товариство, в якому один або більше учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть щодо боргів додаткову відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, на яке за законом може бути звернене стягнення (повні учасники), а інші учасники присутні в діяльності товариства тільки своїми внесками (вкладники).

Основні риси:

- 1) наявність двох категорій учасників, як мінімум, по одному учаснику кожної категорії - повних учасників і вкладників;
- 2) установчим документом є засновницький договір;
- 3) відсутність законодавчих вимог до розміру майна і порядку його формування (ці питання регулюються засновницьким договором);
- 4) обмеження сукупної частки вкладників 50% майна товариства;
- 5) відсутність органів товариства, оскільки управління справами здійснюється повними учасниками.

Акціонерне товариство (АТ) — це таке господарське товариство, статутний фонд якого поділений на певну кількість часток рівної номінальної вартості, виражених в акціях, і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями усім своїм майном, акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних і діяльністю товариства, у межах вартості належних їм акцій.

Характерні риси:

- 1) поділ статутного капіталу на частки рівної номінальної вартості, що іменуються акціями;
- 2) відповідальність акціонерного товариства за своїми зобов'язаннями лише майном, що належить йому на праві власності;
- 3) засновники - фізичні та/або юридичні особи;

- 4) органи управління і контролю акціонерного товариства: вищий орган - загальні збори (вирішують питання стратегічного характеру), виконавчий орган - правління, дирекція чи директор (забезпечує виконання рішень загальних зборів та здійснює керівництво поточною діяльністю товариства, можуть (а в певних випадках - повинні) створюватися спостережна рада (проміжний орган між загальними зборами і виконавчим органом) і ревізійна комісія (ревізор) як суто контрольний орган;
- 5) участь акціонерів в управлінні залежить від кількості акцій, що належать їм на праві власності;
- 6) можливість у засновників (акціонерів) вибору виду акціонерного товариства - закрите або відкрите;
- 7) можливість залучення крупних інвесторів на правах власників привілейованих акцій;
- 8) вихід акціонера з АТ здійснюється шляхом відчуження акцій.

Акціонерні товариства бувають двох видів: відкрите акціонерне товариство (ВАТ) і закрите акціонерне товариство (ЗАТ).

Відрізняються відкрите акціонерне товариство і закрите акціонерне товариство:

- 1) порядком розміщення акцій;
- 2) порядком відчуження акцій;
- 3) видами підписки на акції, що застосовується при їх емісії;
- 4) видами акцій, що випускаються цими товариствами;
- 5) порядком створення;
- 6) мінімальним розміром оплати акцій на момент скликання установчих зборів;
- 7) переліком обов'язкових для розгляду на установчих зборах питань;
- 8) обсягом обов'язків і відповідальністю засновників;
- 9) обсягом публічності діяльності.

Товариство з обмеженою відповідальністю - це таке господарське товариство, статутний фонд якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями усім своїм майном, учасники, які повністю сплатили свої внески, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості своїх внесків.

Основні риси:

- 1) наявність статусу юридичної особи;
- 2) мінімальний розмір статутного фонду - сума, еквівалентна 100 мінімальним заробітним платам за ставкою на момент створення товариства;
- 3) поділ статутного фонду на частки, розмір яких визначається установчими документами і може бути будь-яким (рівним або різним);
- 4) відповідальність товариства за власними зобов'язаннями усім своїм майном;
- 5) наявність органів товариства, за допомогою яких здійснюється

управління справами товариства: вищий орган - збори учасників, виконавчий орган - дирекція або одноособовий директор, контрольний - ревізійна комісія (ревізор).

Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) нерідко ототожнюють із закритим акціонерним товариством (ЗАТ), хоча ці господарські товариства мають не тільки спільні риси (яких чимало), а й відрізняються одне від одного.

Відмінні риси:

- 1) в ЗАТ статутний фонд поділяється на акції рівної номінальної вартості, а в ТОВ - на частки, розмір яких визначається статутом ТОВ і може бути будь-яким (тобто рівним або різним);
- 2) різний мінімальний розмір статутного фонду;
- 3) якщо майнова участь акціонера в ЗАТ обмежується повною оплатою акцій, то статутом або рішенням зборів учасників ТОВ може бути передбачена сплата додаткових внесків;
- 4) більша, складність управління в ЗАТ (може, а якщо в АТ понад 50 акціонерів - повинна створюватися спостережна рада, створення якої в ТОВ законом не передбачається);
- 5) вихід із ЗАТ відбувається шляхом відчуження акцій, а з ТОВ - шляхом відступлення частки, викупу частки учасника самим товариством або звернення стягнення на частку учасника на вимогу його кредиторів;
- 6) наявність акцій зумовлює накладення на ЗАТ певних обтяжень: необхідність реєстрації випуску акцій, ведення реєстру акціонерів, складнішу процедури зміни (особливо зменшення) статутного фонду;
- 7) можливість випуску в ЗАТ привілейованих акцій, що дають їх власникам певні привілеї (в ТОВ усі учасники мають однакові права, в тому числі і на отримання частини прибутку);
- 8) вихід учасника з ТОВ без відступу частки іншому учаснику або третій особі позначається на майновій базі товариства (призводить до її зменшення) вихід акціонера з АТ відбувається шляхом відчуження ним своїх акцій, що не тягне за собою зміни майнової бази АТ (за винятком випадків, коли саме АТ викупує в акціонера акції).

Товариство з додатковою відповідальністю (ТДВ) - це таке господарське товариство, статутний фонд якого поділений на частки, розмір яких визначений статутом, і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями усім власним майном, а в разі його недостатності - також майном учасників у визначеному установчими документами кратному розмірі до вкладу кожного з них.

Основні риси:

- 1) мінімальний розмір статутного фонду - сума, еквівалентна 100 мінімальним заробітним платам за ставкою, що діє на момент створення товариства;
- 2) поділ статутного фонду на частки, розмір яких визначається установчими документами і може бути будь-яким (рівним або різним);
- 3) наявність системи органів управління: збори учасників - вищий орган, дирекція (колегіальний) або директор (одноособовий) - виконавчий

- орган, ревізійна комісія - контрольний орган;
- 4) характер відповідальності учасників — солідарний .

5. Індивідуальні підприємці як суб'єкти господарського права

Індивідуальні підприємці - це фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни чи особи без громадянства) з повною цивільною дієздатністю, не обмежені законом у правоздатності, зареєстровані у встановленому законом порядку як суб'єкти підприємницької діяльності, які безпосередньо виконують таку діяльність (виробляють продукцію, виконують роботи, надають послуги) і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями усім майном, що належить їм на праві власності.

Законодавством встановлено обмеження для певних категорій осіб щодо можливості здійснення ними підприємницької діяльності. Так, не допускається заняття підприємницькою діяльністю таких категорій громадян: військовослужбовців, посадових та службових осіб органів прокуратури, суду, державної безпеки, внутрішніх справ, органів державної влади та управління, покликаних здійснювати контроль за діяльністю підприємств, а також інших осіб, уповноважених здійснювати функції держави.

Індивідуальний підприємець вправі здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, щодо якої законом не встановлено заборони для даної категорії суб'єктів. Індивідуальні підприємці можуть здійснювати підприємницьку діяльність самостійно (без залучення партнерів-підприємців та найманих працівників), спільно з іншими підприємцями (на договірних засадах), без створення юридичної особи чи створюючи юридичну особу (приватне підприємство чи господарське товариство - традиційне, у складі кількох осіб, чи товариство однієї особи).

6. Господарські об'єднання, їх різновид – промислово-фінансові групи

Господарське об'єднання — це організаційно оформлена група підприємств, інших господарських організацій низової ланки економіки різних форм власності, яка створюється з метою координації діяльності своїх учасників, об'єднання їхніх зусиль для вирішення соціальних та економічних завдань.

Промислово-фінансова група (ПФГ) - це таке господарське об'єднання, яке створюється Урядом України на певний строк з метою реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки для забезпечення виробництва продукції.

Характерні риси промислово-фінансових груп (ПФГ):

- 1) заборона створювати ПФГ у сфері торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування населення, матеріально-технічного постачання, транспортних послуг;
- 2) створюються за ініціативою підприємств та інших організацій низової

- ланки економіки за рішенням Уряду України;
- 3) відсутність у ПФГ статусу юридичної особи;
 - 4) мета створення - реалізація державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки, а також виробництво кінцевої продукції;
 - 5) тимчасовість діяльності ПФГ (створення ПФГ на певний строк);
 - 6) обов'язкова участь у ПФГ банку (банків) і підприємств, крім них до ПФГ можуть входити наукові, проектні та інші організації (установи) будь-яких форм власності;
 - 7) порядок створення ПФГ: укладення між майбутніми учасниками ПФГ Генеральної угоди про сумісну діяльність щодо виробництва кінцевої продукції, або подання уповноваженою особою ініціаторів створення ПФГ Міністерству економіки України пакету документів і узгодження питання щодо доцільності і обґрунтованості створення ПФГ з певними державними органами;
 - 8) відсутність спеціально створеного органу управління;
 - 9) особливий порядок реєстрації для ПФГ, яка здійснюється Міністерством економіки України та з питань економічної інтеграції;
 - 10) ПФГ діють на підставі Генеральної угоди про сумісну діяльність;
 - 11) для ПФГ передбачаються пільги;
 - 12) контроль та перевірку діяльності ПФГ здійснюють у межах своєї компетенції Кабінет Міністрів України, органи державної податкової інспекції, Національний банк України, Антимонопольний комітет України, інші державні органи, а також аудиторські організації.

Розділ III. Майнова основа господарювання

1. Майно у сфері господарювання

Господарська діяльність здійснюється з використанням не тільки організаційних та управлінських зусиль суб'єктів такої діяльності, а й з використанням майна.

Відповідно до ч. 1 ст. 139 Господарського кодексу України майном у сфері господарювання визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються та використовуються у діяльності суб'єктів господарських відносин і відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів. Відтак, положення цієї статті розрізняють майно в речовій формі (рухоме і нерухоме майно) і нематеріальні активи (безтілесне майно). Майно в речовій формі залежно від природних властивостей традиційно поділяється на рухоме й нерухоме. До нерухомих речей належить земля (земельні ділянки) та розташовані на ній об'єкти, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення. Нерухомі речі звичайно є незамінними (індивідуалізованими) і мають спеціальний

правовий режим, що полягає в реєстрації прав на таке майно. Правовий режим нерухомих речей може бути поширений законом на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти та інше майно.

Різновидом нерухомого майна, що має спеціальний правовий режим, є природні ресурси, земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, що знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони, які відповідно до Конституції України є об'єктами права власності Українського народу.

Рухомими речами є речі, які вільно переміщуються у просторі, режим таких речей спрощений, оскільки вони звичайно вважаються товаром, призначеним для відчуження.

До безтілесного майна належать нематеріальні активи, корпоративні права, цінні папери.

Нематеріальними активами є:

1) об'єкти інтелектуальної (в тому числі промислової) власності (винаходи й корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин та породи тварин, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційне (фірмове) найменування, географічне зазначення, комерційна таємниця, комп'ютерні програми);

2) науково-технічна інформація;

3) права користування землею, водою, надрами, іншими ресурсами навколишнього природного середовища тощо.

Цінним папером є документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право і визначає відносини між суб'єктом господарювання, який його випустив (видав), і власником та передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його випуску, а також можливість передачі прав, що впливають з цього документа, іншим особам.

Корпоративними правами є права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочність на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

Майнова база суб'єктів господарських правовідносин формується за рахунок різних джерел, серед яких:

- 1) грошові й матеріальні внески засновників;
- 2) доходи від реалізації продукції (робіт, послуг);
- 3) доходи від цінних паперів;
- 4) капітальні вкладення і дотації з бюджетів;
- 5) надходження від продажу (здачі в оренду) майнових об'єктів (комплексів), що належать їм, придбання майна інших суб'єктів;
- 6) кредити банків та інших кредиторів;
- 7) безоплатні й благодійні внески, пожертвування організацій і

громадян;

8) інші джерела, не заборонені законом.

Майно за суб'єктами господарювання може закріплюватися на одному з основних правових титулів майна (праві власності, праві господарського відання, праві оперативного управління, праві господарського використання та додаткових правових титулах (праві довірчої власності, праві користування).

Залежно від економічної форми, якої набуває майно у процесі здійснення господарської діяльності, розрізняють основні фонди, оборотні засоби, кошти, товари.

Основні фонди - це матеріально-речові цінності, що використовуються у виробничій діяльності протягом періоду, який перевищує 365 календарних днів від дати введення в експлуатацію, вартість яких поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом.

Оборотні засоби - це матеріально-речові цінності, які звичайно споживаються протягом одного виробничого циклу і відразу переносять свою вартість на готову продукцію.

Коштами у складі майна суб'єктів господарювання є гроші в національній та іноземній валюті, призначені для здійснення товарних відносин цих суб'єктів з іншими суб'єктами, а також фінансових відносин відповідно до законодавства

Товарами у складі майна суб'єктів господарювання визнаються вироблена продукція (товарні запаси), виконані роботи та послуги.

У майні суб'єктів господарювання вирізняють спеціальні фонди й резерви - грошові кошти підприємства, які не беруть безпосередньої участі у виробничому процесі, а використовуються за спеціальним призначенням (цілями), передбаченим законодавством або статутом підприємства.

Майновий стан суб'єкта господарювання визначається сукупністю належних йому майнових прав і майнових зобов'язань, що відображається у бухгалтерському обліку його господарської діяльності відповідно до вимог закону.

Питання, пов'язані з бухгалтерським обліком і фінансовою звітністю підприємств та інших господарських організацій відповідно до нових стандартів, визначаються низкою нормативно-правових актів як загальної, так і спеціальної сфери дії. Закон України від 16 липня 1999 р. «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, розкриває зміст цих понять: бухгалтерський облік - процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень, фінансова звітність - бухгалтерська звітність, що містить

інформацію про фінансове становище, результати діяльності й рух грошових коштів підприємства за звітний період.

2. Відносини власності , правовий режим її різних форм

Відносини власності в Україні протягом останнього півторадесятиріччя зазнали кардинальної трансформації, що зумовлено переходом від планово-розподільчої економіки до переважно ринкової.

Економічні перетворення відносин власності в процесі сучасної економічної реформи, яка передбачає запровадження ринкових форм господарювання, здійснюються шляхом подолання гіпертрофії державної власності шляхом приватизації майна державних підприємств і організацій, виділення комунальної власності в самостійну форму власності;

Залежно від ступеня персоніфікації суб'єкта права власності розрізняють:

1) право публічної власності, суб'єктом якого є заздалегідь невизначене і постійно змінюване коло (суб'єктом права державної власності є народ України, а права комунальної власності - члени територіальної громади);

2) право приватно-колективної власності, суб'єкт якого більш-менш чітко визначений - певне коло фізичних та/або юридичних осіб (право колективної власності) або певна фізична особа (право приватної власності).

Право державної власності на засоби виробництва в об'єктивному розумінні - це сукупність правових норм, що регулюють відносини державної власності щодо цього майна.

Право державної власності на засоби виробництва в суб'єктивному розумінні — це юридично визначена і забезпечена можливість суб'єкта цього права використовувати належні йому засоби виробництва своєю владою в інтересах народу України.

Правові форми реалізації права державної власності - це врегульовані правом, різні за призначенням і способом здійснення види діяльності державних органів і державних господарських організацій, пов'язані з використанням державного майна.

Право комунальної власності на засоби виробництва в об'єктивному розумінні - це сукупність правових норм, що регулюють відносини комунальної власності.

Право комунальної власності на засоби виробництва в суб'єктивному розумінні - це юридично визначена і забезпечена можливість територіальної громади як суб'єкта цього права використовувати належне їй майно (володіти, доцільно, економічно й ефективно користуватися і розпоряджатися) на свій розсуд і в своїх інтересах.

Право комунальної власності виокремилася із права державної власності і на даний час зберігає значний генетичний зв'язок з ним. Зокрема, основною підставою набуття права комунальної власності є, безоплатна передача державою майна територіальним громадам.

Повне господарське відання комунальним майном здійснюється комунальними підприємствами, які функціонують з метою отримання прибутку.

Оперативне управління комунальним майном (здійснюється комунальними установами - закладами освіти, охорони здоров'я тощо та комунальними некомерційними підприємствами, діяльність яких дотується з місцевого бюджету).

Оренда комунального майна здійснюється на підставі укладених з суб'єктами господарювання, які функціонують на базі колективної і приватної власності.

Приватизаційне законодавство почало формуватися на початку 90-х років ХХ ст. і на сьогодні налічує велику кількість нормативно-правових актів річної юридичної сили. Проте слід мати на увазі, що приватизаційне законодавство складається з трьох гілок:

1) законодавство про приватизацію майна державних підприємств та організацій, державних часток в майні господарських організацій зі змішаною формою власності;

2) законодавство про приватизацію земельних ділянок;

3) законодавство про приватизацію державного житлового фонду.

Право колективної власності - це юридично визначене і забезпечене право організації - юридичної особи, створеної на базі об'єднання майна її членів (учасників), використовувати належні їй засоби виробництва на власний розсуд і в інтересах її членів (учасників).

При праві колективної власності суб'єкт, який передав своє майно до такої власності, втрачає на цю річ право власності, отримуючи натомість зобов'язальні (корпоративні) права щодо нового власника - організації корпоративного типу, членом (учасником) якої став цей суб'єкт, а саме право на отримання грошового чи майнового еквівалента своєї частки в майні нового власника - юридичної особи в разі виходу зі складу її учасників (членів), право участі в розподілі майна юридичної особи в разі її ліквідації, право на отримання частини чистого прибутку (дивідендів) суб'єкта колективної власності, право участі в управлінні справами юридичної особи, що діє на базі колективної власності, якщо інше не передбачено її установчими документами.

Форми реалізації права колективної власності:

1) право господарського відання при створенні суб'єктом права колективної власності унітарного підприємства - невласника, яке має діяти з метою отримання прибутку на засадах самоокупності;

2) право оперативного управління щодо створеної суб'єктом права колективної власності юридичної особи, якщо діяльність останньої фінансується засновником;

3) оренда, на підставі якої об'єкти права колективної власності передаються в користування іншим особам.

Право приватної власності - це юридично визначене і забезпечене право фізичної особи (громадянина України, особи без громадянства або громадянина іншої держави) використовувати належні їй засоби виробництва на власний розсуд і у власних інтересах.

Суб'єкт права приватної власності - фізичні особа (фізичні особи) чи створене ним (ними) приватне підприємство-власник.

Форми реалізації права приватної власності:

1) право господарського відання при створенні унітарного підприємства - невідчужуваного з найманим працівником, яке має діяти з метою отримання прибутку на засадах самоокупності;

2) право оперативного управління щодо створеної суб'єктом права приватної власності юридичної особи, якщо діяльність останньої фінансується засновником;

3) оренда, на підставі якої об'єкти права приватної власності передаються в користування іншим особам.

Розділ IV. Господарські зобов'язання

1. Господарські зобов'язання , підстави їх виникнення та види

Зв'язок між суб'єктами та іншими учасниками господарських відносин здійснюється у формі господарських зобов'язань.

Господарським визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених Господарським кодексом України, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, в тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо), або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управнена сторона, в тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Господарський характер дій зобов'язаної сторони полягає у виконанні робіт/послуг, передачі майна, сплаті грошей, наданні інформації тощо для задоволення господарських потреб управненої сторони чи утриманні від таких дій. Управлінсько-господарський характер дій може проявлятися, зокрема, у поданні визначеного законом комплексу документів для реєстрації суб'єкта господарювання, отримання ліцензій та інших дозволів, затвердження інвестиційного проекту будівництва, укладенні договору, його пролонгації та ін.

Господарські зобов'язання можуть виникати:

1) безпосередньо із акта законодавства (Господарського кодексу України , законів, підзаконних нормативно-правових актів), що регулює господарську діяльність;

2) з акта управління господарською діяльністю (в тому числі прийняття рішення про створення суб'єкта господарювання, його реєстрації чи відмові в ній, виданні чи анулюванні ліцензій та ін.);

3) з господарських договорів;

4) інших договорів, передбачених законом, а також з договорів, не передбачених законом, але таких, які йому не суперечать;

5) інших правочинів, що не суперечать закону;

- 6) внаслідок заподіяння шкоди суб'єкту або суб'єктом господарювання;
- 7) придбання або збереження майна суб'єкта або суб'єктом господарювання за рахунок іншої особи без достатніх на те підстав;
- 8) у результаті створення об'єктів інтелектуальної власності та інших дій суб'єктів;
- 9) внаслідок подій, з якими закон пов'язує настання правових наслідків у сфері господарювання;
- 10) на підставі рішення суду (якщо, наприклад, суд зобов'язує вчинити певні дії, спрямовані на відновлення становища сторін зобов'язання, яке було до порушення зобов'язаною стороною свого обов'язку).

Майново-господарськими визнаються цивільно-правові зобов'язання, що виникають між учасниками господарських відносин при здійсненні господарської діяльності, внаслідок яких зобов'язана сторона повинна вчинити певну господарську дію на користь другої сторони або утриматися від певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Суб'єктами майново-господарських зобов'язань можуть бути:

- 1) суб'єкти господарювання;
- 2) негосподарюючі суб'єкти - юридичні особи, які вступають у відносини із суб'єктами господарювання з метою забезпечення власних господарських потреб;
- 3) органи державної влади, наділені господарською компетенцією;
- 4) органи місцевого самоврядування, що діють у межах своєї господарської компетенції.

Організаційно-господарськими визнаються господарські зобов'язання, що виникають у процесі управління господарською діяльністю між суб'єктом господарювання і суб'єктом організаційно-господарських повноважень, внаслідок яких зобов'язана сторона повинна здійснити на користь другої сторони певну управлінсько-господарську (організаційну) дію або утриматись від певної дії, а управлінська сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

До категорії суб'єктів організаційно-господарських зобов'язань належать:

- 1) органи державної влади, наділені господарською компетенцією;
- 2) органи місцевого самоврядування, що діють у межах своєї господарської компетенції;
- 3) господарські об'єднання - щодо підприємств-учасників;
- 4) головне підприємство промислово-фінансової групи - щодо інших учасників такої групи;
- 5) засновники унітарних підприємств (в тому числі дочірніх) та власники їх майна (ними можуть бути суб'єкти господарювання - господарські товариства, виробничі кооперативи, господарські об'єднання та інші);
- 6) учасники господарських організацій корпоративного типу, що володіють корпоративними правами (в тому числі правом брати участь в управлінні організацією такого типу);
- 7) суб'єкти господарювання, наділені управлінськими повноваженнями

щодо інших суб'єктів на підставі укладених між ними договорів підприємницького характеру, щодо делегування управлінських повноважень одному з них, щодо підпорядкування двох і більше суб'єктів господарювання іншому та ін.

Як окремі види господарських зобов'язань Господарський кодекс України визначає соціально-комунальні зобов'язання суб'єктів господарювання та публічні зобов'язання суб'єктів господарювання.

Соціально-комунальні зобов'язання суб'єктів господарювання можуть виникати:

1) за рішенням місцевої ради, відповідно до якого на суб'єктів господарювання покладається обов'язок за рахунок власних коштів відповідно до закону створювати спеціальні робочі місця для осіб з обмеженою працездатністю й організувати їх професійну підготовку;

2) за власним бажанням суб'єктів господарювання щодо покладення на себе зобов'язання про господарську допомогу у вирішенні питань соціального розвитку населених пунктів за їх місцезнаходженням, участь у формуванні відповідних фондів місцевих рад (якщо інше не встановлено законом) та у виконанні робіт з комплексного економічного і соціального розвитку території.

Публічні зобов'язання суб'єктів господарювання виникають відповідно до закону і установчих документів суб'єкта господарювання, на якого покладається обов'язок здійснювати виконання робіт, надання послуг або продаж товарів кожному, хто до нього звертається на законних підставах. При цьому суб'єкт господарювання не має права відмовити у виконанні робіт, наданні послуг, продажу товару за наявності у нього такої можливості або надавати перевагу одному споживачеві перед іншими, крім випадків, передбачених законодавством.

2. Виконання господарських зобов'язань

Суб'єкти господарювання та інші учасники господарських відносин повинні виконувати господарські зобов'язання належним чином. Належність полягає у виконанні зобов'язання належним чином - відповідно до вимог закону, інших нормативно-правових актів, договору, а за відсутності в цих правових документах конкретних вимог щодо виконання зобов'язання - відповідно до вимог, що в певних умовах звичайно ставляться (іншими словами, відповідно до звичаїв господарсько-ділового обігу).

Господарське зобов'язання підлягає виконанню за місцем, визначеним Законом, господарським договором або місцем, яке визначено змістом зобов'язання.

Якщо місце виконання зобов'язання не визначено, зобов'язання повинно бути виконано:

1) за зобов'язаннями, змістом яких є передача прав на нерухоме майно (будівлю, земельну ділянку, інше нерухоме майно) - за місцезнаходженням нерухомості;

2) за грошовими зобов'язаннями - за місцем розташування управленої

сторони на момент виникнення зобов'язання або за новим місцем її розташування за умови, що управнена сторона своєчасно повідомила про нього зобов'язану сторону;

3) за іншими зобов'язаннями - за місцезнаходженням постійно діючого органу управління (місцем проживання) зобов'язаної сторони, якщо інше не передбачено законом.

Зобов'язання має бути виконане ;

1) у повному обсязі (управнена сторона має право не приймати виконання зобов'язання частинами, якщо інше не передбачено законом, іншими нормативно-правовими актами або договором, або не впливає зі змісту зобов'язання);

2) вчасно (зобов'язана сторона має право виконати зобов'язання достроково, якщо інше не передбачено законом, іншим нормативно-правовим актом або договором, або не впливає зі змісту зобов'язання).

Гарантія є специфічним засобом забезпечення виконання господарських зобов'язань шляхом письмового підтвердження (гарантійного листа) банком, іншою кредитною установою, страховою організацією (банківська гарантія) про задоволення вимог управненої сторони у розмірі повної грошової суми, вказаної у письмовому підтвердженні, якщо третя особа (зобов'язана сторона) не виконає зазначене в ньому певне зобов'язання, або настануть інші умови, передбачені у відповідному підтвердженні. Зобов'язання за банківською гарантією виконується лише на письмову вимогу управленої сторони. При цьому гарант має право висунути управненій стороні лише ті претензії, висунення яких допускається гарантійним листом. Зобов'язана сторона не має права висунути гаранту заперечення, які вона могла б висунути управненій стороні, якщо її договір з гарантом не містить зобов'язання гаранта внести до гарантійного листа застереження щодо висунення таких заперечень.

3. Припинення господарських зобов'язань

Господарське зобов'язання припиняється :

1) виконанням, проведеним належним чином (якщо умови зобов'язання виконані належним чином і виконання прийняте управненою стороною);

2) зарахуванням зустрічної однорідної вимоги або страхового зобов'язання;

3) у разі поєднання управненої і зобов'язаної сторін в одній особі;

4) за згодою сторін (зокрема, угодою про заміну одного зобов'язання іншим між тими самими сторонами, якщо така заміна не суперечить обов'язковому акту, на підставі якого виникло попереднє зобов'язання);

5) у разі його розірвання або визнання недійсним за рішенням суду;

6) через неможливість виконання (у разі виникнення обставин, за які жодна з його сторін не відповідає) ;

7) в інших випадках, передбачених Господарським кодексом України або іншими законами.

Господарське зобов'язання на вимогу однієї із сторін або відповідного органу державної влади може бути визнане судом недійсним повністю або в частині якщо воно:

- 1) не відповідає вимогам закону;
- 2) вчинено з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави і суспільства;
- 3) укладено учасниками господарських відносин з порушенням хоча б одним з них господарської компетенції.

Недійсною може бути визнано також нікчемну умову господарського зобов'язання, яка самотійно або в поєднанні з іншими умовами зобов'язання порушує права та законні інтереси другої сторони або третіх осіб.

Розділ V. Господарські договори

1. Господарський договір, його ознаки, функції та класифікація

Однією з підстав виникнення господарських зобов'язань (найбільш поширеною у сфері економіки) є господарські договори, за допомогою яких опосередковуються зв'язки між суб'єктами господарювання, а також між ними та іншими учасниками господарських відносин.

Термін господарський договір використовується в таких значеннях:

- 1) як угода (правочин), що породжує права та обов'язки учасників господарських відносин;
- 2) як зобов'язання сторін (учасників господарських відносин), що ґрунтуються на укладеній ними угоді;
- 3) як правовий документ, в якому фіксується факт угоди і зміст зобов'язання сторін.

Основним є друге значення господарського договору, а перше і третє відіграють допоміжну (обслуговуючу) роль.

Поняття господарського договору визначається за допомогою його ознак, що дозволяють відокремити його від інших видів договорів:

- 1) особливий суб'єктний склад (звичайно господарські договори укладаються за участю суб'єктів (суб'єкта) господарювання);
- 2) спрямованість на забезпечення господарської діяльності учасників договірних відносин;
- 3) тісний зв'язок з плановим процесом, насамперед, внутрішньофірмовим плануванням учасників господарських відносин;
- 4) поєднання в господарському договорі майнових та організаційних елементів;
- 5) обмеження договірної свободи з метою захисту інтересів споживачів;
- 6) можливість відступу від принципу рівності сторін (державні контракти, договори приєднання, договори, що укладаються в межах рамочних контрактів).

Господарський договір - це зафіксовані в спеціальному правовому документі на підставі угоди майново-організаційні зобов'язання учасників господарських відносин (сторін), спрямовані на обслуговування (забезпечення) їх господарської діяльності (господарських потреб) з урахуванням загальногосподарських (публічних) інтересів.

Роль господарських договорів найбільш повно розкривається через їх функції - основні напрями дії господарських договорів та/або ті економічні результати, досягнення яких забезпечується у разі застосування правової форми господарського договору.

Господарський договір виконує низку важливих функцій. Одні з них притаманні будь-яким договорам (регулятивна, координаційна, контрольна-інформаційна, охоронна), інші - переважно господарським (планування, опосередкування відносин між суб'єктами господарювання, узгодження економічних інтересів сторін договірної зв'язку з урахуванням загальногосподарського інтересу).

Регулятивна функція виявляється в тому, що за допомогою господарського договору здійснюється регулювання відносин між сторонами.

Координаційна функція проявляється в тому, що сторони господарського договору розробляють умови цього договору шляхом погодження між учасниками договірних відносин умов договору.

Контрольно-інформаційна функція виявляється в тому, що за допомогою господарського договору здійснюється контроль за ефективністю діяльності суб'єктів господарювання.

Ступінь ефективності охоронної функції господарського договору (виявляється в можливості забезпечити захист прав та законних інтересів сторін договору) залежить від форми та змісту договору. Найбільш повно ця функція виявляється за умови укладення договору в повній письмовій формі з максимальною деталізацією зобов'язань сторін, способів забезпечення належного виконання договору, позитивного (у формі заохочень за належне або поліпшене виконання договірних зобов'язань) й негативного (у формі санкцій за їх невиконання чи неналежне виконання) стимулювання.

Господарський договір виконує також функцію планування - як господарських зв'язків, так і поточної діяльності суб'єктів господарювання. Як інструмент планування договір використовується на різних рівнях - загальнодержавному, регіональному (щодо територіальних громад) і локальному (внутрішньофірмове планування).

За допомогою договору у сфері господарювання здійснюється опосередкування відносин між суб'єктами господарювання, а також цих суб'єктів з іншими організаціями та громадянами.

Про наявність у господарського договору такої функції, як узгодження економічних інтересів сторін договірної зв'язку з загальногосподарськими інтересами свідчать положення щодо обов'язку сторін договору вжити всіх заходів, необхідних для виконання договірних зобов'язань, з урахуванням інтересів іншої сторони та загальногосподарського інтересу.

За ознакою підстав виникнення договірних зобов'язань розрізняють:

1) плановані договори – укладаються на підставі прийнятого державного замовлення у випадках, коли таке прийняття є обов'язковим для певних суб'єктів – державних підприємств, підприємств-монополістів та підприємств, які функціонують переважно на базі державної власності;

2) регульовані договори - укладаються вільно, на розсуд учасників господарських відносин.

За ознакою взаємного становища сторін у договірних відносинах господарські договори поділяють на:

1) вертикальні - укладаються між нерівноправними суб'єктами - органом господарського керівництва та підпорядкованим йому підприємством (наприклад, державний контракт) певні умови договору є обов'язковими для підпорядкованої сторони і не можуть коригуватися навіть із застосуванням судової процедури (переддоговірного спору);

2) горизонтальні - укладаються між рівноправними суб'єктами при цьому всі умови договору сторони погоджують між собою, а в разі виникнення спору можуть звернутися до суду.

За строками дії розрізняють:

1) довгострокові договори - укладаються на строк понад 5 років (наприклад, концесійні договори, договір оренди цілісного майнового комплексу підприємства), в таких договорах організаційні елементи переважають майнові;

2) середньострокові договори - строком дії від одного до 5 років (наприклад, договори підяду на капітальне будівництво), організаційні елементи в подібних договорах урівноважені з майновими);

3) короткострокові договори - строком дії до одного року, в цих договорах переважають майнові елементи;

4) разові договори - укладаються на одну господарську операцію, містять звичайно лише майнові елементи.

За сукупністю критеріїв (економічним змістом та юридичними ознаками) господарські договори можна поділити на такі групи:

1) договори на реалізацію майна (купівлі-продажу, поставки, міни/бартеру, контрактації сільськогосподарської продукції, забезпечення електроенергією, газом, водою тощо);

2) договори на передачу майна в користування (безоплатне користування майном, оренда, лізинг);

3) підрядні договори (підряд на капітальне будівництво, підряд на виконання проектно-вишукувальних, дослідно-конструкторських та інших робіт);

4) транспортні договори (перевезення вантажів, буксирування, подачі та забирання вагонів, експлуатації залізничної під'їзної колії та інші);

5) договори на надання банківських послуг (договори на розрахунково-касове обслуговування, банківського кредитування, факторингу та ін.);

6) договори на надання інших послуг (щодо охорони об'єктів, зберігання майна та ін.);

7) договори про спільну діяльність - договори про кооперацію, про

спільну інвестиційну діяльність, про заснування господарської організації корпоративного типу, що діє на підставі статуту (акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, статутне господарське об'єднання), та інші;

8) засновницькі договори (договори, що відіграють роль установчого документа господарської організації корпоративного типу - повного товариства, командитного товариства, договірних господарських об'єднань - асоціації, корпорації).

За тривалістю застосування у сфері господарювання (підприємництва) можна виділити:

1) традиційні договори - застосовуються протягом багатьох століть (договори купівлі-продажу, підряду, про спільну діяльність, перевезення);

2) новітні договори - поява їх протягом останнього століття викликана ускладненням господарського життя (договір лізингу, договір факторингу, агентські договори та ін.).

За ступенем складності розрізняють:

1) прості договори - містять ознаки договору одного виду, до них належить більшість традиційних договорів, у тому числі купівлі-продажу, перевезення, підряду, майнового найму;

2) комплексні (складні) договори - передбачають наявність **ознак** кількох вищезгаданих договорів (договір факторингу, договір консигнації, договір лізингу, концесійний договір та ін.).

Залежно від ролі у встановленні господарських зв'язків розрізняють:

1) генеральні договори (рамочні контракти) - визначають основних учасників договірних відносин та параметри їх наступних договірних зв'язків (генпідрядні договори, договір комерційної концесії);

2) субдоговори - укладаються на підставі генеральних договорів (договори субпідряду) або рамочних контрактів (наприклад, договір комерційної субконцесії).

За ознакою можливості чи неможливості коригування договірних умов господарські договори можна поділити на:

1) некориговані договори - одна чи дві сторони договірних відносин позбавлені можливості коригування заздалегідь визначених умов договору;

2) кориговані договори - умови договору шляхом вільного волевиявлення (сторони мають право на власний розсуд погодити будь-які умови договору, якщо це не суперечить законодавству), в тому числі з використанням примірних договорів, що мають рекомендаційний характер.

У разі використання при встановленні господарського зв'язку попередніх переговорів договірні відносини між їх учасниками оформляються за допомогою двох категорій договорів:

1) попереднього договору, в якому фіксуються: намір сторін укласти в майбутньому (не пізніше року з моменту укладення попереднього договору) основний договір певних параметрів (предмет та інші умови договору), зобов'язання сторін щодо проведення підготовчих дій, спрямованих на забезпечення укладення та виконання основного договору (страхування

ризиків, підготовка відповідної документації, отримання ліцензій, інших дозволів тощо), а також відповідальність сторін за ухилення від укладення основного договору;

2) основний договір укладається на умовах та в термін, визначені попереднім договором (проте зобов'язання сторін укласти основний договір припиняється, якщо до закінчення встановленого терміну жодна з них не надішле іншій проект основного договору).

Залежно від домінування в господарському договорі майнових чи організаційних елементів розрізняють:

1) майнові договори, до яких належать договори, в яких домінують майнові елементи (за можливої наявності організаційних елементів, проте без переваги останніх). Переважно майновими є більшість господарських договорів, у тому числі поставки, міні/бартеру, підвідні, банківського обслуговування, значна частина транспортних та ін.;

2) організаційні договори спрямовані на забезпечення організації господарської діяльності двох і більше учасників господарських відносин (суб'єктів господарювання), хоча і можуть містити майнові елементи (без переваги останніх над організаційним). До таких договорів належать засновницькі договори, договори про кооперацію, про спільну інвестиційну діяльність та ін.

2. Порядок укладення, зміни та розірвання господарських договорів

Єдиного порядку укладення господарського договору не існує. Це пов'язано зі складністю господарського життя, а саме:

- 1) багатоманітністю господарських договорів;
- 2) різноманітністю підстав їх укладення;
- 3) складність визначення оптимального виконавця чи покупця;
- 4) вимоги застосування певних процедур укладення договору.

Розрізняють конкурентні й неконкурентні способи укладення господарських договорів.

Конкурентними способами укладення господарських договорів є:

- 1) торги;
- 2) конкурси;
- 3) конкурентні переговори;
- 4) процедура запити цінових пропозицій (котирувань).

Серед неконкурентних способів укладення господарських договорів розрізняють два основних види.

Загальний порядок укладання господарських договорів складається зі стадій:

1) розробка проекту договору та його надсилання потенційному контрагенту;

2) розгляд одержаного проекту договору та його підписання, а якщо в потенційного контрагента виникли розбіжності з проектом договору - то й одночасне складання протоколу розбіжностей та відправлення разом з

підписаним договором авторів проекту (протягом 20 днів з моменту отримання проекту договору);

3) розгляд і узгодження розбіжностей, якщо останні мали місце, і передачі переддоговірного спору на розгляд господарського суду (як правило, протягом 20 днів з моменту отримання підписаного договору з протоколом розбіжностей), якщо узгодження розбіжностей не відбулося;

4) судові рішення, якщо розбіжності не були врегульовані і одна із сторін передала спір на розгляд господарського суду. Наслідки непередання переддоговірного спору на розгляд господарського суду залежать від підстав укладення договору:

а) якщо договір ґрунтується на державному замовленні або державному завданні (тобто укладення його є обов'язковим), то він вважається укладеним у редакції протоколу розбіжностей;

б) у разі укладення договору за волевиявленням сторін неузгодження розбіжностей свідчить про відсутність згоди сторін на його укладення у відповідній редакції.

Шляхом проведення прямих переговорів повноважними представниками сторін, що може завершитися:

1) підписанням попереднього договору (протоколу про наміри або передконтрактної угоди) з фіксацією у ньому обов'язків сторін щодо укладення основного договору в майбутньому після виконання сторонами підготовчих дій або

2) підписанням основного договору, якщо його укладення не потребує попередньої підготовки і сторони дійшли згоди щодо всіх умов договору (такий спосіб звичайно застосовується при укладенні договорів на ярмарках). Різновидом процедури укладення господарського договору шляхом переговорів.

Особливості укладання господарських договорів за державним замовленням полягають в тому, що:

1) договір, який укладається на підставі державного замовлення, іменується державним контрактом;

2) укладення договорів на підставі державного замовлення для певних суб'єктів господарювання (державних підприємств, підприємств-монополістів та підприємств, які функціонують переважно на базі державної власності) є обов'язковим, а для решти - добровільним;

3) договори за державним замовленням укладаються між виконавцями державного замовлення і державними замовниками, що уповноважені від імені держави укладати договори (державні контракти);

4) зміст державного контракту становлять господарські зобов'язання сторін щодо виконання державного замовлення;

5) форма державного контракту - повна письмова (єдиний правовий документ, що підписується обома сторонами);

б) держава в особі Кабінету Міністрів України виступає гарантом за зобов'язаннями державних замовників;

7) ухилення від укладення договору за державним замовленням є

порушенням господарського законодавства і тягне за собою негативні наслідки;

8) виконавець державного замовлення звільняється від обов'язку укладення державного контракту на умовах, визначених державним замовленням, у разі визнання в судовому порядку державного замовлення недійсним.

Зміна й розірвання договору здійснюється, як правило, за згодою сторін (якщо інше не передбачено законом та договором), а в разі відсутності згоди - в судовому порядку за позовом заінтересованої сторони за умови дотримання порядку, передбаченого ст. 188 Господарського Кодексу України (включає надсилання ініціатором зміни чи розірвання договору відповідної пропозиції іншій стороні, розгляд такої пропозиції адресатом та відповідь на неї протягом 20-денного строку з моменту отримання, передання спору на розгляд суду протягом 20-денного строку з моменту отримання відмови прийняти пропозиції щодо зміни чи розірвання договору чи закінчення терміну отримання відповіді (в разі залишення пропозиції без відповіді).

3. Зміст і форма господарського договору

Зміст господарського договору становлять умови договору, визначені угодою його сторін, спрямованою на встановлення, зміну та/або припинення господарських зобов'язань. Умови господарського договору можуть належати до різних типів (видів). За критерієм обов'язковості (необов'язковості) розрізняють обов'язкові (мають включатися до договору відповідно до вимог законодавства) й необов'язкові (включаються до договору за погодженням сторін). За ознакою впливу на юридичну силу договору та відповідності умов певному виду договору виділяють: істотні умови, звичайні умови й випадкові умови.

Істотними є умови, визнані такими за законом чи необхідні для договорів даного виду, а також умови, щодо яких на вимогу однієї зі сторін має бути досягнута згода. Відповідно до ч.3 ст. 180 Господарського кодексу України істотними (тобто такими, які сторони зобов'язані погодити у будь-якому разі й включити у договір) є предмет, ціна та строк дії договору.

Умови про предмет у господарському договорі повинні визначати найменування (номенклатуру, асортимент) та кількість продукції (робіт, послуг), а також вимоги до їх якості. Вимоги щодо якості предмета договору визначаються відповідно до обов'язкових для сторін нормативних документів (державних стандартів, норм та правил, технічних умов та ін.).

Відповідно до ст. 189-191 Господарського кодексу України в господарських зобов'язаннях можуть застосовуватися такі види цін:

- 1) вільні ціни (встановлюються за погодженням сторін);
- 2) державні ціни, в тому числі фіксовані (встановлені в твердій сумі) та регульовані (із встановленням граничного рівня цін або граничного відхилення від державних фіксованих цін);
- 3) комунальні ціни, в тому числі фіксовані (встановлені в твердій сумі) й регульовані (із встановленням граничного рівня цін або граничного відхилення

від державних фіксованих цін), застосовуються у відносинах між комунальними підприємствами.

Строком дії господарського договору є час, упродовж якого існують господарські зобов'язання сторін, що виникли на основі цього договору (на зобов'язання, що виникли у сторін до укладення ними господарського договору, не поширюються умови укладеного договору, якщо договором не передбачено інше). Крім строку дії договору (як загального строку) розрізняють проміжні договірні строки (строки виконання окремих етапів робіт, поставки продукції тощо).

Звичайними є такі умови господарського договору, які є характерними для певного його виду, але відсутність яких у договорі не впливає на його юридичну силу.

Універсальна модель господарського договору, що забезпечує належний захист інтересів його сторін, передбачає необхідність включення до нього умов щодо:

- 1) предмета договору, його кількісних та якісних характеристик;
- 2) строку дії договору і строків його виконання;
- 3) суми договору та ціни одиниці виміру (тонни, літра, метра, штуки тощо);
- 4) порядку виконання та порядку передачі-приймання виконання;
- 5) порядку та форм платежів;
- 6) відповідальності за невиконання (неналежне виконання) сторонами договірних зобов'язань;
- 7) обставин, що виключають відповідальність сторін за невиконання (неналежне виконання) сторонами договірних зобов'язань (форс-мажор);
- 8) способів забезпечення належного виконання договірних зобов'язань (застава, гарантія тощо);
- 9) порядку розгляду спорів, що випливають з господарського договору, в тому числі визначення юрисдикційного органу, а щодо зовнішньоекономічних контрактів - країни, законодавство якої застосовуватиметься під час розгляду спору.

Господарський договір укладається, як правило, в письмовий формі (ч. 1 ст. 181 Господарського кодексу України, ст. 208 Цивільного Кодексу України), що зумовлено низкою чинників і насамперед необхідністю ведення бухгалтерського обліку й звітності суб'єктами господарських правовідносин, захистом інтересів сторін договору.

Усна форма застосовується як виняток щодо договорів (двосторонніх і багатосторонніх правочинів), що повністю виконуються під час їх укладання (ч. 1 ст. 206 Цивільного кодексу України), крім правочинів, що підлягають державній реєстрації та/або нотаріальному посвідченню, а також правочинів, для яких недодержання письмової форми має наслідком їх недійсність.

Повна письмова форма господарського договору – єдиний документ, підписаний сторонами (ч.1 ст. 181 Господарського Кодексу України, ч.2 ст.

207 Цивільного кодексу України), до якого додаються супроводжуючі процес його укладання документи:

- 1) підписаний сторонами текст договору з усіма додатками;
- 2) протокол розбіжностей (якщо він мав місце);
- 3) протокол узгодження розбіжностей (якщо розбіжності узгоджувалися і між сторонами був досягнутий компроміс щодо спірних умов договору);
- 4) судові рішення (якщо спір передавався на розгляд судовим органам).

4. Забезпечення належного виконання господарських договорів

Господарський договір є обов'язковим до виконання його сторонами (ст. 193 Господарського кодексу України, ст. 62 Цивільного кодексу України).

Сторони господарського договору повинні виконувати свої зобов'язання:

1) належним чином (відповідно до закону, інших правових актів, договору, а за відсутності конкретних вимог щодо виконання зобов'язання - відповідно до вимог, що в певних умовах звичайно ставляться);

2) реально (в натурі): заміна реального (в натуральній формі) виконання грошовим, як правило, заборонена, крім випадків, коли інше передбачено законом або договором, або управнена сторона відмовилася від прийняття виконання зобов'язання;

3) з дотриманням інтересів іншої сторони та загально-господарського інтересу (кожна сторона зобов'язана вживати заходів, необхідних для належного виконання нею договірних зобов'язань, а у разі порушення контрагентом своїх обов'язків - вжити заходів до зменшення негативних наслідків від цього).

На забезпечення виконання договірних зобов'язань відповідно до згаданих засад спрямовані спеціальні правові механізми.

До них належать:

1) порядок укладення договору (а отже вибір найбільш оптимального способу вибору найкращого для ініціатора встановлення договірної зв'язку виконавця чи покупця);

2) зміст господарського договору (і відповідно той ступінь ґрунтовності регулювання договірної зв'язку, що відповідає інтересам сторін);

3) форма господарського договору (обирається з урахуванням вимог закону, важливості договірної зв'язку для сторін, предмета договору, договірної ціни, терміновості виконання тощо - сукупності факторів, що визначають найбільш оптимальний спосіб фіксації договірної зв'язку між сторонами);

4) а також способи забезпечення належного виконання господарських договорів, доцільність (а в певних випадках - необхідність), застосування яких пов'язане зі складністю договірних відносин.

Реальному й належному виконанню господарських договорів сприяють різноманітні способи забезпечення виконання договірних зобов'язань:

1) правовий (в тому числі дороговірна і претензійно-позовна) робота, від організації якої залежить якість укладеного господарського договору;

2) позитивне стимулювання, тобто надання стороні, яка належним або поліпшеним способом виконала покладені на неї договірні зобов'язання, певних пільг чи додаткових матеріальних благ;

3) негативне стимулювання, тобто заходи відповідальності, що застосовуються до порушника договірних зобов'язань згідно із законом або договором.

Розділ VI. Правове регулювання банкрутства

1. Банкрутство

Інститут банкрутства в Україні запроваджено у зв'язку з ринковою орієнтацією вітчизняної економіки, основним принципом якої є принцип підприємництва - здійснення підприємницької діяльності самостійно, на власний ризик і під власну відповідальність підприємця. Інститут банкрутства забезпечує звільнення ринкової економіки від неефективних господарюючих суб'єктів, які функціонують на засадах самофінансування (з метою отримання прибутку) і несуть самостійну відповідальність за власними зобов'язаннями.

Ознаки банкрутства:

1) застосування банкрутства за загальним правилом у сфері підприємницької діяльності;

2) встановлюється господарським судом як юридичний факт що породжує певні наслідки;

3) зміст встановленого господарським судом факту банкрутства — неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності повною мірою розрахуватися по своїх боргах (неплатоспроможність) у зв'язку з перевищенням пасивів над його активами;

4) неплатоспроможність боржника має бути стійкою і не піддаватися усуненню, попри здійсненим судовим заходам щодо відновлення платоспроможності суб'єкта.

Банкрутство - це встановлений господарським судом факт неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності виконати свої грошові зобов'язання не інакше, як через застосування ліквідаційної процедури.

Проведення у справі про банкрутство порушується за наявності матеріально-правових і процесуально-правових умов.

Матеріально-правовими умовами порушення провадження у справі про банкрутство є стійка (понад три місяці) і значна (на суму не менше як триста мінімальних розмірів заробітної плати) неплатоспроможність.

Процесуально-правовими умовами порушення провадження у справі про банкрутство є подання боржником або кредитором (кредиторами) до господарського суду (за місцезнаходженням боржника) заяви про порушення справи про банкрутство з комплектом передбачених законом документів.

Участь у справі про банкрутство беруть:

1) сторони в справі про банкрутство - боржник (банкрут) і кредитори;

2) інші учасники провадження у справі про банкрутство: арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор), власник майна

(орган, уповноважений управляти майном) боржника, а також у випадках, передбачених законом, інші особи, які беруть участь у провадженні у справі про банкрутство, Фонд державного майна України, державний орган з питань банкрутства, представник органу місцевого самоврядування, представник працівників боржнику.

Боржник - суб'єкт підприємницької діяльності, неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредитором, які сукупно складають не менше як 300 мінімальних розмірів заробітної плати, протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати. Боржник, неспроможність якого виконати свої грошові зобов'язання встановлена господарським судом, іменується банкрутом або суб'єктом банкрутства.

Суб'єктами банкрутства не можуть бути:

- 1) відокремлені структурні підрозділи юридичної особи (філії, представництва, відділення тощо);
- 2) казенні підприємства;
- 3) комунальні підприємства, майно за якими закріплене на праві оперативного управління згідно з прийнятим на пленарному засіданні органу місцевого самоврядування відповідним рішенням;
- 4) в частині санації та ліквідації - державні підприємства, майно яких не підлягає приватизації.

Кредитор - юридична або фізична особа, яка має у встановленому порядку підтверджені документами вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника, щодо виплати заборгованості по заробітній платі працівникам боржника, а також органи державної податкової служби та інші державні органи, які здійснюють контроль за правильністю та своєчасністю справляння податків і зборів (обов'язкових платежів). Проте не можуть бути стороною у справі про банкрутство:

- 1) кредитори, вимоги яких повністю забезпечені заставою;
- 2) кредитори, вимоги яких задоволені, вимоги, щодо яких досягнуто згоди про їх припинення, у тому числі заміну або припинення зобов'язання, відповідно до закону вважаються погашеними.

Крім сторін, учасниками провадження у справі про банкрутство є:

- 1) арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) - фізична особа, яка має ліцензію, видану в установленому законодавством порядку, та діє на підставі ухвали господарського суду;
- 2) власник майна;
- 3) Фонд державного майна України і державний орган з питань банкрутства, представник органу місцевого самоврядування;
- 4) представник працівників боржника.

Провадження у справі про банкрутство складається з таких стадій:

- 1) порушення провадження у справі про банкрутство відбувається протягом п'яти днів з дня надходження відповідної заяви і комплексу передбачених законом документів, про що суддя господарського суду виносить ухвалу про порушення провадження у справі про банкрутство, яка направляється заінтересованим особам (сторонам, державному органу з питань

банкрутства);

2) підготовче засідання арбітражного суду у справі про банкрутство провадиться за участю сторін і має на меті визначення обґрунтованості вимог кредиторів і заперечень боржника;

3) виявлення кредиторів та осіб, що мають намір взяти участь у санації боржника;

4) попереднє засідання проводиться у строк, визначений ухвалою підготовчого засідання, на ньому розглядається реєстр вимог кредиторів, складений розпорядником майна, і вимоги, не включені до цього реєстру, за результатами засідання виносяться ухвала;

5) визнання боржника банкрутом;

6) проведення ліквідаційної процедури.

2. Судові процедури, що застосовуються до боржника в процесі продовження справи про банкрутство

До боржника в процесі провадження у справі про банкрутство застосовуються такі судові процедури:

1) розпорядження майном боржника;

2) мирова угода;

3) санація (відновлення платоспроможності боржника);

4) ліквідаційна процедура.

Заходи запобігання банкрутства суб'єктів господарювання з боку засновників та учасників суб'єктів господарювання, власників майна, органів державної влади та органів місцевого самоврядування в межах їх повноважень:

1) надання боржникові фінансової допомоги в розмірі, достатньому для погашення його зобов'язань перед кредиторами;

2) взяття на себе зобов'язань перед особами, які надали фінансову допомогу боржникові;

3) досудова санація державних підприємств, що провадиться за рахунок коштів державних підприємств та інших джерел фінансування.

Першою судовою процедурою, що застосовується до боржника після порушення провадження у справі про банкрутство, є розпорядження його майном.

Розпорядження майном боржника — обов'язкова судова процедура у будь-якій справі про банкрутство. Вона є системою заходів щодо нагляду та контролю за управлінням та розпорядженням майном боржника, що застосовується з метою забезпечення збереження та ефективного використання майнових активів боржника та проведення аналізу його фінансового становища. Здійснення її покладається на розпорядника майном боржника - призначеної суддею після порушення провадження у справі про банкрутство фізичної особи (це може бути і суб'єкт підприємницької діяльності), яка отримала в установленому порядку ліцензію арбітражного керуючого і не є заінтересованою особою стосовно боржника та кредиторів.

До функцій розпорядника майном боржника належать:

- 1) вжиття заходів щодо захисту майна боржника;
- 2) аналіз фінансового становища боржника та розробка рекомендацій, спрямованих на його фінансове оздоровлення;
- 3) розгляд разом з посадовими особами боржника заяв кредиторів про грошові вимоги до боржника, які надійшли у зв'язку з порушенням справи про банкрутство та повідомлення заявників про результати розгляду;
- 4) ведення реєстру визнаних боржником вимог кредиторів за вказаними вище заявами;
- 5) скликання зборів кредиторів та участь в них з правом дорадчого, голосу.

Санація боржника - це система заходів, що здійснюється під час провадження у справі про банкрутство, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника та задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів. Вона може включати: кредитування, реорганізацію, в тому числі зміну організаційно-правової форми боржника, зміну форми власності, системи управління боржника та інші.

Процедура санації вводиться ухвалою господарського суду за клопотанням комітету кредиторів у строк, що не перевищує строку дії процедури розпорядження майном, терміном до 12 місяців, який може бути продовжений ще до шести місяців або скорочений за клопотанням комітету кредиторів, керуючого санацією або інвесторів (осіб, що беруть участь у санації, приймаючи зобов'язання про погашення (повністю чи частково) боргу, боржника на певних умовах, в тому числі - набуття права власності на його майно.

З дня винесення ухвали про санацію припиняються повноваження органів управління боржника і управління боржником переходить до керуючого санацією, який має низку прав.

Основне призначення керуючого санацією - це розробка і забезпечення виконання схваленого комітетом кредиторів та затвердженого господарським судом плану санації, який має передбачати строк відновлення платоспроможності боржника й містити заходи щодо такого відновлення аж до продажу майна боржника як цілісного майнового комплексу, умови участі інвесторів, за їх наявності, у задоволенні вимог кредиторів, строк та черговість виплати боржником або інвестором боргу кредиторам та інше. Якщо протягом шести місяців з дня винесення ухвали про санацію в господарський суд не буде подано схваленого комітетом кредиторів плану санації, господарський суд може прийняти рішення про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури.

Мирова угода (як судова процедура у справі про банкрутство) – це домовленість між боржником і кредиторами щодо відстрочки та (або) розстрочки, а також прощення (списання) кредиторами боргів боржника, що оформляється як письмова угода сторін, набирає чинності в разі затвердження її господарським судом, про що виноситься відповідна ухвала, може бути укладена на будь-якій стадії провадження у справі про банкрутство. Рішення про укладення мирової угоди приймається від імені кредиторів комітетом

кредиторів більшістю голосів за умови наявності письмової згоди на це всіх кредиторів, вимоги яких забезпечені заставою від імені боржника — керівником боржника або арбітражним керуючим, які виконують повноваження органів управління боржника.

Дуже важливим для процедури мирової угоди є згода податкової служби та інших державних органів, які здійснюють контроль за справлянням податків і зборів, зобов'язаних при укладенні мирової угоди погодитись на:

- 1) списання податкового боргу (всієї заборгованості по сплаті податків і зборів), який виник у строк, що передував трьом повним календарним рокам до дня подання заяви про порушення справи про банкрутство;

- 2) прощення (списання) частини заборгованості, що виникла протягом трьох останніх років перед поданням заяви про порушення справи про банкрутство або на розстрочку (відстрочку) цієї заборгованості.

Мирова угода набирає чинності з дня її затвердження господарським судом і є обов'язковою для боржника (банкрута), кредиторів, вимоги яких забезпечені заставою, кредиторів другої та наступних черг. З дня затвердження мирової угоди боржник признає до погашення вимог кредиторів відповідно до умов мирової угоди. Винесення господарським судом ухвали про затвердження мирової угоди є підставою для припинення провадження у справі про банкрутство і відповідно - припинення повноважень арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора).

Мирова угода може бути розірвана за рішенням господарського суду в разі невиконання боржником умов мирової угоди щодо не менш, як третини вимог кредиторів.

Ліквідаційна процедура у справі про банкрутство - це така судова процедура, основним призначенням якої є ліквідація визнаної судом заборгованості банкрута шляхом продажу майна банкрута та проведення розрахунків по його боргах. Тривалість ліквідаційної процедури - дванадцять місяців, яка може бути продовжена арбітражним судом ще на шість місяців.

Ліквідатор - фізична особа, яка організовує здійснення ліквідаційної процедури і забезпечує задоволення визнаних судом вимог кредиторів. Порядок його призначення та вимоги до кандидата ті самі, що передбачені щодо керуючого санацією.

Ліквідаційна комісія призначається господарським судом за клопотанням ліквідатора, погодженим з комітетом кредиторів.

Ліквідатор виконує такі повноваження:

- 1) здійснює функції органів управління (керівника) банкрута;
- 2) приймає до свого відання майно банкрута, управляє та розпоряджається ним;
- 3) здійснює інвентаризацію та оцінку майна банкрута;
- 4) вживає заходів щодо виявлення та повернення майна банкрута, що знаходиться у третіх осіб (включаючи дебіторську заборгованість);
- 5) очолює ліквідаційну комісію та формує ліквідаційну масу (усі види

майнових активів банкрута);

- б) звільняє працівників банкрута згідно з трудовим законодавством;
- 7) заявляє в установленому порядку заперечення щодо заявлених до боржника вимог поточних кредиторів за зобов'язаннями, які виникли під час провадження у справі про банкрутство і є неоплаченими;
- 8) подає до господарського суду заяви про визнання недійсними угод боржника, укладених до порушення провадження у справі про банкрутство;
- 9) вживає заходів, спрямованих на пошук, виявлення та повернення майна банкрута, що знаходиться у третіх осіб;
- 10) реалізує майно банкрута в установленому порядку.

Наявні й отримані від продажу майна та інші кошти банкрута спрямовуються на задоволення вимог кредиторів відповідно до черговості.

У першу чергу задовольняються:

- 1) вимоги, забезпечені заставою;
- 2) виплата вихідної допомоги звільненим працівникам банкрута, в тому числі відшкодування кредиту, отриманого для цієї мети;
- 3) витрати Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, що пов'язані з набуттям ним прав кредитора щодо банку - в розмірі всієї суми відшкодування за вкладами фізичних осіб;
- 4) витрати, пов'язані з провадженням справи про банкрутство в господарському суді та роботою ліквідаційної комісії.

У другу чергу задовольняються вимоги, що виникли із:

- 1) зобов'язань банкрута перед своїми працівниками (за винятком повернення внесків членів трудового колективу до статутного фонду підприємства);
- 2) зобов'язань, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, шляхом капіталізації відповідних платежів встановленому законом порядку;
- 3) вимоги громадян-довірителів (вкладників) довірчих товариств або інших суб'єктів підприємницької діяльності, які залучають майно (кошти) довірителів (вкладників).

У третю чергу задовольняються вимоги щодо сплати податків та інших обов'язкових платежів, а також вимоги центрального органу виконавчої влади, що здійснює управління державним резервом.

У четверту чергу задовольняються всі включені до реєстру вимоги кредиторів, не забезпечені заставою, у тому числі і вимоги кредиторів, що виникли із зобов'язань у процедурі розпорядження майном боржника чи в процедурі санації боржника.

У п'яту чергу задовольняються вимоги щодо повернення внесків членів трудового колективу до статутного фонду підприємства.

У шосту чергу задовольняються інші вимоги.

Після завершення усіх розрахунків з кредиторами ліквідатор складає звіт і ліквідаційний баланс, які з урахуванням думки членів комітету кредиторів затверджуються господарським судом.

Розділ VII. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності

1. Зовнішньоекономічна діяльність, її види, нормативно-правове забезпечення, суб'єкти

Одним з перших законів незалежної України, спрямованих на забезпечення ринкової орієнтації вітчизняної економіки (і відповідно - розвитку економічної конкуренції, насичення внутрішнього ринку різноманітними товарами, в тому числі іноземного походження, з метою забезпечення потреб споживачів та стимулювання вітчизняних виробників до модернізації власного виробництва, випуску нових товарів тощо) був Закон від 16 квітня 1991 року „Про зовнішньоекономічну діяльність.”.

Приймаючи цей закон, законодавець однією з основних його цілей визначив запровадження правового регулювання всіх видів зовнішньоекономічної діяльності в Україні, включаючи зовнішню торгівлю, економічне, науково-технічне співробітництво, спеціалізацію та кооперацію в галузі виробництва, науки і техніки, економічні зв'язки в галузі будівництва, транспорту, експедиторських, страхових, розрахункових, кредитних та інших банківських операцій, надання різноманітних послуг.

Характерними рисами зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) є:

- 1) належність ЗЕД до господарської діяльності, основним спрямуванням якої є виготовлення та реалізація продукції, виконання робіт, надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність;
- 2) обов'язкова наявність такої складової господарської діяльності, як перетин митного кордону України робочою силою та/або майном, що характеризується як сукупність речей та інших цінностей, які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів;
- 3) особливий суб'єктний склад здійснення ЗЕД вітчизняними суб'єктами господарювання, які мають статус індивідуального підприємця чи господарської організації з правами юридичної особи, та підрозділами/структурними одиницями (без прав юридичної особи) іноземних господарських організацій, що мають постійне місцезнаходження на території України і зареєстровані у встановленому законом порядку;
- 4) спеціальний режим господарської діяльності, пов'язаний із спеціальним правовим регулюванням та відповідно, встановленням

низки заборон, обмежень щодо кола суб'єктів ЗЕД, видів господарської діяльності, порядку її здійснення з метою забезпечення інтересів національної економіки та національного товаровиробника, створенням системи спеціальних органів, що здійснюють державне регулювання у сфері ЗЕД (Державна митна служба, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі), та покладенням певних функцій щодо регулювання ЗЕД на Міністерство економіки, Антимонопольний комітет України, Національний банк України та інші органи, застосуванням специфічних засобів державного регулювання, в тому числі ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій, державної реєстрації зовнішньоекономічних договорів (контрактів), контролю за здійсненням ЗЕД, можливістю застосування специфічних санкцій за порушення правил здійснення ЗЕД (припинення експортно-імпортних операцій, застосування антидемпінгових заходів, застосування індивідуального режиму ліцензування).

Зовнішньоекономічною діяльністю є господарська діяльність за участю вітчизняних та іноземних суб'єктів господарювання, складовою якої є перетин митного кордону України майном та/або робочою силою, і яка здійснюється у спеціальному правовому режимі.

До видів зовнішньоекономічної діяльності належать:

- 1) експорт та імпорт товарів, капіталів та робочої сили;
- 2) надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності, в тому числі виробничих, транспортно-експедиційних, страхових, консультаційних, маркетингових, експортних, посередницьких, брокерських, агентських, консигнаційних, управлінських, облікових, аудиторських, юридичних, туристських та інших, що прямо і виключно не заборонені законами України, надання вищезазначених послуг іноземними суб'єктами господарської діяльності суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності України;
- 3) наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності, навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі;
- 4) міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України;
- 5) кредитні й розрахункові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- 6) спільна підприємницька діяльність між вітчизняними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності, що включає створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і

- за її межами;
- 7) підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності, аналогічна діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за межами України;
 - 8) організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі за участю суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, організацій та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібною торгівлі на території України за іноземну валюту у передбачених законами України випадках;
 - 9) товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, побудована на формах зустрічної торгівлі між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;
 - 10) орендні, в тому числі лізингові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;
 - 11) операції з придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку;
 - 12) роботи на контрактній основі фізичних осіб України з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами, роботи іноземних фізичних осіб на контрактній оплатній основі з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності як на території України, так і за її межами;
 - 13) інші види зовнішньоекономічної діяльності, не заборонені прямо і у виключній формі законами України.

Експорт (експорт товарів) - продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів. При цьому термін реекспорт (реекспорт товарів) означає продаж іноземним суб'єктам господарської діяльності та вивезення за межі України товарів, що були раніше імпортовані на територію України.

Імпорт (імпорт товарів) - купівля (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів з ввезенням або без ввезення цих товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами.

Експорт/імпорт капіталу - вивезення за межі України/ввезення з-за меж України капіталу в будь-якій формі (валютних коштів, продукції, послуг, робіт, прав інтелектуальної власності та інших немайнових прав) з метою одержання прибутків від виробничої та інших форм господарської діяльності.

Демпінг/демпінговий імпорт— це ввезення на митну територію країни імпорту товару за ціною, нижчою від порівняної ціни на подібний товар у країні експорту, яке заподіює шкоду національному товаровиробникові подібного товару.

Субсидований імпорт - ввезення на митну територію країни імпорту товару (товарів), що користується пільгами від субсидії, яка надається для виробництва, переробки, транспортування або експорту такого товару.

Система законодавства про ЗЕД може бути представлена таким чином.

Акти вищої юридичної сили:

- 1) Конституція України;
- 2) Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р.;
- 3) Закон України від 16 квітня 1991 р. «Про зовнішньоекономічну діяльність»;
- 4) Закони, що визначають умови дії міжнародних договорів в Україні;
- 5) Закон України від 24 лютого 1994 р. «Про міжнародний комерційний арбітраж»;
- 6) Закон України від 2 грудня 1997 р. «Про торгово-промислові палати в Україні»;
- 7) Закони, що регулюють договірні відносини у сфері ЗЕД;
- 8) Постанова Верховної Ради України від 19 грудня 1992 р. «Про ратифікацію Угоди про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності»;

Укази Президента України:

- 1) від 7 листопада 1994 р. «Про затвердження Положення про порядок реєстрації окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів)»;
- 2) Положення про державний експортний контроль в Україні, затверджений Указом Президента України від 13 листопада 1998 р., від 5 березня 2002 р. «Про Порядок здійснення зовнішніх відносин Радою Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями»;
- 3) від 25 червня 2002 р. «Про порядок здійснення захисту прав та інтересів України при розгляді справ в закордонних юрисдикційних органах»;

Акти Уряду:

- 1) декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 р. «Про систему валютного регулювання і валютного контролю»;
- 2) постанова Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1996 р. «Про затвердження Положення про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення резидентами майнових інвестицій за межами України і Положення про порядок контролю та звітності щодо використання майнових цінностей, які інвестуються за межами України»;
- 3) «Положення про порядок контролю за експортом, імпортом і транзитом товарів, що стосуються ядерної діяльності та можуть бути використані у створенні ядерної зброї», затверджене постановою

Кабінету Міністрів України від 12 березня 1996 р.;

- 4) постанова Кабінету Міністрів України від 29 березня 1999 р. «Про деякі питання регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності»;
- 5) Перелік товарів (робіт, послуг), експорт яких за бартерними (товарообмінними) операціями забороняється, Перелік товарів (робіт, послуг), імпорт яких за бартерними (товарообмінними) операціями забороняється, Перелік високоліквідних товарів, у разі експорту яких за бартерним договором термін ввезення на митну територію України імпортованих товарів не повинен перевищувати 60 календарних днів з дати оформлення вивізної вантажної митної декларації (затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 29 березня 1999 р.);

Відомчі нормативно-правові акти:

- 1) Правила використання готівкової іноземної валюти на території України; затверджені постановою Правління НБУ від 26 березня 1998 р.;
- 2) Про порядок реєстрації та обліку зовнішньоекономічних договорів (контрактів), затверджене наказом Міністерства економіки України від 29 червня 2000 р. № 136;
- 3) Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів), затверджене наказом Міністерства економіки України від 6 вересня 2001 р. №201.

Учасниками ЗЕД є різні категорії осіб, які за їх рольовими функціями та повноваженнями можна поділити на такі групи:

- 1) суб'єкти ЗЕД (особи, які безпосередньо здійснюють зовнішньоекономічну діяльність);
- 2) особи, які забезпечують функції (в комплексі чи окремо визначені) щодо управління ЗЕД;
- 3) споживачі в широкому розумінні (громадяни, суб'єкти господарювання, негосподарські організації);
- 4) посередники (особи, які надають суб'єктам ЗЕД послуги організаційного, консультаційного та іншого характеру щодо сприяння в здійсненні зовнішньоекономічної діяльності).

Суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в Україні є:

- 1) фізичні особи - громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно із законами України і постійно проживають на території України;
- 2) юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України, в тому числі юридичні особи, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності;
- 3) об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно із законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати

- господарську діяльність;
- 4) структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно із законами України (філії, відділення тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України;
 - 5) спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України;
 - 6) інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України;
 - 7) Україна в особі її органів, місцеві органи влади і управління в особі створених ними зовнішньоекономічних організацій, які беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності, а також інші держави, які беруть участь у господарській діяльності на території України, діють як юридичні особи згідно з встановленими законом принципами здійсненні ЗЕД.

Законодавство про ЗЕД містить досить ґрунтовні положення щодо регулювання зовнішньоекономічної діяльності, визначаючи:

- 1) мету регулювання;
- 2) види та рівні регулювання;
- 3) правові засоби/акти, за допомогою яких здійснюється нормативне регулювання;
- 4) цілі державного регулювання: захист економічних інтересів України і законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності створення рівних можливостей для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності розвивати всі види підприємницької діяльності незалежно від форм власності та всі напрями використання доходів і здійснення інвестицій, заохочення конкуренції та ліквідація монополізму в сфері зовнішньоекономічної діяльності;
- 5) межі втручання держави, що виключають право безпосередньо втручатися в зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів цієї діяльності, за винятком передбачених законом випадків;
- 6) органи державного регулювання ЗЕД та їх повноваження: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Міністерство економіки України, Державна митна служба України, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, органи місцевого управління ЗЕД, місцеві ради депутатів та їх виконавчі й розпорядчі органи.

2. Правовий режим зовнішньоекономічної діяльності

Правовий режим ЗЕД - це особливий порядок регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що виражається в комплексі взаємопов'язаних між собою економіко-правових заходів (стимулюючих та обмежуючих),

спрямованих на досягнення цілей такої діяльності згідно із визначеними законодавцем принципами.

Усі учасники зовнішньоекономічної діяльності при її здійсненні повинні дотримуватися таких принципів:

- 1) суверенітету народу України у здійсненні ЗЕД;
- 2) свободи зовнішньоекономічного підприємництва;
- 3) юридичної рівності і недискримінації;
- 4) верховенства Закону;
- 5) врахування та захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- 6) еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів.

Законодавство про ЗЕД, визначаючи цілі регулювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності передбачає дві основні категорії економіко-правових засобів, що в комплексі забезпечують досягнення таких цілей:

- 1) стимулюючих;
- 2) обмежувальних.

До кола перших (стимулюючих) належать:

- 1) права суб'єктів ЗЕД, загальні для всіх суб'єктів господарювання та спеціальні, закріплені законом для суб'єктів ЗЕД;
- 2) пільги для суб'єктів ЗЕД, що надаються за наявності передбачених законом умов (реалізації на території спеціальної/вільної економічної зони затверджених інвестиційних проектів відповідно до укладених інвестиційних договорів з органом управління відповідної СЕЗ, ввезення на територію України майна як вклад іноземного інвестора до статутного фонду підприємства з іноземними інвестиціями тощо).

До обмежувальних заходів, що є складовою правового режиму ЗЕД, належать заборони й обмеження. Зокрема, до категорії перших слід віднести заборону здійснення певних категорій зовнішньоекономічних операцій (реекспорт, експорт заборонених до вивезення з території України товарів, субсидований імпорт, демпінговий імпорт). Більш різноманітними є обмеження, що можуть мати різні форми, зокрема:

- 1) ліцензування зовнішньоекономічних операцій як комплекс дій органу виконавчої влади з надання суб'єкту ЗЕД дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту/імпорту товарів, розрізняють автоматичне ліцензування (застосовується щодо товарів, які не підлягають квотуванню) і неавтоматичне ліцензування (у разі встановлення квот на експорт/імпорт);
- 2) квотування (встановлення кількісних або інших обмежень) товарів, що підлягають експорту/імпорту, розрізняють глобальні квоти (встановлюються по товару без зазначення конкретних країн/груп країн, куди товар експортується або з яких він імпортується), індивідуальні квоти (встановлюються по товару з визначенням конкретної країни, куди товар може експортуватись або з якої він може імпортуватись);

- 3) застосування спеціальних санкцій до суб'єктів ЗЕД у разі порушення ними спеціального законодавства, антидемпінгових процедур, індивідуального режиму ліцензування тимчасового зупинення ЗЕД);
- 4) дотримання спеціального порядку встановлення і використання технічних, фармакологічних, санітарних, фітосанітарних, ветеринарних та екологічних стандартів та вимог;
- 5) застосування спеціальних імпорتنих процедур до яких належать застосування процедури міжнародних торгів або аналогічних їм процедур режим попередніх імпорتنих депозитів, що вносяться у банки, що може застосовуватися лише щодо товарів, до яких не запроваджується режим ліцензування і квотування імпорту;
- 6) дотримання вимог митного й валютного регулювання.

3. Зовнішньоекономічний договір

Зовнішньоекономічний договір (контракт) - це матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Ознаками такого договору, що дозволяють виділити його в окрему групи господарських договорів, є:

- 1) особливий суб'єктний склад - сторонами в договорі є вітчизняний суб'єкт ЗЕД та іноземний контрагент;
- 2) особливості змісту договору врахування типових платіжних умов та типових захисних застережень, що передбачують розрахунки в іноземній валюті;
- 3) спеціальні вимоги щодо права, яке застосовується при визначенні змісту договору (права й обов'язки сторін договору визначаються правом країни, обраної сторонами при його укладенні або в результаті подальшого погодження, якщо сторони не погодили це питання, то їх права та обов'язки визначаються правом місця укладання договору) при прийманні виконання застосовується право країни, обраної сторонами, якщо такого погодження не було - береться до уваги право місця проведення такого приймання);
- 4) спеціальні вимоги щодо форми договору, загальне правило - письмова форма;
- 5) обов'язковість державної реєстрації;
- 6) особливості порядку розгляду договірних спорів: визначення за згодою сторін з відповідною фіксацією у договорі юрисдикційного органу (державні суди України чи конкретний Міжнародний третейських суд/арбітраж, створений на території України чи іншої країни).

Зовнішньоекономічні договори можна поділити на кілька видів залежно від предмета договору:

- 1) на експорт та імпорту товарів, капіталів і робочої сили;

- 2) щодо надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності;
- 3) кооперації (наукової, науково-технічної, науково-виробничої, виробничої, навчальної та ін.) з іноземними суб'єктами господарської діяльності, навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі;
- 4) здійснення міжнародних фінансових операцій та операцій з цінними паперами у випадках, передбачених законами України;
- 5) щодо кредитних і розрахункових операцій між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності й іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- 6) про спільну підприємницьку діяльність між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності й іноземними суб'єктами господарської діяльності, що включає створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами;
- 7) про підприємницьку діяльність на території України, пов'язану з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності, аналогічна діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за межами України;
- 8) про організацію та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі, за участю суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, організація та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібною торгівлі на території України за іноземну валюту в передбачених законами України випадках;
- 9) про товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, побудована на формах зустрічної торгівлі між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності й іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- 10) про орендні, в тому числі лізингові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності й іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- 11) щодо здійснення операцій з придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку;
- 12) щодо здійснення посередницьких операцій, при здійсненні яких право власності на товар не переходить до посередника (на підставі комісійних, агентських договорів, договорів доручення та інших);
- 13) інші види зовнішньоекономічної діяльності, не заборонені прямо і у виключній формі законами України.

Регулювання окремих видів зовнішньоекономічних договорів здійснюється в спеціальному порядку. Це стосується таких договорів:

- 1) про здійснення товарообмінних (бартерних) операцій;
- 2) про операції з давальницькою сировиною;
- 3) комісії та консигнації.

Розділ VIII. Господарсько-правова відповідальність

1. Господарсько-правова відповідальність , її види

Більшість учасників господарських правовідносин зацікавлена в правомірній поведінці - як власній, так і своїх контрагентів (партнерів). Це відповідає і моральним засадам суспільства, і прагматичному ставленню до будь-якої справи, адже застосування будь-якої юридичної (в тому числі господарсько-правової) відповідальності тягне для правопорушника негативні наслідки. Проте відсутність правопорушень - це ідеальний, а не реальний стан суспільного (в тому числі економічного) життя. Причини різні:

- 1) низька правосвідомість частини учасників господарського життя, зумовлена нерідко відсутністю правових знань і навичок захисту власних інтересів;
- 2) наявність вад у чинному законодавстві (колізій, прогалин, застарілих норм, нестабільності), що, як наслідок, не забезпечує адекватного сучасному стану економічних відносин правового регулювання;
- 3) прийняття необґрунтованих нормативно-правових актів без відповідного прогнозування результатів їх застосування та збалансованого врахування найбільш типових інтересів основних учасників господарського життя;
- 4) неправомірна поведінка (в тому числі зловживання своїм становищем) посадових осіб уповноважених державних органів (податкових, контролюючих тощо) і органів місцевого самоврядування щодо учасників господарського життя, які змушені застосовувати самозахист, нерідко при цьому порушуючи його межі;
- 5) нестабільність господарського життя, особливо поява в ньому непередбачуваних явищ (у тому числі , різкі зміни в правовому регулюванні);
- 6) безпечність, некомпетентність частини учасників господарського життя, в результаті чого приймаються рішення (зобов'язання), укладаються договори, заздалегідь приречені на невдачу.

У сфері господарювання застосовується специфічний вид юридичної відповідальності, що іменується господарсько-правовою відповідальністю чи господарсько-правовими санкціями.

Господарсько-правовій відповідальності притаманні як загальні (характерні для будь-якої юридичної відповідальності), так і специфічні (видові) риси.

До загальних ознак слід віднести:

- 1) юридична підстава – закон;
- 2) фактична підстава застосування господарсько-правової від-

повідальності - правопорушення;

3) зміст - негативні наслідки, що зазнає порушник (застосовуються до порушника);

4) можливість застосування державного примусу для покладення на порушника господарсько-правової відповідальності.

Водночас зазначені риси юридичної відповідальності в господарських правовідносинах проявляються специфічно. Так, юридичною підставою господарсько-правової відповідальності може бути не тільки Закон (нормативно-правовий акт уповноважених органів держави), а й укладений з дотриманням вимог Закону договір, в тому числі засновницький – як установчий документ.

Підставами виникнення зобов'язань і відповідальності за їх невиконання може бути договір, в якому конкретизуються передбачені законом штрафні санкції або встановлює не передбачені законом санкції за конкретні порушення договірних зобов'язань (за відсутності відповідних заборон у законі).

Правопорушення як фактична підстава юридичної відповідальності в господарському праві також має свої особливості. Відомо, що класичним складом правопорушення є сукупність чотирьох елементів протиправної поведінки, негативних наслідків такої поведінки, причинного зв'язку між протиправною поведінкою та настанням негативних наслідків, вини правопорушника. Проте в господарському праві наявність всіх чотирьох елементів є необхідною для застосування, як правило, однієї форми відповідальності - відшкодування збитків. В інших випадках досить наявності лише протиправної поведінки, а в разі застосування штрафних санкцій - ще й вини. Відповідно до Господарського кодексу України (ч. 2 ст. 218) закріплюється принцип презумпції вини, учасник господарських відносин повинен нести відповідальність за порушення встановлених законом або договором зобов'язань, якщо не доведе, що ним вжито всіх необхідних заходів для недопущення господарського правопорушення або належне виконання договірних зобов'язань виявилось неможливим внаслідок дії непереборної сили (незвичайних і невідворотних обставин за даних умов здійснення господарської діяльності).

Господарсько-правова відповідальність, як і будь-яка інша юридична відповідальність, забезпечується державним примусом. Однак цей примус може проявлятися по-різному явно (винесення господарським судом рішення про стягнення з порушника договірних зобов'язань штрафних санкцій та/або збитків) або приховано (відмова кредитора прийняти й оплатити продукцію неналежного асортименту, відмова від пролонгації договору на новий термін з огляду на порушення іншою стороною договірних зобов'язань протягом строку дії договору).

Спеціальними ознаками господарсько-правової відповідальності є:

1) сфера застосування - господарські правовідносини (господарсько-майнові та/або господарсько-організаційні);

2) юридична підстава - акти господарського законодавства та господарські договори;

3) фактичні підстави - господарське правопорушення, склад якого залежить від виду (форми) господарсько-правової відповідальності;

4) презумпція вини порушника та особливості визначення вини;

5) суб'єктами господарсько-правової відповідальності є учасники господарських правовідносин;

6) спрямованість господарсько-правової відповідальності переважно на майнову базу порушника і лише в окремих випадках - на особу порушника (примусова реорганізація та примусова ліквідація);

7) змістом господарсько-правової відповідальності є заходи впливу (санкції) майнової (відшкодування збитків, штрафні санкції, конфіскація) та/або організаційної (призупинення дії або анулювання ліцензій, скасування відомостей державної реєстрації, примусова реорганізація та інше) спрямованості, що відбиваються на економічних інтересах порушника;

8) порядок застосування - залежно від виду й форми господарсько-правової відповідальності судовий, претензійно-позовний, безпосередньо кредитором в оперативному порядку, спеціальний (уповноваженими органами).

Господарсько-правова відповідальність - це майново-організаційні за змістом і юридичні за формою заходи впливу на економічні інтереси учасників господарських правовідносин у разі вчинення ними господарського правопорушення.

Господарсько-правова відповідальність - різноманітна. В умовах економіки України застосовується велика кількість господарсько-правових санкцій.

Господарсько-правові санкції можна класифікувати за різними ознаками, зокрема:

1) за критерієм змісту впливу - на грошові (сплата неустойки, господарсько-адміністративний штраф, відшкодування збитків) та натуральні (заміна неякісної продукції на якісну);

2) за критерієм безпосередньої спрямованості - на майнові (конфіскація, сплата неустойки, відшкодування збитків, господарсько-адміністративний штраф) та організаційні (господарсько-організаційні, оперативно-господарські санкції);

3) за характером порушених відносин - на санкції, що застосовуються у горизонтальних відносинах, санкції, що застосовуються у вертикальних відносинах, універсальні санкції, що застосовуються і в горизонтальних, і у вертикальних відносинах (відшкодування збитків);

4) залежно від виду порушених відносин - на санкції, що застосовуються в договірних відносинах (відшкодування збитків, штрафні, оперативно-господарські) і санкції, що застосовуються в позадоговірних відносинах (відшкодування збитків, адміністративно-господарські санкції);

5) залежно від інституту господарського законодавства норми якого передбачають застосування господарсько-правової відповідальності розрізняють відповідальність за порушення антимонопольно-конкурентного

законодавства, відповідальність у сфері капітального будівництва, відповідальність у сфері зовнішньоекономічної діяльності, відповідальність у галузі транспорту, відповідальність на ринку цінних паперів та ін.

2. Функції та підстави господарсько-правової відповідальності

Господарсько-правова відповідальність як важлива складова господарського правопорядку має багато функцій.

Функції господарсько-правової відповідальності - це напрямки її дії, той господарський результат, що настає в результаті застосування господарсько-правової відповідальності:

1) попереджувально-стимулююча функція господарсько-правової відповідальності (як і будь-якої юридичної) проявляється в тому, що не лише застосування господарсько-правової відповідальності, а й сама загроза її застосування примушує учасників господарських правовідносин (насамперед суб'єктів господарювання) діяти правомірно, аби уникнути негативних наслідків в результаті застосування такої відповідальності;

2) штрафна функція (функція покарання за вчинене правопорушення) незначною мірою характерна для господарсько-правової відповідальності, хоча в певних випадках відіграє значну роль (сплата штрафної неустойки, яка передбачає і сплату суми неустойки, і повного відшкодування збитків);

3) компенсаційно-відновлювальна функція – провідна в системі функцій, полягає у відновленні порушеного правопорядку й усуненні наслідків неправомірної поведінки суб'єкта господарювання;

4) сигналізаційна функція - проявляється в тому, що застосування до суб'єкта господарювання господарсько-правової відповідальності є сигналом для нього про необхідність поліпшення своєї роботи з метою уникнення в майбутньому втрат від застосування такої відповідальності, а для контрагентів такого господарюючого суб'єкта - сигналом про необхідність зважити доцільність продовження з ним договірної зв'язку або розірвання існуючого;

5) інформаційна функція полягає в інформуванні учасників господарського життя про негаразди в діяльності їх партнерів (якщо до останніх застосовуються господарсько-правові санкції контролюючими органами, контрагентами тощо), а відтак - в доцільності корегування своїх відносин з ними.

Господарсько-правова відповідальність настає лише за наявності відповідних підстав. Розрізняють юридичні й фактичні підстави господарсько-правової відповідальності.

Юридичні підстави - той правовий документ, що характеризує певну поведінку суб'єкта господарювання як протиправну і передбачає за неї форму і розмір відповідальності; такими підставами в господарському праві є закон і договір.

Фактичні підстави - це ті життєві ситуації, що характеризуються законом або договором як неправомірні. Такі ситуації іменуються складом господарського правопорушення.

Своєрідність господарсько-правової відповідальності полягає в тому, що склад господарського правопорушення залежить від виду такої відповідальності.

Якщо мова йде про відшкодування збитків, то склад правопорушення включає чотири елементи (умови відповідальності):

- 1) протиправну поведінку - тобто таку поведінку господарюючого суб'єкта, що суперечить вимогам закону або договору;
- 2) наявність збитків - втрати або пошкодження майна, зайвих (додаткових) витрат суб'єкта господарювання і неотриманого прибутку (якщо закон не забороняє його стягувати), при цьому необхідно довести не лише наявність збитків, але й їх розмір;
- 3) причинний зв'язок між протиправною поведінкою і завданими збитками, при цьому враховується лише необхідний (а не випадковий) причинний зв'язок;
- 4) вину - в господарському праві про її наявність свідчать два елементи – наявність у суб'єкта господарських відносин реальної можливості діяти правомірно і попередити настання негативних наслідків (збитків) і неприйняття ним усіх необхідних заходів щодо недопущення протиправної поведінки і попередження настання збитків.

3. Принципи, межі й строки застосування господарсько-правової відповідальності

Господарсько-правова відповідальність базується на визначених Господарським кодексом України (ч. 3 ст. 216) принципах, згідно з якими:

1) потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі, передбачені законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції застосовується також незалежно від того, чи є застереження про це в договорі;

2) сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди другої сторони від виконання прийнятих зобов'язань у натурі;

3) у господарському договорі не припустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції.

За загальним правилом, порушник має компенсувати негативні наслідки своєї неправомірної поведінки. За невиконання або неналежне виконання господарських зобов'язань чи порушення правил здійснення господарської діяльності правопорушник відповідає належним йому на праві власності або закріпленім за ним на праві господарського відання чи оперативного управління майном, якщо інше не передбачено нормативно-правовими актами вищої юридичної сили.

Законом можуть встановлюватися межі господарсько-правової відповідальності (що має на меті захист майнових інтересів учасників господарських правовідносин) або навпаки - розмір встановлених законом

санкцій безпосередньо не пов'язується з розміром збитків (шкоди), завданих неправомірною поведінкою учасника господарських правовідносин (що зумовлено необхідністю захисту публічних інтересів у разі, якщо конкретний розмір завданої шкоди встановити неможливо чи наслідки неправомірної поведінки можуть настати в майбутньому).

Господарсько-правові санкції застосовуються до порушника протягом встановлених законом строків:

1) строків позовної давності в разі застосування судового (претензійно-позовного) порядку;

2) спеціальних строків у разі застосування адміністративно-господарських санкцій, заходів відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.

Статтею 222 Господарського кодексу України передбачається досудовий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності, відповідно до якого:

1) учасники господарських відносин, що порушили майнові права або законні інтереси інших суб'єктів, зобов'язані поновити їх, не чекаючи пред'явлення їм претензії чи звернення до суду;

2) у разі необхідності відшкодування збитків або застосування інших санкцій суб'єкт господарювання чи інша юридична особа - учасник господарських відносин, чий права або законні інтереси порушено, з метою безпосереднього врегулювання спору з порушником цих прав або інтересів вправі (якщо інше не встановлено законом) надіслати йому рекомендованим чи цінним листом (або вручити під розписку) підписану повноважною особою претензію із зазначенням передбачених законом відомостей;

3) претензія має бути розглянута з дотриманням таких вимог: протягом місячного терміну з дня її одержання, якщо інший строк не встановлено законом, обґрунтовані вимоги заявника одержувач претензії зобов'язаний задовольнити, при розгляді претензії сторони у разі необхідності повинні звірити розрахунки, провести експертизу або вчинити інші дії для забезпечення досудового врегулювання спору, про результати розгляду претензії заявник має бути повідомлений письмово, при цьому відповідь на претензію підписується повноважною особою або представником одержувача претензії та надсилається заявникові рекомендованим або цінним листом, або вручається йому під розписку;

4) у разі порушення встановлених строків розгляду претензії або залишення її без відповіді суд при вирішенні господарського спору стягує в доход держави з винної особи штраф у розмірі, встановленому законом.

4. Форми господарсько-правової відповідальності

Розрізняють різні форми господарсько-правової відповідальності - залежно від характеру та спрямованості впливу, механізму реалізації, фактичних підстав застосування.

Формами господарсько-правової відповідальності є:

- 1) відшкодування збитків;
- 2) сплата неустойки;
- 3) конфіскація як вид господарсько-правових санкцій;
- 4) господарсько-адміністративні штрафи;
- 5) оперативно-господарські санкції;
- 6) планово-госпрозрахункові (оціночні) санкції;
- 7) господарсько-організаційні санкції.

У Господарському кодексі України законодавець закріпив лише чотири форми господарсько-правової відповідальності, назвавши їх видами господарсько-правових санкцій – відшкодування збитків, штрафні санкції, оперативно-господарські санкції, адміністративно-господарські санкції.

Відшкодування збитків — це відновлення майнового стану учасника господарських правовідносин за рахунок іншого суб'єкта — правопорушника.

Позитивні риси і недоліки цієї форми господарсько-правової відповідальності:

1) позитивні риси – універсальність (застосовується і в горизонтальних, і у вертикальних відносинах, договірних та позадоговірних), передбачається законом, а, отже, не потребує спеціальної згадки про неї в договорі;

2) недоліки – складна для застосування форма господарсько-правової відповідальності, важко довести факт наявності збитків, їх обсяг (збитки можуть виникнути через значний проміжок часу, до того ж існуючі методики визначення складу і розміру збитків є недосконалими), необхідно довести наявність всіх чотирьох елементів правопорушення - протиправну поведінку особи, що заподіяла збитки, наявність збитків, їх склад і розміри, причинний зв'язок між протиправною поведінкою і заподіяними збитками, вину порушника.

При визначенні розміру збитків застосовуються такі правила визначення їх розміру:

- 1) у разі задоволення боржником у добровільному порядку вимога сторони, яка зазнала збитків, зазвичай (якщо інше не передбачено законом або договором) враховуються ціни, що існували за місцем виконання зобов'язання на день задоволення вимоги;
- 2) у разі якщо вимогу не задоволено у добровільному порядку, враховуються ціни, що існували на день подання до суду відповідного позову про стягнення збитків.

Проте суд може задовольнити вимогу про відшкодування збитків, виходячи з конкретних обставин, беручи до уваги ціни на день винесення рішення суду.

Учасник господарських відносин, який відшкодував збитки, має право стягнути в порядку регресу збитки з третіх осіб.

Відшкодування збитків застосовується в претензійно-позовному порядку.

Неустойка (штрафні санкції) - це визначена законом або договором грошова сума, яку боржник сплачує кредиторіві у разі невиконання або неналежного виконання договірних зобов'язань.

Позитиви і негативи штрафних санкцій (неустойки):

- 1) позитиви – швидкість (скорочений строк позовної давності - шість місяців) та зручність застосування (незалежно від наявності збитків);
- 2) негативи – обмежена сфера застосування - лише договірні відносини.

Види неустойки (штрафних санкцій):

- 1) за юридичними підставами законна (передбачається в законі), договірна (передбачається в договорі), законно-договірна (передбачається в законі, і розмір її коригується договором в межах, не заборонених законом);
- 2) за співвідношенням стягнення неустойки та відшкодування збитків залікова (стягується неустойка, а збитки - в частині, не покритій неустойкою), альтернативна (на вибір кредитора стягується неустойка або відшкодовуються збитки), виключна (стягується лише неустойка, збитки не підлягають відшкодуванню), штрафна (стягується неустойка і повністю відшкодовуються збитки).

Форми неустойки (штрафних санкцій):

- 1) в процентному відношенні до суми порушеного зобов'язання незалежно від строку прострочення;
- 2) в процентному відношенні до суми порушеного зобов'язання залежно від строку прострочення;
- 3) в твердій сумі (застосовується рідко через інфляційні процеси в економіці);
- 4) в кратному розмірі до вартості товарів (робіт, послуг).

Неустойка стягується в претензійно-позовному порядку. Господарський кодекс України (ст. 233) передбачає можливість зменшення розміру штрафних санкцій судом у разі, якщо:

- 1) належні до сплати штрафні санкції надмірно великі порівняно із збитками кредитора (при цьому має враховуватися ступінь виконання зобов'язання боржником, майновий стан сторін, їх майнові та інші інтереси, що заслуговують на увагу);
- 2) якщо порушення зобов'язання не завдало збитків іншим учасникам господарських відносин.

Оперативно-господарські санкції - це передбачені законодавством заходи економічного впливу кредитора на господарюючого суб'єкта-боржника (правопорушника), спрямовані на попередження або зменшення втрат кредитора від порушень боржника.

Характерні риси цих санкцій:

- 1) застосовуються лише в господарсько-договірних відносинах;
- 2) застосовуються на розсуд кредитора;
- 3) передбачаються законом або договором;
- 4) мета застосування - захист інтересів кредитора;
- 5) виражаються переважно у заходах організаційного характеру;
- 6) юридичні підстави застосування - договір;
- 7) фактичні підстави - невиконання (неналежне виконання договірних зобов'язань).

Планово-госпрозрахункові санкції - це передбачені чинним законодавством заходи економічного впливу на господарюючого суб'єкта в зв'язку з порушенням ним планових нормативів і планових завдань:

1) підвищення тарифу (розміру плати) за понадлімітне використання природних ресурсів, електроенергії;

2) позбавлення пільг (наприклад, податкових) у зв'язку з порушенням умов їх надання;

3) виключення із звітності даних про продукцію, виготовлену з порушенням ДСТ (державних стандартів), ДБНП (державних будівельних норм та правил);

4) віднесення на прибуток, що залишається у розпорядженні господарюючого суб'єкта, недонарахованої амортизації у випадках дострокового списання основних фондів (за винятком передбачених законом випадків вимушеного списання).

Адміністративно-господарські санкції - це заходи організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єктом господарювання та ліквідацію його наслідків, що застосовуються уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування у передбачених законом випадках.

Характерні риси цих санкцій:

1) застосовуються у вертикальних відносинах;

2) юридичні підстави застосування - Закон ;

3) порядок застосування - здебільшого адміністративний (за рішенням компетентних органів), у ряді випадків - судовий;

4) у разі застосування санкцій законом передбачаються гарантії прав суб'єктів господарювання;

5) спеціальні строки застосування таких санкцій можуть бути застосовані протягом шести місяців з дня виявлення порушення, але не пізніше, як через один рік з дня порушення, якщо інше не передбачено спеціальними законами .

Залежно від характеру спрямування адміністративно-господарські санкції можуть бути господарсько-організаційними та адміністративно-майновими.

Господарсько-організаційні санкції - це передбачені законом заходи організаційного впливу (обмеження) на суб'єкта господарювання, що застосовуються компетентними державними органами або за їх ініціативою судом у передбачених законом випадках.

Адміністративно-майновими санкціями є передбачені законом заходи майнового впливу на порушника, що застосовуються компетентними державними органами (щодо конфіскації - судом) у передбачених законом випадках. До таких санкцій належать господарсько-адміністративний штраф, господарська конфіскація, безоплатне вилучення майна з метою його знищення, стягнення зборів (обов'язкових платежів) та інші.

Господарсько-адміністративний штраф - це грошова сума, що сплачується до державного бюджету суб'єктом господарювання — правопорушником у передбачених законом випадках.

Форми господарсько-адміністративного штрафу:

- 1) в процентному або кратному відношенні до суми порушення;
- 2) в певній кількості неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Конфіскація - це безоплатне вилучення в доход бюджету майна (коштів) суб'єкта господарювання - правопорушника у випадках, прямо передбачених законом. Випадки застосування конфіскації:

- 1) визнання недійсним господарського зобов'язання як такого, що вчинене з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави та суспільства;
- 2) здійснення комерційним банком забороненої законом виробничої діяльності;
- 3) у сфері ціноутворення (зокрема, щодо підприємств-монополістів, ціни на продукцію яких регулюються державою) та в деяких інших випадках;
- 4) у сфері антимонопольно-конкурентного регулювання;
- 5) у сфері оподаткування.

Конфіскація застосовується в судовому порядку за позовами компетентних органів (податкових, контрольно-ревізійних тощо).

Список літератури

1. Господарське право: Курс лекцій/ За заг. ред. О.М. Вінник. – К.: Атіка. – 624с.
2. Господарське право: Підручник/ За заг. ред. В.С. Щербіни. – К.: Юніком Інтер, 2005. – 592с.
3. Пігач Я.М., Труфанова Л.М.: Господарське законодавство: Навчальний посібник. – К., Центр навчальної літератури, 2005. – 624с.
4. Господарське право України: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти/ За ред. В.М. Гайворонського та В.П. Душмана. – Харків: Право, 2005. – 384с.
5. Понікаров В.Д., Андрійченко Ж.О.: Господарське законодавство: Навчальний посібник. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2004. -232с.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Прийнята Верховною Радою України 287 червня 1996 року

Витяг

Р о з д і л І І

ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОBOB'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Стаття 21. Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

Стаття 41. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом.

Громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону.

Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом.

Використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі.

Стаття 42. Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Підприємницька діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом.

Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монополією на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом.

Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів.

ГОСПОДАРСЬКИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ
від 16 січня 2003 року № 436-IV

Витяг

Розділ I
ОСНОВНІ ЗАСАДИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Глава 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Предмет регулювання

1. Цей Кодекс визначає основні засади господарювання в Україні і регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

Стаття 2. Учасники відносин у сфері господарювання

1. Учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності.

Стаття 3. Господарська діяльність та господарські відносини

1. Під господарською діяльністю у цьому Кодексі розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

2. Господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва - підприємцями. Господарська діяльність може здійснюватись і без мети одержання прибутку (некомерційна господарська діяльність).

3. Діяльність негосподарюючих суб'єктів, спрямована на створення і підтримання необхідних матеріально - технічних умов їх функціонування, що здійснюється за участі або без участі суб'єктів господарювання, є господарчим забезпеченням діяльності негосподарюючих суб'єктів.

4. Сферу господарських відносин становлять господарсько - виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини.

5. Господарсько-виробничими є майнові та інші відносини, що виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності.

6. Під організаційно-господарськими відносинами у цьому Кодексі розуміються відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно – господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю.

7. Внутрішньогосподарськими є відносини, що складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, та відносини суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами.

Стаття 4. Розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами відносин

1. Не є предметом регулювання цього Кодексу:

майнові та особисті немайнові відносини, що регулюються Цивільним кодексом України ;

земельні, гірничі, лісові та водні відносини, відносини щодо використання й охорони рослинного і тваринного світу, територій та об'єктів природно-заповідного фонду, атмосферного повітря;

трудові відносини;

фінансові відносини за участі суб'єктів господарювання, що виникають у процесі формування та контролю виконання бюджетів усіх рівнів;

адміністративні та інші відносини управління за участі суб'єктів господарювання, в яких орган державної влади або місцевого самоврядування не є суб'єктом, наділеним господарською компетенцією, і безпосередньо не здійснює організаційно-господарських повноважень щодо суб'єкта господарювання.

2. Особливості регулювання майнових відносин суб'єктів господарювання визначаються цим Кодексом.

3. До господарських відносин, що виникають із торговельного мореплавства і не врегульовані Кодексом торговельного мореплавства України, застосовуються правила цього Кодексу.

Стаття 5. Конституційні основи правопорядку у сфері Господарювання

1. Правовий господарський порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів, виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність та визначення

України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави.

2. Конституційні основи правового господарського порядку в Україні становлять: право власності Українського народу на землю, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони, що здійснюється від імені Українського народу органами державної влади і органами місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України (254к/96-ВР); право кожного громадянина користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону; забезпечення державою захисту прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальної спрямованості економіки, недопущення використання власності на шкоду людині і суспільству; право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; визнання усіх суб'єктів права власності рівними перед законом, непорушності права приватної власності, недопущення протиправного позбавлення власності; економічна багатоманітність, право кожного на підприємницьку діяльність, не заборонену законом, визначення виключно законом правових засад і гарантій підприємництва; забезпечення державою захисту конкуренції у підприємницькій діяльності, недопущення зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірного обмеження конкуренції та недобросовісної конкуренції, визначення правил конкуренції та норм антимонопольного регулювання виключно законом; забезпечення державою екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги на території України; забезпечення державою належних, безпечних і здорових умов праці, захист прав споживачів; взаємовигідне співробітництво з іншими країнами; визнання і дія в Україні принципу верховенства права.

3. Суб'єкти господарювання та інші учасники відносин у сфері господарювання здійснюють свою діяльність у межах встановленого правового господарського порядку, додержуючись вимог законодавства.

Стаття 6. Загальні принципи господарювання

1. Загальними принципами господарювання в Україні є:
забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання;
свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом;
вільний рух капіталів, товарів та послуг на території України;
обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у підприємстві, екологічного захисту населення, захисту прав споживачів та безпеки суспільства і держави;
захист національного товаровиробника;

заборона незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини.

Стаття 7. Нормативно-правове регулювання господарської діяльності

1. Відносини у сфері господарювання регулюються Конституцією України, цим Кодексом, законами України, нормативно-правовими актами Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також іншими нормативними актами.

Розділ II СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Глава 6 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 55. Поняття суб'єкта господарювання

1. Суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

2. Суб'єктами господарювання є:

1) господарські організації - юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;

2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

3. Суб'єкти господарювання реалізують свою господарську компетенцію на основі права власності, права господарського відання, права оперативного управління відповідно до визначення цієї компетенції у цьому Кодексі та інших законах.

4. Суб'єкти господарювання - господарські організації, які діють на основі права власності, права господарського відання чи оперативного управління, мають статус юридичної особи, що визначається цивільним законодавством та цим Кодексом.

5. Суб'єкти господарювання, зазначені у пункті першому частини другої цієї статті, мають право відкривати свої філії, представництва, інші відокремлені підрозділи без створення юридичної особи.

Стаття 56. Утворення суб'єкта господарювання

1. Суб'єкт господарювання може бути утворений за рішенням власника (власників) майна або уповноваженого ним (ними) органу, а у випадках, спеціально передбачених законодавством, також за рішенням інших органів, організацій і громадян шляхом заснування нового, реорганізації (злиття, приєднання, виділення, поділу, перетворення) діючого (діючих) суб'єкта господарювання з додержанням вимог законодавства.

2. Суб'єкти господарювання можуть утворюватися шляхом примусового поділу (виділення) діючого суб'єкта господарювання за розпорядженням антимонопольних органів відповідно до антимонопольно-конкурентного законодавства України.

3. Створення суб'єктів господарювання здійснюється з додержанням вимог антимонопольно-конкурентного законодавства.

Стаття 57. Установчі документи

1. Установчими документами суб'єкта господарювання є рішення про його утворення або засновницький договір, а у випадках, передбачених законом, статут (положення) суб'єкта господарювання.

2. В установчих документах повинні бути зазначені найменування суб'єкта господарювання, мета і предмет господарської діяльності, склад і компетенція його органів управління, порядок прийняття ними рішень, порядок формування майна, розподілу прибутків та збитків, умови його реорганізації та ліквідації, якщо інше не передбачено законом.

3. У засновницькому договорі засновники зобов'язуються утворити суб'єкт господарювання, визначають порядок спільної діяльності щодо його утворення, умови передачі йому свого майна, порядок розподілу прибутків і збитків, управління діяльністю суб'єкта господарювання та участі в ньому засновників, порядок вибуття та входження нових засновників, інші умови діяльності суб'єкта господарювання, які передбачені законом, а також порядок його реорганізації та ліквідації відповідно до закону.

4. Статут суб'єкта господарювання повинен містити відомості про його найменування, мету і предмет діяльності, розмір і порядок утворення статутного та інших фондів, порядок розподілу прибутків і збитків, про органи управління і контролю, їх компетенцію, про умови реорганізації та ліквідації суб'єкта господарювання, а також інші відомості, пов'язані з особливостями організаційної форми суб'єкта господарювання, передбачені законодавством. Статут може містити й інші відомості, що не суперечать законодавству.

Положенням визначається господарська компетенція органів державної влади, органів місцевого самоврядування чи інших суб'єктів у випадках, визначених законом.

5. Статут (положення) затверджується власником майна (засновником) суб'єкта господарювання чи його представниками, органами або іншими суб'єктами відповідно до закону.

Стаття 58. Державна реєстрація суб'єкта господарювання

1. Суб'єкт господарювання підлягає державній реєстрації як юридична особа чи фізична особа-підприємець у порядку, визначеному законом.

2. Відкриття суб'єктом господарювання філій (відділень), представництв без створення юридичної особи не потребує їх державної реєстрації.

Відомості про відокремлені підрозділи суб'єктів господарювання залучаються до її реєстраційної справи та включаються до Єдиного державного реєстру в порядку, визначеному законом.

Стаття 59. Припинення діяльності суб'єкта господарювання

1. Припинення діяльності суб'єкта господарювання здійснюється шляхом його реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації - за рішенням власника (власників) чи уповноважених ним органів, за рішенням інших осіб - засновників суб'єкта господарювання чи їх правонаступників, а у випадках, передбачених цим Кодексом, - за рішенням суду.

2. У разі злиття суб'єктів господарювання усі майнові права та обов'язки кожного з них переходять до суб'єкта господарювання, що утворений внаслідок злиття.

3. У разі приєднання одного або кількох суб'єктів господарювання до іншого суб'єкта господарювання до цього останнього переходять усі майнові права та обов'язки приєднаних суб'єктів господарювання.

4. У разі поділу суб'єкта господарювання усі його майнові права і обов'язки переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частках до кожного з нових суб'єктів господарювання, що утворені внаслідок цього поділу. У разі виділення одного або кількох нових суб'єктів господарювання до кожного з них переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частках майнові права і обов'язки реорганізованого суб'єкта.

5. У разі перетворення одного суб'єкта господарювання в інший до новоутвореного суб'єкта господарювання переходять усі майнові права і обов'язки попереднього суб'єкта господарювання.

6. Суб'єкт господарювання ліквідується:

за ініціативою осіб, зазначених у частині першій цієї статті;

у зв'язку із закінченням строку, на який він створювався, чи у разі досягнення мети, заради якої його було створено;

у разі визнання його в установленому порядку банкрутом, крім випадків, передбачених законом;

у разі скасування його державної реєстрації у випадках, передбачених законом.

7. Скасування державної реєстрації позбавляє суб'єкта господарювання статусу юридичної особи і є підставою для вилучення його з державного реєстру. Суб'єкт господарювання вважається ліквідованим з дня внесення до державного реєстру запису про припинення його діяльності. Такий запис вноситься після затвердження ліквідаційного балансу відповідно до вимог цього Кодексу.

8. Оголошення про реорганізацію чи ліквідацію господарської організації або припинення діяльності індивідуального підприємця підлягає опублікуванню реєструючим органом у спеціальному додатку до газети "Урядовий кур'єр" та/або офіційному друкованому виданні органу державної влади або органу місцевого самоврядування за місцезнаходженням суб'єкта господарювання протягом десяти днів з дня припинення діяльності суб'єкта господарювання.

Стаття 60. Загальний порядок ліквідації суб'єкта господарювання

1. Ліквідація суб'єкта господарювання здійснюється ліквідаційною комісією, яка утворюється власником (власниками) майна суб'єкта господарювання чи його (їх) представниками (органами), або іншим органом, визначеним законом, якщо інший порядок її утворення не передбачений цим Кодексом. Ліквідацію суб'єкта господарювання може бути також покладено на орган управління суб'єкта, що ліквідується.

2. Орган (особа), який прийняв рішення про ліквідацію суб'єкта господарювання, встановлює порядок та визначає строки проведення ліквідації, а також строк для заяви претензій кредиторами, що не може бути меншим, ніж два місяці з дня оголошення про ліквідацію.

3. Ліквідаційна комісія або інший орган, який проводить ліквідацію суб'єкта господарювання, вміщує в друкованих органах, відповідно до закону, повідомлення про його ліквідацію та про порядок і строки заяви кредиторами претензій, а явних (відомих) кредиторів повідомляє персонально у письмовій формі у встановлені цим Кодексом чи спеціальним законом строки.

4. Одночасно ліквідаційна комісія вживає необхідних заходів щодо стягнення дебіторської заборгованості суб'єкта господарювання, який ліквідується, та виявлення вимог кредиторів, з письмовим повідомленням кожного з них про ліквідацію суб'єкта господарювання.

5. Ліквідаційна комісія оцінює наявне майно суб'єкта господарювання, який ліквідується, і розраховується з кредиторами, складає ліквідаційний баланс та подає його власнику або органу, який призначив ліквідаційну комісію. Достовірність та повнота ліквідаційного балансу повинні бути перевірені у встановленому законодавством порядку.

Стаття 61. Порядок розрахунків з кредиторами у разі ліквідації суб'єкта господарювання

1. Претензії кредиторів до суб'єкта господарювання, що ліквідується, задовольняються з майна цього суб'єкта, якщо інше не передбачено цим Кодексом та іншими законами.

2. Черговість та порядок задоволення вимог кредиторів визначаються відповідно до закону.

3. Претензії, що не задоволені через відсутність майна суб'єкта господарювання, претензії, які не визнані ліквідаційною комісією, якщо їх заявники у місячний строк після одержання повідомлення про повне або часткове відхилення претензії не звернуться до суду з відповідним позовом, а також претензії, у задоволенні яких за рішенням суду кредиторів відмовлено, вважаються погашеними.

4. Майно, що залишилося після задоволення претензій кредиторів, використовується за вказівкою власника.

Глава 7

ПІДПРИЄМСТВО

Стаття 62. Підприємство як організаційна форма господарювання

1. Підприємство - самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами.

2. Підприємства можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності.

3. Підприємство, якщо законом не встановлено інше, діє на основі статуту.

4. Підприємство є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку із своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом.

5. Підприємство не має у своєму складі інших юридичних осіб.

Стаття 63. Види та організаційні форми підприємств

1. Залежно від форм власності, передбачених законом, в Україні можуть діяти підприємства таких видів:

приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи);

підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності);

комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади;

державне підприємство, що діє на основі державної власності;

підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності).

В Україні можуть діяти також інші види підприємств, передбачені законом.

2. У разі якщо в статутному фонді підприємства іноземна інвестиція становить не менш як десять відсотків, воно визнається підприємством з іноземними інвестиціями. Підприємство, в статутному фонді якого іноземна інвестиція становить сто відсотків, вважається іноземним підприємством.

3. Залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного фонду в Україні діють підприємства унітарні та корпоративні.

4. Унітарне підприємство створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний фонд, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства. Унітарними є підприємства державні, комунальні, підприємства, засновані на власності об'єднання громадян, релігійної організації або на приватній власності засновника.

5. Корпоративне підприємство утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства. Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб.

6. Особливості правового статусу унітарних і корпоративних підприємств встановлюються цим Кодексом, іншими законодавчими актами.

7. Підприємства залежно від кількості працюючих та обсягу валового доходу від реалізації продукції за рік можуть бути віднесені до малих підприємств, середніх або великих підприємств.

Малими (незалежно від форми власності) визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми,

еквівалентної п'ятистам тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні.

Великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує тисячу осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму, еквівалентну п'яти мільйонам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні.

Усі інші підприємства визнаються середніми.

8. У випадках існування залежності від іншого підприємства, передбачених статтею 126 цього Кодексу, підприємство визнається дочірнім.

9. Для підприємств певного виду та організаційних форм законами можуть встановлюватися особливості господарювання.

Стаття 64. Організаційна структура підприємства

1. Підприємство може складатися з виробничих структурних підрозділів (виробництв, цехів, відділень, дільниць, бригад, бюро, лабораторій тощо), а також функціональних структурних підрозділів апарату управління (управлінь, відділів, бюро, служб тощо).

2. Функції, права та обов'язки структурних підрозділів підприємства визначаються положеннями про них, які затверджуються в порядку, визначеному статутом підприємства або іншими установчими документами.

3. Підприємство самостійно визначає свою організаційну структуру, встановлює чисельність працівників і штатний розпис.

4. Підприємство має право створювати філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, погоджуючи питання про розміщення таких підрозділів підприємства з відповідними органами місцевого самоврядування в установленому законодавством порядку. Такі відокремлені підрозділи не мають статусу юридичної особи і діють на основі положення про них, затвердженого підприємством. Підприємства можуть відкривати рахунки в установах банків через свої відокремлені підрозділи відповідно до закону.

5. Діяльність розташованих на території України відокремлених підрозділів підприємств, що знаходяться за її межами, регулюється цим Кодексом та іншими законами.

Стаття 65. Управління підприємством

1. Управління підприємством здійснюється відповідно до його установчих документів на основі поєднання прав власника щодо господарського використання свого майна і участі в управлінні трудового колективу.

2. Власник здійснює свої права щодо управління підприємством безпосередньо або через уповноважені ним органи відповідно до статуту підприємства чи інших установчих документів.

3. Для керівництва господарською діяльністю підприємства власник (власники) або уповноважений ним орган призначає (обирає) керівника підприємства.

4. У разі найму керівника підприємства з ним укладається договір (контракт), в якому визначаються строк найму, права, обов'язки і відповідальність керівника, умови його матеріального забезпечення, умови звільнення його з посади, інші умови найму за погодженням сторін.

5. Керівник підприємства без доручення діє від імені підприємства, представляє його інтереси в органах державної влади і органах місцевого самоврядування, інших організаціях, у відносинах з юридичними особами та громадянами, формує адміністрацію підприємства і вирішує питання діяльності підприємства в межах та порядку, визначених установчими документами.

6. Керівника підприємства може бути звільнено з посади достроково на підставах, передбачених договором (контрактом) відповідно до закону.

7. На всіх підприємствах, які використовують найману працю, між власником або уповноваженим ним органом і трудовим колективом або уповноваженим ним органом повинен укладатися колективний договір, яким регулюються виробничі, трудові та соціальні відносини трудового колективу з адміністрацією підприємства. Вимоги до змісту і порядок укладення колективних договорів визначаються законодавством про колективні договори.

8. Трудовий колектив підприємства становлять усі громадяни, які своєю працею беруть участь у його діяльності на основі трудового договору (контракту, угоди) або інших форм, що регулюють трудові відносини працівника з підприємством. Повноваження трудового колективу щодо його участі в управлінні підприємством встановлюються статутом або іншими установчими документами відповідно до вимог цього Кодексу, законодавства про окремі види підприємств, закону про трудові колективи.

9. Рішення з соціально-економічних питань, що стосуються діяльності підприємства, виробляються і приймаються його органами управління за участі трудового колективу і уповноважених ним органів.

10. Особливості управління підприємствами окремих видів (організаційних форм підприємств) встановлюються цим Кодексом та законами про такі підприємства.

Стаття 66. Майно підприємства

1. Майно підприємства становлять виробничі і невиробничі фонди, а також інші цінності, вартість яких відображається в самотійному балансі підприємства.

2. Джерелами формування майна підприємства є:
грошові та матеріальні внески засновників;
доходи, одержані від реалізації продукції, послуг, інших видів господарської діяльності;
доходи від цінних паперів;
кредити банків та інших кредиторів;
капітальні вкладення і дотації з бюджетів;
майно, придбане в інших суб'єктів господарювання, організацій та громадян у встановленому законодавством порядку;
інші джерела, не заборонені законодавством України.

3. Цілісний майновий комплекс підприємства визнається нерухомістю і може бути об'єктом купівлі-продажу та інших угод, на умовах і в порядку, визначених цим Кодексом та законами, прийнятими відповідно до нього.

4. Реалізація майнових прав підприємства здійснюється в порядку, встановленому цим Кодексом, іншими законодавчими актами України.

5. Володіння і користування природними ресурсами підприємство здійснює в установленому законодавством порядку за плату, а у випадках, передбачених законом, на пільгових умовах.

6. Підприємство випускає, реалізує та придбаває цінні папери відповідно до законодавства України.

7. Держава гарантує захист майнових прав підприємства. Вилучення державою у підприємства майна, що ним використовується, здійснюється лише у випадках і порядку, передбачених законом.

Стаття 67. Господарські відносини підприємства з іншими підприємствами, організаціями, громадянами

1. Відносини підприємства з іншими підприємствами, організаціями, громадянами в усіх сферах господарської діяльності здійснюються на основі договорів.

2. Підприємства вільні у виборі предмета договору, визначенні зобов'язань, інших умов господарських взаємовідносин, що не суперечать законодавству України.

3. Підприємство має право реалізовувати самостійно всю продукцію, яка не увійшла в державне замовлення або державне завдання, на території України і за її межами, якщо інше не передбачено законом.

Стаття 68. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства

1. Підприємство самостійно здійснює зовнішньоекономічну діяльність, яка є частиною зовнішньоекономічної діяльності України і регулюється законами України, іншими прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами.

2. Порядок використання коштів підприємства в іноземній валюті визначається цим Кодексом та іншими законами.

3. Підприємство, яке здійснює зовнішньоекономічну діяльність, може відкривати за межами України свої представництва, філії та виробничі підрозділи, утримання яких здійснюється за кошти підприємства.

Стаття 69. Соціальна діяльність підприємства

1. Питання щодо поліпшення умов праці, життя і здоров'я, гарантії обов'язкового медичного страхування працівників підприємства та їх сімей, а також інші питання соціального розвитку вирішуються трудовим колективом за участі власника або уповноваженого ним органу відповідно до законодавства, установчих документів підприємства, колективного договору.

2. Підприємство забезпечує підготовку кваліфікованих робітників та спеціалістів, їх економічне і професійне навчання як у власних навчальних закладах, так і в інших навчальних закладах за відповідними угодами. Підприємство надає пільги відповідно до закону своїм працівникам, які навчаються без відриву від виробництва.

3. Пенсіонери та інваліди, які працювали до виходу на пенсію на підприємстві, користуються нарівні з його працівниками наявними можливостями медичного обслуговування, забезпечення житлом, путівками в оздоровчі та профілактичні заклади, іншими соціальними послугами і пільгами, що передбачені статутом підприємства.

4. Власник, органи управління підприємства зобов'язані забезпечити для всіх працівників підприємства належні і безпечні умови праці. Підприємство несе відповідальність в установленому законом порядку за шкоду, завдану здоров'ю та працездатності його працівників.

5. Підприємство зобов'язане забезпечити сприятливі умови праці жінок та неповнолітніх, забезпечувати їх роботою переважно в денний час; жінок, які мають малолітніх дітей, вагітних жінок переводити на легшу роботу з нешкідливими умовами праці, надавати їм інші пільги, передбачені законом. Підприємство із шкідливими умовами праці створює окремі цехи, дільниці для надання жінкам, неповнолітнім та окремим категоріям працюючих більш легкої роботи.

6. Підприємство самостійно встановлює для своїх працівників додаткові відпустки, скорочений робочий день та інші пільги, а також має право заохочувати працівників інших підприємств, установ, організацій, які його обслуговують.

7. Підприємство має право забезпечувати додатковою пенсією, незалежно від розмірів державної пенсії, працівника, який став інвалідом на даному підприємстві внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання. У разі смерті працівника підприємства при виконанні ним службових обов'язків власник, підприємство добровільно чи за рішенням суду забезпечують сім'ю працівника допомогою відповідно до закону.

8. Підприємство з правом найму робочої сили забезпечує визначену відповідно до закону кількість робочих місць для працевлаштування неповнолітніх, інвалідів, інших категорій громадян, які потребують соціального захисту. Відповідальність підприємства за невиконання даної вимоги встановлюється законом.

Стаття 70. Об'єднання підприємств

1. Підприємства мають право на добровільних засадах об'єднувати свою господарську діяльність (виробничу, комерційну та інші види діяльності) на умовах і в порядку, встановлених цим Кодексом та іншими законами.

2. За рішенням Кабінету Міністрів України або органів, до повноважень яких належить управління державними або комунальними підприємствами, можуть утворюватися об'єднання підприємств на умовах і в порядку, встановлених цим Кодексом та іншими законами.

3. Види об'єднань підприємств, їх загальний статус, а також основні вимоги щодо здійснення ними господарської діяльності визначаються цим Кодексом, інші питання їх діяльності регулюються законодавством України.

Стаття 71. Облік і звітність підприємства

1. Облік і звітність підприємства здійснюються відповідно до вимог статті 19 цього Кодексу та інших нормативно-правових актів.

2. Відомості, не передбачені законом, підприємство надає органам державної влади, органам місцевого самоврядування, іншим підприємствам, установам, організаціям на договірній основі або в порядку, передбаченому установчими документами підприємства.

Стаття 72. Законодавство про підприємства

1. Підприємства в Україні здійснюють свою діяльність відповідно до вимог статей 62-71 цього Кодексу, якщо інше щодо підприємств окремих видів не передбачено цим Кодексом та іншими законами, прийнятими відповідно до цього Кодексу.

2. Якщо чинним міжнародним договором України, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України, встановлено правила інші, ніж ті, які передбачені законодавством про підприємства, то застосовуються правила міжнародного договору.

Глава 8

ДЕРЖАВНІ Й КОМУНАЛЬНІ УНІТАРНІ ПІДПРИЄМСТВА

Стаття 73. Поняття державного унітарного підприємства

1. Державне унітарне підприємство утворюється компетентним органом державної влади в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини державної власності, як правило, без поділу її на частки, і входить до сфери його управління.

2. Орган державної влади, до сфери управління якого входить підприємство, є представником власника і виконує його функції у межах, визначених цим Кодексом та іншими законодавчими актами.

3. Майно державного унітарного підприємства перебуває у державній власності і закріплюється за таким підприємством на праві господарського відання чи праві оперативного управління.

4. Найменування державного унітарного підприємства повинно містити слова "державне підприємство".

5. Державне унітарне підприємство не несе відповідальності за зобов'язаннями власника і органу влади, до сфери управління якого воно входить.

6. Органом управління державного унітарного підприємства є керівник підприємства, який призначається органом, до сфери управління якого входить підприємство, і є підзвітним цьому органу.

7. Законом можуть бути визначені особливості статусу керівника державного унітарного підприємства, в тому числі встановлено підвищену відповідальність керівника за результати роботи підприємства.

8. Державні унітарні підприємства діють як державні комерційні підприємства або казенні підприємства.

Стаття 74. Державне комерційне підприємство

1. Державне комерційне підприємство є суб'єктом підприємницької діяльності, діє на основі статуту і несе відповідальність за наслідки своєї діяльності усім належним йому на праві господарського відання майном згідно з цим Кодексом та іншими законами, прийнятими відповідно до цього Кодексу.

2. Майно державного комерційного підприємства закріплюється за ним на праві господарського відання.

3. Статутний фонд державного комерційного підприємства утворюється уповноваженим органом, до сфери управління якого воно входить, до реєстрації цього підприємства як суб'єкта господарювання. Мінімальний розмір статутного фонду державного комерційного підприємства встановлюється законом.

4. У разі якщо вартість активів державного комерційного підприємства за результатами його діяльності виявиться меншою, ніж розмір статутного фонду, передбачений статутом підприємства, орган, до сфери управління якого входить дане підприємство, зобов'язаний провести в установленому законодавством порядку зменшення його статутного фонду, але не нижче встановленого мінімального розміру статутного фонду.

5. Держава та орган, до сфери управління якого входить державне комерційне підприємство, не несуть відповідальності за його зобов'язаннями, крім випадків, передбачених цим Кодексом та іншими законами.

6. Збитки, завдані державному комерційному підприємству внаслідок виконання рішень органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, які було визнано судом неконституційними або недійсними, підлягають відшкодуванню зазначеними органами добровільно або за рішенням суду.

7. Державне унітарне комерційне підприємство може бути перетворено у випадках та порядку, передбачених законом, у корпоратизоване підприємство (державне акціонерне товариство). Особливості діяльності корпоратизованих підприємств визначаються цим Кодексом та іншими законами.

Стаття 75. Особливості господарської діяльності державних комерційних підприємств

1. Державне комерційне підприємство зобов'язане приймати та виконувати доведені до нього в установленому законодавством порядку державні замовлення і державні завдання, враховувати їх при формуванні виробничої програми, визначенні перспектив свого економічного і соціального розвитку та виборі контрагентів, а також складати і виконувати річний та з поквартальною розбивкою фінансовий план на кожен наступний рік.

Для закупівель матеріально-технічних ресурсів державне комерційне підприємство застосовує процедури закупівель, визначені Законом України "Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти", з урахуванням особливостей та в порядку, визначених Кабінетом Міністрів України.

2. Фінансовий план підлягає затвердженню до 1 вересня року, що передує плановому:

підприємств, що є суб'єктами природних монополій, та підприємств, плановий розрахунковий обсяг чистого прибутку яких перевищує 50 мільйонів гривень, - Кабінетом Міністрів України;

інших підприємств - органами, до сфери управління яких вони входять.

3. Органи, до сфери управління яких входять державні комерційні підприємства, надають центральному органу виконавчої влади з

питань економіки до 1 серпня року, що передує планованому, зведені показники фінансових планів та фінансові плани у розрізі окремих державних комерційних підприємств, які входять до сфери їх управління.

4. Форма та методичні рекомендації по розробці фінансового плану затверджуються центральним органом виконавчої влади з питань економіки.

5. Державне комерційне підприємство не має права безоплатно передавати належне йому майно іншим юридичним особам чи громадянам, крім випадків, передбачених законом. Відчужувати, віддавати в заставу майнові об'єкти, що належать до основних фондів, здавати в оренду цілісні майнові комплекси структурних одиниць та підрозділів державне комерційне підприємство має право лише за попередньою згодою органу, до сфери управління якого воно входить, і, як правило, на конкурентних засадах.

6. Кошти, одержані від продажу майнових об'єктів, що належать до основних фондів державного комерційного підприємства, використовуються відповідно до затвердженого фінансового плану.

7. Списання з балансу не повністю амортизованих основних фондів, а також прискорена амортизація основних фондів державного комерційного підприємства можуть проводитися лише за згодою органу, до сфери управління якого входить дане підприємство.

8. Державні комерційні підприємства утворюють за рахунок прибутку (доходу) спеціальні (цільові) фонди, призначені для покриття витрат, пов'язаних з їх діяльністю:

амортизаційний фонд;

фонд розвитку виробництва;

фонд споживання (оплати праці);

резервний фонд;

інші фонди, передбачені статутом підприємства.

Порядок використання цих фондів визначається відповідно до затвердженого фінансового плану.

9. Розподіл прибутку (доходу) державних комерційних підприємств здійснюється відповідно до затвердженого фінансового плану з урахуванням вимог цього Кодексу та інших законів.

10. В фінансовому плані затверджуються суми коштів, які направляються державі як власнику і зараховуються до Державного бюджету України.

11. Органи, до сфери управління яких відносяться державні комерційні підприємства, до 15 липня року, що передує плановому, надають Кабінету Міністрів України інформацію про обсяги перерахування прибутку державних комерційних підприємств для їх врахування при формуванні державного бюджету.

12. У разі зміни керівника державного комерційного підприємства обов'язковим є проведення ревізії фінансово-господарської діяльності підприємства в порядку, передбаченому законом.

13. Інші особливості господарської та соціальної діяльності державних комерційних підприємств визначаються законом.

Стаття 76. Казенне підприємство

1. Казенні підприємства створюються у галузях народного господарства, в яких:

законом дозволено здійснення господарської діяльності лише державним підприємствам;

основним (понад п'ятдесят відсотків) споживачем продукції (робіт, послуг) виступає держава;

за умовами господарювання неможлива вільна конкуренція товаровиробників чи споживачів;

переважаючим (понад п'ятдесят відсотків) є виробництво суспільно необхідної продукції (робіт, послуг), яке за своїми умовами і характером потреб, що ним задовольняються, як правило, не може бути рентабельним;

приватизацію майнових комплексів державних підприємств заборонено законом.

2. Казенне підприємство створюється за рішенням Кабінету Міністрів України. У рішенні про створення казенного підприємства визначаються обсяг і характер основної діяльності підприємства, а також орган, до сфери управління якого входить підприємство, що створюється. Реорганізація і ліквідація казенного підприємства проводяться відповідно до вимог цього Кодексу за рішенням органу, до компетенції якого належить створення даного підприємства.

3. Майно казенного підприємства закріплюється за ним на праві оперативного управління в обсязі, зазначеному в статуті підприємства.

4. Казенне підприємство є юридичною особою, має відповідні рахунки в установах державного банку, печатку із своїм найменуванням.

5. Орган, до сфери управління якого входить казенне підприємство, затверджує статут підприємства, призначає його керівника, дає дозвіл на здійснення казенним підприємством господарської діяльності, визначає види продукції (робіт, послуг), на виробництво та реалізацію якої поширюється зазначений дозвіл.

6. Найменування казенного підприємства повинно містити слова "казенне підприємство".

Стаття 77. Особливості господарської діяльності казенних підприємств

1. Казенне підприємство здійснює господарську діяльність відповідно до виробничих завдань органу, до сфери управління якого воно входить.

2. Казенне підприємство самостійно організовує виробництво продукції (робіт, послуг) і реалізує її за цінами (тарифами), що визначаються в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, якщо інше не передбачено законом.

Для закупівель матеріально-технічних ресурсів казенне комерційне підприємство застосовує процедури закупівель, визначені Законом України "Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти".

3. Орган, до сфери управління якого входить казенне підприємство, здійснює контроль за використанням та збереженням належного підприємству майна, і має право вилучити у казенного підприємства майно, яке не використовується або використовується не за призначенням, та розпорядитися ним у межах своїх повноважень.

4. Казенне підприємство не має права відчужувати або іншим способом розпоряджатися закріпленим за ним майном, що належить до основних фондів, без попередньої згоди органу, до сфери управління якого воно входить.

5. Джерелами формування майна казенного підприємства є:

державне майно, передане підприємству відповідно до рішення про його створення;

кошти та інше майно, одержані від реалізації продукції (робіт, послуг) підприємства;

цільові кошти, виділені з Державного бюджету України;

кредити банків;

частина доходів підприємства, одержаних ним за результатами господарської діяльності, передбачена статутом;

інші джерела, не заборонені законом.

6. Казенне підприємство одержує кредити для виконання статутних завдань під гарантію органу, до сфери управління якого входить підприємство.

7. Казенне підприємство відповідає за своїми зобов'язаннями лише коштами, що перебувають у його розпорядженні. У разі недостатності зазначених коштів держава, в особі органу, до сфери управління якого входить підприємство, несе повну субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями казенного підприємства.

8. Порядок розподілу та використання прибутку (доходу) казенного підприємства визначається фінансовим планом, який затверджується у порядку, встановленому статтею 75 цього Кодексу для державних комерційних підприємств.

9. Інші особливості господарської та соціальної діяльності казенних підприємств визначаються цим Кодексом, законом про державні підприємства та іншими законодавчими актами.

Стаття 78. Комунальні унітарні підприємства

1. Комунальне унітарне підприємство утворюється компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління.

2. Орган, до сфери управління якого входить комунальне унітарне підприємство, є представником власника - відповідної територіальної громади і виконує його функції у межах, визначених цим Кодексом та іншими законодавчими актами.

3. Майно комунального унітарного підприємства перебуває у комунальній власності і закріплюється за таким підприємством на праві господарського відання (комунальне комерційне підприємство) або на праві оперативного управління (комунальне некомерційне підприємство).

4. Статутний фонд комунального унітарного підприємства утворюється органом, до сфери управління якого воно входить, до реєстрації його як суб'єкта господарювання. Мінімальний розмір статутного фонду комунального унітарного підприємства встановлюється відповідною місцевою радою.

5. Найменування комунального унітарного підприємства повинно містити слова "комунальне підприємство" та вказівку на орган місцевого самоврядування, до сфери управління якого входить дане підприємство.

6. Комунальне унітарне підприємство не несе відповідальності за зобов'язаннями власника та органу місцевого самоврядування, до сфери управління якого воно входить.

7. Комунальне унітарне підприємство очолює керівник підприємства, що призначається органом, до сфери управління якого входить підприємство, і є підзвітним цьому органу.

8. Збитки, завдані комунальному унітарному підприємству внаслідок виконання рішень органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, підлягають відшкодуванню зазначеними органами добровільно або за рішенням суду.

9. Особливості господарської діяльності комунальних унітарних підприємств визначаються відповідно до вимог, встановлених цим Кодексом щодо діяльності державних комерційних або казенних підприємств, а також інших вимог, передбачених законом.

Глава 9

ГОСПОДАРСЬКІ ТОВАРИСТВА

Стаття 79. Поняття господарського товариства

1. Господарськими товариствами визнаються підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами

шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку. У випадках, передбачених цим Кодексом, господарське товариство може діяти у складі одного учасника.

2. Засновниками і учасниками товариства можуть бути суб'єкти господарювання, інші учасники господарських відносин, зазначені у статті 2 цього Кодексу, а також громадяни, які не є суб'єктами господарювання. Обмеження щодо заснування та участі в господарських товариствах суб'єктів господарювання або інших осіб встановлюються цим Кодексом, іншими законами.

3. Господарські товариства є юридичними особами.

4. Суб'єкти господарювання - юридичні особи, які стали засновниками або учасниками господарського товариства, зберігають статус юридичної особи.

5. Господарські товариства можуть здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, якщо інше не передбачено законом.

Для закупівель матеріально-технічних ресурсів господарське товариство, державна частка у статутному фонді якого перевищує 50 відсотків, за рішенням органів управління такого товариства застосовує процедури закупівель, визначені Законом України "Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти", з урахуванням особливостей та в порядку, визначених Кабінетом Міністрів України.

Стаття 80. Види господарських товариств

1. До господарських товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства.

2. Акціонерним товариством є господарське товариство, яке має статутний фонд, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій.

3. Товариством з обмеженою відповідальністю є господарське товариство, що має статутний фонд, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів.

4. Товариством з додатковою відповідальністю є господарське товариство, статутний фонд якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а в разі його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного з учасників.

5. Повним товариством є господарське товариство, всі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

6. Командитним товариством є господарське товариство, в якому один або декілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке за законом може бути звернено стягнення (повні учасники), а інші учасники присутні в діяльності товариства лише своїми вкладами (вкладники).

7. Учасниками повного товариства, повними учасниками командитного товариства можуть бути лише особи, зареєстровані як суб'єкти підприємництва.

Стаття 81. Акціонерні товариства

1. Акціонерні товариства можуть бути відкритими або закритими.

2. Акції відкритого акціонерного товариства можуть розповсюджуватися шляхом відкритої підписки та купівлі-продажу на біржах. Акціонери відкритого товариства можуть відчужувати належні їм акції без згоди інших акціонерів та товариства.

3. Акції закритого акціонерного товариства розподіляються між засновниками або серед заздалегідь визначеного кола осіб і не можуть розповсюджуватися шляхом підписки, купуватися та продаватися на біржі. Акціонери закритого товариства мають переважне право на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами товариства.

4. Для створення акціонерного товариства засновники повинні зробити повідомлення про намір створити акціонерне товариство, здійснити підписку на акції, провести установчі збори і державну реєстрацію акціонерного товариства.

5. Загальна номінальна вартість випущених акцій повинна дорівнювати розміру статутного фонду акціонерного товариства, який не може бути меншим від розміру, визначеного законом.

6. Засновники акціонерного товариства укладають між собою договір, який визначає порядок здійснення ними спільної діяльності по створенню акціонерного товариства, відповідальність перед особами, що підписалися на акції, і третіми особами. У випадку, якщо у створенні товариства беруть участь громадяни, договір має бути посвідченим нотаріально.

7. Засновники несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями, що виникли відповідно до установчого договору.

8. Відкрита підписка на акції при створенні акціонерного товариства організовується засновниками. Засновники в будь-якому випадку зобов'язані бути держателями акцій на суму не менш як двадцять п'ять відсотків статутного фонду і строком не менше двох років.

9. Порядок створення акціонерних товариств, в тому числі проведення установчих зборів, визначається законом.

10. Закрите акціонерне товариство може бути реорганізовано у відкрите в порядку, передбаченому законом.

11. Особливості створення та діяльності державних акціонерних товариств визначаються цим Кодексом, законом про державні підприємства, іншими законами.

12. Інші особливості діяльності акціонерних товариств визначаються цим Кодексом, законом про господарські товариства (1576-12), іншими законами.

Стаття 82. Установчі документи господарського товариства

1. Установчим документом повного товариства і командитного товариства є засновницький договір. Установчим документом акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю і товариства з додатковою відповідальністю є статут.

2. Установчі документи господарського товариства повинні містити відомості про вид товариства, предмет і цілі його діяльності, склад засновників та учасників, склад і компетенцію органів товариства та порядок прийняття ними рішень, включаючи перелік питань, з яких необхідна однастайність або кваліфікована більшість голосів, інші відомості, передбачені статтею 57 цього Кодексу.

3. Статут акціонерного товариства, крім зазначених у частині другій цієї статті відомостей, повинен містити також відомості про види акцій, що випускаються, їх номінальну вартість, співвідношення акцій різних видів, кількість акцій, що купуються засновниками, наслідки невиконання зобов'язань по викупу акцій.

4. Статут товариства з обмеженою відповідальністю, крім відомостей, зазначених у частині другій цієї статті, повинен містити відомості про розмір часток кожного з учасників, розмір, склад та порядок внесення ними вкладів.

Статутом може бути встановлено порядок визначення розміру часток учасників залежно від зміни вартості майна, внесеного як вклад, та додаткових внесків учасників.

5. Засновницький договір повного товариства і командитного товариства, крім відомостей, зазначених у частині другій цієї статті, повинні визначати розмір частки кожного з учасників, форму їх участі у справах товариства, розмір, склад і порядок внесення ними вкладів. Стосовно вкладників командитного товариства в засновницькому договорі вказуються тільки сукупний розмір їх часток у майні товариства та розмір, склад і порядок внесення ними вкладів.

6. Найменування господарського товариства повинно містити зазначення виду товариства, для повних товариств і командитних товариств - прізвища (найменування) учасників товариства, які несуть додаткову

відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном, а також інші необхідні відомості. Найменування господарського товариства не може вказувати на належність товариства до органів державної влади чи органів місцевого самоврядування.

7. До установчих документів можуть бути включені також відомості щодо інших умов діяльності господарського товариства, які не суперечать закону. Якщо в установчих документах не вказано строк діяльності господарського товариства, воно вважається створеним на невизначений строк.

8. Установчі документи господарського товариства у передбачених законом випадках погоджуються з Антимонопольним комітетом України.

9. Порушення встановлених цією статтею вимог щодо змісту установчих документів господарського товариства є підставою для відмови у його державній реєстрації.

Стаття 83. Державна реєстрація господарського товариства

1. Державна реєстрація господарського товариства здійснюється відповідно до закону.

2. Особливості реєстрації господарських товариств, які здійснюють банківську і страхову діяльність, а також професійну діяльність на ринку цінних паперів, визначаються цим Кодексом та відповідними законами.

3. Господарське товариство набуває статусу юридичної особи з дня його державної реєстрації.

4. Зміни, які сталися в установчих документах господарського товариства і які вносяться до державного реєстру, підлягають державній реєстрації за тими ж правилами, що встановлені для державної реєстрації товариства.

Стаття 84. Наслідки укладення угод до реєстрації господарського товариства

1. Господарське товариство може відкривати рахунки у банках, а також укладати договори та інші угоди лише після його державної реєстрації. Угоди, укладені засновниками товариства до дня його реєстрації, визнаються такими, що укладені з товариством, тільки за умови їх подальшого схвалення товариством в порядку, визначеному законом та установчими документами.

2. Угоди, укладені засновниками до дня реєстрації товариства і в подальшому не схвалені товариством, тягнуть за собою правові наслідки лише для осіб, які уклали ці угоди.

Стаття 85. Власність господарського товариства

1. Господарське товариство є власником:
майна, переданого йому у власність засновниками і учасниками як внески;
продукції, виробленої в результаті господарської діяльності товариства;
доходів, одержаних від господарської діяльності товариства;
іншого майна, набутого товариством на підставах, не заборонених законом.

Стаття 86. Вклади учасників та засновників господарського товариства

1. Вкладами учасників та засновників господарського товариства можуть бути будинки, споруди, обладнання та інші матеріальні цінності, цінні папери, права користування землею, водою та іншими природними ресурсами, будинками, спорудами, а також інші майнові права (включаючи майнові права на об'єкти інтелектуальної власності), кошти, в тому числі в іноземній валюті.

2. Вклад, оцінений у гривнях, становить частку учасника та засновника у статутному фонді товариства. Порядок оцінки вкладів визначається в установчих документах господарського товариства, якщо інше не передбачено законом.

3. Забороняється використовувати для формування статутного фонду товариства бюджетні кошти, кошти, одержані в кредит та під заставу. Фінансовий стан засновників - юридичних осіб щодо їх спроможності здійснити відповідні внески до статутного фонду господарського товариства у випадках, передбачених законом, повинен бути перевірений належним аудитором (аудиторською організацією) у встановленому порядку, а майновий стан засновників

- громадян має бути підтверджений декларацією про їх доходи і майно, завіреною відповідним податковим органом.

Стаття 87. Фонди господарського товариства

1. Сума вкладів засновників та учасників господарського товариства становить статутний фонд товариства.

2. Товариство має право змінювати (збільшувати або зменшувати) розмір статутного фонду в порядку, встановленому цим Кодексом та законом, прийнятим відповідно до нього.

3. Рішення товариства про зміни розміру статутного фонду набирає чинності з дня внесення цих змін до державного реєстру.

4. У господарському товаристві створюються резервний (страховий) фонд у розмірі, встановленому установчими документами, але не

менш як двадцять п'ять відсотків статутного фонду, а також інші фонди, передбачені законодавством України або установчими документами товариства. Розмір щорічних відрахувань до резервного (страхового) фонду передбачається установчими документами, але не може бути меншим п'яти відсотків суми прибутку товариства.

5. Прибуток господарського товариства утворюється з надходжень від його господарської діяльності після покриття матеріальних та прирівняних до них витрат і витрат на оплату праці. З економічного прибутку товариства сплачуються передбачені законом податки та інші обов'язкові платежі, а також відсотки по кредитах банків і по облігаціях. Прибуток, одержаний після зазначених розрахунків, залишається у розпорядженні товариства, яке визначає напрями його використання відповідно до установчих документів товариства.

Стаття 88. Права і обов'язки учасників господарського товариства

1. Учасники господарського товариства мають право:

брати участь в управлінні справами товариства в порядку, визначеному в установчих документах, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом та іншими законами;

брати участь у розподілі прибутку товариства та одержувати його частку (дивіденди);

одержувати інформацію про діяльність товариства. На вимогу учасника товариство зобов'язане надати йому для ознайомлення річні баланси, звіти про фінансово-господарську діяльність товариства, протоколи ревізійної комісії, протоколи зборів органів управління товариства тощо;

вийти в передбаченому установчими документами порядку зі складу товариства.

2. Учасники товариства мають також інші права, передбачені цим Кодексом, іншими законами та установчими документами товариства.

3. Учасники господарського товариства зобов'язані:

додержуватися вимог установчих документів товариства, виконувати рішення його органів управління;

вносити вклади (оплачувати акції) у розмірі, порядку та коштами (засобами), що передбачені установчими документами, відповідно до цього Кодексу та закону про господарські товариства ([1576-12](#));

нести інші обов'язки, передбачені цим Кодексом, іншими законами та установчими документами товариства.

Стаття 89. Управління господарським товариством

1. Управління діяльністю господарського товариства здійснюють його органи та посадові особи, склад і порядок обрання (призначення) яких

визначається залежно від виду товариства, а у визначених законом випадках - учасники товариства.

2. Посадовими особами товариства визнаються голова та члени виконавчого органу, голова ревізійної комісії (ревізор), а у разі створення ради товариства (спостережної ради) - голова і члени цієї ради. Обмеження щодо поєднання однією особою зазначених посад встановлюються законом.

3. Посадовими особами господарського товариства не можуть бути особи, службову або іншу діяльність яких визнано Конституцією України та законом несумісною з перебуванням на цих посадах, а також особи, яким перебування на відповідних посадах заборонено рішенням суду.

4. Посадові особи відповідають за шкоду, заподіяну ними господарському товариству, в межах і порядку, передбачених законом та установчими документами товариства.

5. Господарське товариство, у статутному фонді якого більше 50 відсотків акцій (часток, паїв) належить державі, зобов'язане на кожний наступний рік складати і виконувати річний фінансовий план відповідно до статті 75 цього Кодексу.

Стаття 90. Облік і звітність господарського товариства

1. Облік і звітність господарських товариств здійснюються відповідно до вимог статті 19 цього Кодексу та інших нормативно-правових актів.

2. Перевірки фінансової діяльності товариства здійснюються державними податковими органами, іншими органами державної влади у межах визначених законом повноважень, ревізійною комісією (ревізором) господарського товариства та/або аудиторами.

3. Достовірність та повнота річного балансу і звітності господарського товариства у випадках, визначених законом, повинні бути підтвержені аудитором (аудиторською організацією).

Стаття 91. Припинення діяльності господарського товариства

1. Припинення діяльності господарського товариства відбувається шляхом його ліквідації або реорганізації відповідно до статті 59 цього Кодексу.

2. Ліквідація господарського товариства провадиться ліквідаційною комісією, призначеною його вищим органом, а у разі припинення діяльності товариства за рішенням суду - ліквідаційною комісією, сформованою відповідно до рішення суду.

3. З дня утворення ліквідаційної комісії до неї переходять повноваження по управлінню справами господарського товариства. Ліквідаційна комісія у триденний строк з моменту її утворення публікує

інформацію про ліквідацію господарського товариства і здійснює інші дії відповідно до вимог статей 58-61 цього Кодексу та інших законів.

4. Розрахунки з кредиторами у разі ліквідації господарського товариства здійснюються відповідно до статті 61 цього Кодексу з урахуванням таких особливостей:

кошти, що належать господарському товариству, у тому числі від продажу його майна у разі ліквідації, після розрахунків по оплаті праці осіб, які працюють на умовах найму, виконання зобов'язань перед бюджетом, банками, власниками облігацій, випущених товариством, та іншими кредиторами розподіляються між учасниками товариства в порядку і на умовах, передбачених цим Кодексом, законом про господарські товариства та установчими документами товариства, у шестимісячний строк після опублікування інформації про його ліквідацію;

майно, передане товариству його засновниками або учасниками у користування, повертається у натуральній формі без винагороди. У разі виникнення спорів щодо виплати заборгованості товариства його кошти не підлягають розподілу між учасниками товариства до вирішення цього спору або до одержання кредиторами відповідних гарантій погашення заборгованості.

5. Ліквідація господарського товариства вважається завершеною, а товариство таким, що припинило свою діяльність, з дня внесення запису про його ліквідацію до державного реєстру.

Стаття 92. Законодавство про господарські товариства

1. Порядок створення та порядок діяльності окремих видів господарських товариств регулюються цим Кодексом, Цивільним кодексом України та іншими законами.

Глава 10

ПІДПРИЄМСТВА КОЛЕКТИВНОЇ ВЛАСНОСТІ

Стаття 93. Поняття підприємства колективної власності

1. Підприємством колективної власності визнається корпоративне або унітарне підприємство, що діє на основі колективної власності засновника (засновників).

2. Підприємствами колективної власності є виробничі кооперативи, підприємства споживчої кооперації, підприємства

громадських та релігійних організацій, інші підприємства, передбачені законом.

Стаття 94. Господарська діяльність кооперативів

1. Кооперативи як добровільні об'єднання громадян з метою спільного вирішення ними економічних, соціально-побутових та інших питань можуть створюватися у різних галузях (виробничі, споживчі, житлові тощо). Діяльність різних видів кооперативів регулюється законом.

2. Господарська діяльність кооперативів повинна здійснюватися відповідно до вимог цього Кодексу, інших законодавчих актів.

3. Метою здійснення господарської діяльності на засадах підприємництва громадяни можуть утворювати виробничі кооперативи (кооперативні підприємства).

Стаття 95. Виробничий кооператив

1. Виробничим кооперативом визнається добровільне об'єднання громадян на засадах членства з метою спільної виробничої або іншої господарської діяльності, що базується на їх особистій трудовій участі та об'єднанні майнових пайових внесків, участі в управлінні підприємством та розподілі доходу між членами кооперативу відповідно до їх участі у його діяльності.

2. Виробничі кооперативи можуть здійснювати виробничу, переробну, заготівельно-збутову, постачальницьку, сервісну і будь-яку іншу підприємницьку діяльність, не заборонену законом.

3. Виробничий кооператив є юридичною особою і діє на основі статуту.

4. Найменування виробничого кооперативу повинно містити слова "виробничий кооператив" або "кооперативне підприємство".

Стаття 96. Принципи діяльності виробничого кооперативу

1. Виробничі кооперативи створюються та здійснюють свою діяльність за такими принципами:

добровільність членства громадян у кооперативі та вільний вихід з нього;

особиста трудова участь членів кооперативу у діяльності підприємства;

відкритість і доступність членства для тих, хто визнає статут кооперативу, бажає брати участь у його діяльності на умовах, встановлених статутом кооперативу;

демократичний характер управління кооперативом, рівні права членів кооперативу при прийнятті рішень;
розподіл доходу між членами кооперативу відповідно до їх трудової та майнової участі в діяльності кооперативу;
контроль членів кооперативу за його роботою в порядку, визначеному статутом.

Стаття 97. Загальні умови створення виробничого кооперативу

1. Засновниками (членами) виробничого кооперативу можуть бути громадяни, іноземці та особи без громадянства. Чисельність членів виробничого кооперативу не може бути меншою, ніж три особи.
2. Рішення про створення виробничого кооперативу приймається його установчими зборами.
3. Виробничий кооператив вважається створеним і набуває статусу юридичної особи з дня його державної реєстрації відповідно до вимог цього Кодексу.

Стаття 98. Членство у виробничому кооперативі

1. Членами виробничого кооперативу можуть бути громадяни, які досягли 16-річного віку, визнають статут кооперативу та дотримуються його вимог, беруть майнову та трудову участь у діяльності кооперативу.
2. Громадяни можуть бути одночасно членами виробничих кооперативів, а також членами кооперативів інших типів (споживчих, житлових тощо).
3. Вступ до виробничого кооперативу здійснюється на підставі письмової заяви громадянина. Член кооперативу робить вступний та пайовий внески в порядку, визначеному статутом виробничого кооперативу. Рішення правління (голови) кооперативу про прийняття у члени кооперативу підлягає затвердженню загальними зборами. Порядок прийняття такого рішення та його затвердження визначається статутом кооперативу.
4. Членство у виробничому кооперативі припиняється у разі:
добровільного виходу з кооперативу;
припинення трудової участі в діяльності кооперативу;
виключення з кооперативу у випадках і в порядку, визначених статутом;
незатвердження загальними зборами членів кооперативу рішення правління (голови) про прийняття до кооперативу;
смерті члена кооперативу.
5. Порядок і майнові наслідки припинення членства у виробничому кооперативі визначаються цим Кодексом та статутом кооперативу.

6. Виключення з виробничого кооперативу (звільнення члена кооперативу з кооперативного підприємства) може бути оскаржено до суду.

Стаття 99. Права та обов'язки членів виробничого кооперативу

1. Основними правами членів виробничого кооперативу є:
участь в управлінні кооперативом, право голосу на загальних зборах членів кооперативу, право обирати і бути обраним в органи управління кооперативом;

користування послугами кооперативу;

одержання кооперативних виплат та частки доходу на пай;

одержання достовірної та повної інформації про фінансово-господарську діяльність кооперативу;

одержання паю у разі виходу з кооперативу в порядку і строки, визначені його статутом.

2. Основними обов'язками членів виробничого кооперативу є дотримання статуту та виконання рішень органів управління кооперативу.

3. Статутом виробничого кооперативу можуть передбачатися також інші права та обов'язки членів кооперативу.

Стаття 100. Майно виробничого кооперативу

1. Майно виробничого кооперативу становить колективну власність кооперативу. Виробничий кооператив є власником будівель, споруд, майнових внесків його членів, виготовленої ним продукції, доходів, одержаних від її реалізації та іншої діяльності, передбаченої статутом кооперативу, іншого майна, придбаного на підставах, не заборонених законом.

2. Члени кооперативу можуть передавати як пайовий внесок право користування належною їм земельною ділянкою у порядку, визначеному земельним законодавством. За земельну ділянку, передану виробничому кооперативу в користування, з кооперативу може справлятися плата у розмірах, визначених загальними зборами членів кооперативу.

3. Для здійснення господарської та іншої діяльності виробничий кооператив за рахунок власного майна формує відповідні фонди.

4. Майно виробничого кооперативу відповідно до його статуту поділяється на пайовий і неподільний фонди. Неподільний фонд утворюється за рахунок вступних внесків і майна кооперативу (за винятком землі). Пайові внески членів кооперативу до нього не включаються. Порядок формування і розміри неподільного фонду встановлюються статутом.

5. Розміри пайових внесків до кооперативу встановлюються в рівних частинах та/або пропорційно очікуваній участі члена кооперативу в його господарській діяльності.

6. Фінансові ресурси виробничого кооперативу формуються за рахунок доходу від реалізації продукції (робіт, послуг), пайових та інших

внесків членів кооперативу, кредитів та інших надходжень, не заборонених законодавством.

Стаття 101. Управління виробничим кооперативом

1. Управління виробничим кооперативом здійснюється на основі самоврядування, гласності, участі його членів у вирішенні питань діяльності кооперативу.

2. Вищим органом управління виробничого кооперативу є загальні збори членів кооперативу. До органів управління кооперативу належать правління (голова) кооперативу та ревізійна комісія (ревізор) кооперативу.

3. Статутом виробничого кооперативу може бути передбачено спостережну раду кооперативу. Члени ревізійної комісії (ревізор) кооперативу не можуть бути членами його правління (головою кооперативу) чи спостережної ради.

Стаття 102. Загальні збори членів виробничого кооперативу

1. Загальні збори:

вносять зміни до статуту кооперативу;

обирають шляхом прямого таємного голосування голову кооперативу, членів правління кооперативу, членів ревізійної комісії (ревізора), членів спостережної ради кооперативу;

затверджують напрями розвитку кооперативу;

заслуховують звіти органів управління кооперативу про їх діяльність;

визначають види і розміри фондів кооперативу, порядок їх формування та використання;

затверджують правила внутрішнього розпорядку кооперативного підприємства, річний звіт і баланс кооперативу, порядок формування і розподілу доходу кооперативу, рішення правління (голови) кооперативу про прийняття нових членів;

вирішують питання про входження кооперативного підприємства до об'єднань підприємств (кооперативів), участь кооперативу у заснуванні інших суб'єктів господарювання;

приймають рішення про реорганізацію або ліквідацію кооперативу.

2. Загальні збори мають право приймати будь-які інші рішення, пов'язані зі статутною діяльністю виробничого кооперативу.

3. Загальні збори членів кооперативу проводяться щорічно після закінчення фінансового року. Вони можуть скликатися також у будь-який час за рішенням правління (голови) кооперативу чи з ініціативи не менш як третини членів кооперативу, якщо інше не передбачено статутом.

4. Загальні збори правомочні приймати рішення, якщо на них присутні більше половини членів виробничого кооперативу. Рішення з питань, зазначених у частині першій цієї статті, приймаються більшістю голосів загальної кількості членів кооперативу.

Стаття 103. Правління виробничого кооперативу

1. Правління виробничого кооперативу створюється у кооперативі, до складу якого входить не менше десяти членів.

2. Правління кооперативу:

розробляє і вносить на затвердження загальних зборів напрями розвитку кооперативу;

скликає загальні збори членів кооперативу і контролює виконання прийнятих ними рішень;

вносить на затвердження загальних зборів рішення про прийняття до кооперативу нових членів та припинення членства;

забезпечує збереження майна кооперативу;

організовує проведення незалежних аудиторських перевірок діяльності кооперативу;

вирішує питання навчання членів кооперативу, співробітництва з вітчизняними та іноземними організаціями;

делегує виконавчому директору кооперативу право на прийняття відповідних рішень з питань компетенції правління, якщо це передбачено статутом кооперативу;

вирішує інші питання діяльності кооперативу.

3. Правління очолює голова кооперативу, який обирається загальними зборами членів виробничого кооперативу. Функції голови кооперативу і порядок його відкликання визначаються статутом кооперативу.

4. Члени правління можуть обирати зі свого складу заступника голови та секретаря правління відповідно до статуту кооперативу.

5. Члени правління кооперативу працюють переважно на громадських засадах. У статуті кооперативу може бути передбачено винагороду за роботу членів правління.

6. Періодичність проведення засідань правління кооперативу визначається статутом кооперативу. Рішення приймається більшістю голосів за наявності на засіданні не менше двох третин членів правління кооперативу.

7. У разі якщо до складу виробничого кооперативу входить менше десяти членів, функції та повноваження правління здійснюють загальні збори та голова кооперативу відповідно до статуту.

Стаття 104. Виконавчий директор виробничого кооперативу

1. Правління виробничого кооперативу може наймати виконавчого директора для оперативного управління діяльністю підприємства. Виконавчий директор не може бути членом кооперативу.

2. Виконавчий директор здійснює свою діяльність на умовах контракту, який укладає з ним правління кооперативу, та виконує функції відповідно до статуту.

3. Виконавчий директор несе відповідальність за свою діяльність перед кооперативом.

4. У разі відсутності у виробничому кооперативі посади виконавчого директора роботою кооперативного підприємства керує голова кооперативу.

Стаття 105. Спостережна рада виробничого кооперативу

1. У разі якщо кількість членів виробничого кооперативу становить більш як п'ятдесят осіб, у кооперативі може утворюватися спостережна рада для контролю за діяльністю виконавчого директора кооперативного підприємства.

2. Спостережна рада обирається загальними зборами з числа членів кооперативу у складі трьох - п'яти осіб. Член спостережної ради не може бути членом правління чи ревізійної комісії.

3. Порядок обрання спостережної ради та її голови, а також порядок діяльності спостережної ради встановлюються статутом кооперативу.

Стаття 106. Ревізійна комісія (ревізор) виробничого кооперативу

1. З метою контролю за фінансово-господарською діяльністю виробничого кооперативу обирається ревізійна комісія, а в кооперативі, до складу якого входить менше десяти членів, - ревізор.

2. Ревізійна комісія (ревізор) обирається загальними зборами з числа членів кооперативу відповідно до його статуту. Членами ревізійної комісії (ревізором) не можуть бути члени правління чи спостережної ради виробничого кооперативу.

3. Ревізійна комісія (ревізор) підзвітна загальним зборам членів виробничого кооперативу.

Стаття 107. Господарська діяльність виробничого кооперативу

1. Виробничий кооператив відповідно до його статуту самостійно визначає основні напрями господарської діяльності, здійснює її планування та організацію.

2. Виробничий кооператив реалізує свою продукцію, надає послуги за цінами і тарифами, які встановлюються ним самостійно або на договірній основі, а у випадках, передбачених законодавством, - за державними цінами і тарифами.

3. Відносини виробничого кооперативу з іншими підприємствами, установами, організаціями та громадянами в усіх сферах господарської діяльності встановлюються на основі договорів.

4. Доход виробничого кооперативу формується з надходжень від господарської діяльності після покриття матеріальних та прирівняних до них витрат і витрат на оплату праці найманого персоналу. Доход спрямовується на сплату податків та інших обов'язкових платежів, на погашення кредитів, покриття збитків, проведення відрахувань у фонди кооперативу, кооперативні виплати, виплату часток доходу на паї тощо.

5. Кооперативні виплати - частина доходу виробничого кооперативу, що розподіляється між членами кооперативу з урахуванням їх трудової та іншої участі в діяльності кооперативу. Нарахування і виплата часток доходу на паї здійснюються за підсумками фінансового року з доходу, що залишається у розпорядженні кооперативу з урахуванням необхідності формування його фондів. За рішенням загальних зборів членів кооперативу виплата часток доходу на паї може здійснюватися у грошовій формі, товарами, цінними паперами тощо.

6. Порядок використання доходу виробничого кооперативу визначається статутом кооперативу відповідно до закону.

7. Виробничий кооператив самостійно здійснює зовнішньоекономічну діяльність відповідно до закону. Порядок використання коштів кооперативу в іноземній валюті встановлюється законом та статутом кооперативу.

8. Майнові відносини члена виробничого кооперативу з кооперативом у разі припинення членства в кооперативі та щодо переходу паю регулюються цивільним законодавством.

Стаття 108. Майнова відповідальність виробничого кооперативу

1. Виробничий кооператив відповідає за своїми зобов'язаннями усім належним йому майном. Члени виробничого кооперативу несуть за зобов'язаннями кооперативу субсидіарну (додаткову) відповідальність своїм майном у розмірі, не меншому їх пайового внеску, якщо більший розмір відповідальності не передбачено законом або статутом кооперативу. Виробничий кооператив не несе відповідальності за зобов'язаннями членів кооперативу.

2. Виробничий кооператив може застрахувати своє майно і майнові права за рішенням загальних зборів членів кооперативу, якщо інший порядок не встановлено законом.

Стаття 109. Припинення діяльності виробничого кооперативу

1. Виробничий кооператив за рішенням загальних зборів членів кооперативу може бути реорганізований у підприємства інших форм господарювання в порядку, визначеному статутом кооперативу відповідно до вимог цього Кодексу.

2. Виробничий кооператив ліквідується в загальному порядку ліквідації суб'єкта господарювання, передбаченому цим Кодексом, з урахуванням такого:

ліквідація виробничого кооперативу здійснюється ліквідаційною комісією, призначеною загальними зборами членів кооперативу, а у разі його ліквідації за рішенням суду - ліквідаційною комісією, сформованою відповідно до цього рішення;

розпорядження землею виробничого кооперативу, що ліквідується, здійснюється в порядку і на умовах, передбачених земельним законодавством. Майно кооперативу, що залишилося після розрахунків з бюджетом та кредиторами, розподіляється між членами виробничого кооперативу пропорційно вартості їх паю.

Стаття 110. Інші питання діяльності виробничого кооперативу

1. Інші питання діяльності виробничого кооперативу регулюються цим Кодексом, іншими законами.

Стаття 111. Споживча кооперація. Підприємства споживчої кооперації

1. Споживча кооперація в Україні - система самоврядних організацій громадян (споживчих товариств, їх спілок, об'єднань), а також підприємств та установ цих організацій, яка є самостійною організаційною формою кооперативного руху.

2. Первинною ланкою споживчої кооперації є споживче товариство - самоврядна організація громадян, які на основі добровільності членства, майнової участі та взаємодопомоги об'єднуються для спільної господарської діяльності з метою колективного організованого забезпечення своїх економічних і соціальних інтересів. Кожний член споживчого товариства має свою частку в його майні.

3. Споживче товариство є юридичною особою і діє на основі статуту.

4. Споживчі товариства можуть на добровільних засадах об'єднуватися в спілки, інші форми об'єднання, передбачені законом, єдину спілку споживчих товариств України та мають право вільного виходу з них.

5. Власність споживчої кооперації складається з власності споживчих товариств, спілок (об'єднань) та їх спільної власності і є однією з

форм колективної власності. Володіння, користування та розпорядження власністю споживчої кооперації здійснюють її органи відповідно до установчих документів товариств, спілок (об'єднань).

Об'єкти права власності споживчої кооперації можуть перебувати у спільній власності споживчих товариств, спілок (об'єднань). Їх частка у власності визначається договором.

6. Правові засади організації та діяльності споживчої кооперації визначаються законом.

7. Споживчі товариства, їх спілки (об'єднання) можуть утворювати для здійснення своїх статутних цілей підприємства, установи та інші суб'єкти господарювання відповідно до вимог цього Кодексу та інших законів.

8. Підприємствами споживчої кооперації визнаються унітарні або корпоративні підприємства, утворені споживчим товариством (товариствами) або спілкою (об'єднанням) споживчих товариств відповідно до вимог цього Кодексу та інших законодавчих актів з метою здійснення статутних цілей цих товариств, спілок (об'єднань).

Стаття 112. Підприємства об'єднань громадян, релігійних організацій

1. Підприємством об'єднання громадян, релігійної організації є унітарне підприємство, засноване на власності об'єднання громадян (громадської організації, політичної партії) або власності релігійної організації для здійснення господарської діяльності з метою виконання їх статутних завдань.

2. Право власності об'єднань громадян реалізують їх вищі статутні органи управління в порядку, передбаченому законом та статутними документами. Право власності релігійних організацій реалізується їх органами управління відповідно до закону.

3. Засновником підприємства об'єднання громадян є відповідне об'єднання громадян, що має статус юридичної особи, а також об'єднання (спілка) громадських організацій у разі, якщо його статутом передбачено право заснування підприємств. Політичним партіям та юридичним особам, що ними створюються, забороняється засновувати підприємства, за винятком засобів масової інформації, підприємств, що здійснюють продаж суспільно-політичної літератури, інших пропагандистсько-агітаційних матеріалів, виробів з власною символікою, проведення виставок, лекцій, фестивалів та інших суспільно-політичних заходів.

4. Релігійні організації мають право засновувати видавничі, поліграфічні, виробничі, реставраційно-будівельні, сільськогосподарські та інші підприємства, необхідні для забезпечення діяльності цих організацій.

5. Підприємство об'єднання громадян, релігійної організації діє на основі статуту і є юридичною особою, здійснюючи свою діяльність на

праві оперативного управління або господарського відання відповідно до вимог цього Кодексу.

6. Обмеження щодо створення та діяльності окремих видів підприємств об'єднання громадян, релігійної організації встановлюються законами.

Глава 11

ПРИВАТНІ ПІДПРИЄМСТВА. ІНШІ ВИДИ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття 113. Приватні підприємства

1. Приватним підприємством визнається підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці. Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання - юридичної особи.

2. Порядок організації та діяльності приватних підприємств визначається цим Кодексом та іншими законами.

Стаття 114. Фермерське господарство

1. Фермерське господарство є формою підприємництва громадян з метою виробництва, переробки та реалізації товарної сільськогосподарської продукції.

2. Членами фермерського господарства не можуть бути особи, які працюють у ньому за трудовим договором (контрактом, угодою).

3. Відносини, пов'язані із створенням та діяльністю фермерських господарств, регулюються цим Кодексом, а також законом про фермерське господарство, іншими законами.

Стаття 115. Орендне підприємство

1. Орендним підприємством визнається підприємство, створене орендарем на основі оренди цілісного майнового комплексу існуючого державного або комунального підприємства чи майнового комплексу виробничого структурного підрозділу (структурної одиниці) цього підприємства з метою здійснення підприємницької діяльності.

2. Орендарем є юридична особа, утворена членами трудового колективу підприємства чи його підрозділу, майновий комплекс якого є об'єктом оренди.

3. Організація членів трудового колективу, зареєстрована як юридична особа, має переважне право на укладення договору оренди майна того підприємства (структурного підрозділу), де створено цю організацію.

4. Орендодавцями щодо майнових комплексів, які належать до державної або комунальної власності, є Фонд державного майна України і його регіональні відділення, а також органи, уповноважені Верховною Радою Автономної Республіки Крим, місцевими радами управляти майном, що належить відповідно Автономній Республіці Крим або є у комунальній власності.

5. Законом визначаються об'єкти державної та комунальної власності, на основі яких не можуть створюватися орендні підприємства.

6. Передача в оренду майнових комплексів не припиняє права власності на це майно. Передавати цілісні майнові комплекси у суборенду забороняється.

7. Орендар несе відповідальність за забезпечення цілісності і збереження майна, отриманого в оренду, і на вимогу орендодавця повинен відшкодувати завдані йому збитки.

8. Орендоване підприємство може бути визнано банкрутом в порядку, встановленому законом.

9. Порядок укладення договору оренди майнового комплексу та інші питання створення і діяльності орендного підприємства регулюються цим Кодексом, іншими законами.

Стаття 116. Підприємство з іноземними інвестиціями

1. Підприємство, створене відповідно до вимог цього Кодексу, в статутному фонді якого не менш як десять відсотків становить іноземна інвестиція, визнається підприємством з іноземними інвестиціями. Підприємство набуває статусу підприємства з іноземними інвестиціями з дня зарахування іноземної інвестиції на його баланс.

2. Іноземною інвестицією є цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

3. Іноземні інвестиції можуть вкладатися в об'єкти, інвестування в які не заборонено законами України.

4. Підприємства з іноземними інвестиціями мають право бути засновниками дочірніх підприємств, створювати філії і представництва на території України і за її межами з дотриманням вимог законодавства України та законодавства відповідних держав.

5. Законом можуть бути визначені галузі господарювання та/або території, в яких встановлюється загальний розмір участі іноземного інвестора, а також території, на яких діяльність підприємств з іноземними інвестиціями обмежується або забороняється, виходячи з вимог забезпечення національної безпеки.

6. Правовий статус і порядок діяльності підприємств з іноземними інвестиціями визначаються цим Кодексом, законом про режим іноземного інвестування в Україні, іншими законодавчими актами.

Стаття 117. Іноземне підприємство

1. Іноземним підприємством є унітарне або корпоративне підприємство, створене за законодавством України, що діє виключно на основі власності іноземців або іноземних юридичних осіб, або діюче підприємство, придбане повністю у власність цих осіб.

2. Іноземні підприємства не можуть створюватися в галузях, визначених законом, що мають стратегічне значення для безпеки держави.

3. Діяльність філій, представництв та інших відокремлених підрозділів підприємств, утворених за законодавством інших держав, здійснюється на території України відповідно до законодавства України.

4. Умови і порядок створення, вимоги до організації та діяльності іноземних підприємств визначаються цим Кодексом, законом про режим іноземного інвестування, іншими законами.

Глава 12

ОБ'ЄДНАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття 118. Поняття об'єднання підприємств

1. Об'єднанням підприємств є господарська організація, утворена у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань.

2. Об'єднання підприємств утворюються підприємствами на добровільних засадах або за рішенням органів, які відповідно до цього Кодексу та інших законів мають право утворювати об'єднання підприємств. В об'єднання підприємств можуть входити підприємства, утворені за законодавством інших держав, а підприємства України можуть входити в об'єднання підприємств, утворені на території інших держав.

3. Об'єднання підприємств утворюються на невизначений строк або як тимчасові об'єднання.

4. Об'єднання підприємств є юридичною особою.

5. Державна реєстрація об'єднання підприємств здійснюється відповідно до статті 58 цього Кодексу.

Стаття 119. Види об'єднань підприємств

1. Залежно від порядку заснування об'єднання підприємств можуть утворюватися як господарські об'єднання або як державні чи комунальні господарські об'єднання.

2. Господарське об'єднання - об'єднання підприємств, утворене за ініціативою підприємств, незалежно від їх виду, які на добровільних засадах об'єднали свою господарську діяльність.

3. Господарські об'єднання діють на основі установчого договору та/або статуту, який затверджується їх засновниками.

4. Державне (комунальне) господарське об'єднання - об'єднання підприємств, утворене державними (комунальними) підприємствами за рішенням Кабінету Міністрів України або, у визначених законом випадках, рішенням міністерств (інших органів, до сфери управління яких входять підприємства, що утворюють об'єднання), або рішенням компетентних органів місцевого самоврядування.

5. Державне (комунальне) господарське об'єднання діє на основі рішення про його утворення та статуту, який затверджується органом, що прийняв рішення про утворення об'єднання.

6. Положення цієї глави застосовуються також до об'єднань інших суб'єктів господарювання - юридичних осіб або об'єднань підприємств за участі таких осіб, якщо інше не передбачено цим Кодексом та іншими законами.

Стаття 120. Організаційно-правові форми об'єднань підприємств

1. Господарські об'єднання утворюються як асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, інші об'єднання підприємств, передбачені законом.

2. Асоціація - договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації. У статуті асоціації повинно бути зазначено, що вона є господарською асоціацією. Асоціація не має права втручатися у господарську діяльність підприємств - учасників асоціації. За рішенням учасників асоціація може бути уповноважена представляти їх інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями.

3. Корпорацією визнається договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації.

4. Консорціум - тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проектів тощо). Консорціум використовує кошти, якими його наділяють учасники, централізовані ресурси, виділені на фінансування відповідної програми, а також кошти, що надходять з інших джерел, в порядку, визначеному його статутом. У разі досягнення мети його створення консорціум припиняє свою діяльність.

5. Концерном визнається статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій, на основі їх фінансової залежності від одного або групи

учасників об'єднання, з централізацією функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності. Учасники концерну наділяють його частиною своїх повноважень, у тому числі правом представляти їх інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями. Учасники концерну не можуть бути одночасно учасниками іншого концерну.

6. Державні і комунальні господарські об'єднання утворюються переважно у формі корпорації або концерну, незалежно від найменування об'єднання (комбінат, трест тощо).

Стаття 121. Статус підприємства - учасника об'єднання підприємств

1. Підприємства - учасники об'єднання підприємств зберігають статус юридичної особи незалежно від організаційно-правової форми об'єднання, і на них поширюються положення цього Кодексу та інших законів щодо регулювання діяльності підприємств.

2. Підприємство - учасник господарського об'єднання має право: добровільно вийти з об'єднання на умовах і в порядку, визначених установчим договором про його утворення чи статутом господарського об'єднання;

бути членом інших об'єднань підприємств, якщо законом, засновницьким договором чи статутом господарського об'єднання не встановлено інше;

одержувати від господарського об'єднання в установленому порядку інформацію, пов'язану з інтересами підприємства;

одержувати частину прибутку від діяльності господарського об'єднання відповідно до його статуту. Підприємство може мати також інші права, передбачені засновницьким договором чи статутом господарського об'єднання відповідно до законодавства.

3. Підприємство, яке входить до складу державного або комунального господарського об'єднання, не має права без згоди об'єднання виходити з його складу, а також об'єднувати на добровільних засадах свою діяльність з іншими суб'єктами господарювання та приймати рішення про припинення своєї діяльності.

4. Рішення про утворення об'єднання підприємств (установчий договір) та статут об'єднання погоджуються з Антимонопольним комітетом України в порядку, встановленому законодавством.

Стаття 122. Управління об'єднанням підприємств

1. Господарські об'єднання мають вищі органи управління (загальні збори учасників) та утворюють виконавчі органи, передбачені статутом господарського об'єднання.

2. Вищий орган господарського об'єднання:

затверджує статут господарського об'єднання та вносить зміни до нього;

вирішує питання про прийняття в господарське об'єднання нових учасників та виключення учасників з його складу;

утворює виконавчий орган господарського об'єднання відповідно до його статуту чи договору;

вирішує фінансові та інші питання відповідно до установчих документів господарського об'єднання.

3. Виконавчий орган господарського об'єднання (колегіальний чи одноособовий) вирішує питання поточної діяльності, які відповідно до статуту або договору віднесені до його компетенції.

4. Управління державним (комунальним) господарським об'єднанням здійснюють правління об'єднання і генеральний директор об'єднання, який призначається на посаду та звільняється з посади органом, що прийняв рішення про утворення об'єднання. Склад правління визначається статутом об'єднання. Порядок управління державним (комунальним) господарським об'єднанням визначається статутом об'єднання відповідно до закону.

5. Здійснення управління поточною діяльністю об'єднання підприємств може бути доручено адміністрації одного з підприємств (головного підприємства об'єднання) на умовах, передбачених установчими документами відповідного об'єднання.

6. Спори, що виникають між учасниками об'єднання, вирішуються в порядку, передбаченому статутом об'єднання, або в судовому порядку відповідно до закону.

Стаття 123. Майнові відносини в об'єднанні підприємств

1. Учасники об'єднання підприємств можуть вносити на умовах і в порядку, передбачених його установчими документами, майнові внески (вступні, членські, цільові тощо).

2. Майно передається об'єднанню його учасниками у господарське відання або в оперативне управління на основі установчого договору чи рішення про утворення об'єднання. Вартість майна об'єднання відображається у його балансі.

3. Господарське об'єднання має право утворювати за рішенням його вищого органу управління унітарні підприємства, філії, представництва, а також бути учасником (засновником) господарських товариств. Утворені господарським об'єднанням підприємства діють відповідно до положень цього Кодексу, інших законів та статуту підприємства, затвердженого об'єднанням.

4. Об'єднання підприємств не відповідає за зобов'язаннями його учасників, а підприємства-учасники не відповідають за зобов'язаннями об'єднання, якщо інше не передбачено установчим договором або статутом об'єднання.

Стаття 124. Вихід учасника з об'єднання. Припинення об'єднання підприємств

1. Підприємства - учасники об'єднання можуть вийти з його складу із збереженням взаємних зобов'язань та укладених договорів з іншими суб'єктами господарювання.

2. Вихід підприємства із складу державного (комунального) господарського об'єднання здійснюється за рішенням органу, що прийняв рішення про утворення об'єднання.

3. Припинення об'єднання підприємств відбувається в результаті його реорганізації в інше об'єднання або ліквідації.

4. Реорганізація господарського об'єднання здійснюється за рішенням підприємств-учасників, а реорганізація державного (комунального) господарського об'єднання - за рішенням органу, що прийняв рішення про утворення об'єднання.

5. Ліквідація господарського об'єднання провадиться за рішенням підприємств-учасників, а ліквідація державного (комунального) об'єднання - за рішенням органу, що прийняв рішення про утворення об'єднання. Ліквідація об'єднання підприємств здійснюється в порядку, встановленому цим Кодексом щодо ліквідації підприємства. Майно, що залишилося після ліквідації об'єднання, розподіляється між учасниками згідно зі статутом об'єднання підприємств чи договором.

Стаття 125. Промислово-фінансові групи

1. Підприємство може бути учасником промислово-фінансової групи (або транснаціональної промислово-фінансової групи, якщо до складу групи входять українські та іноземні юридичні особи).

2. Промислово-фінансова група є об'єднанням, яке створюється за рішенням Кабінету Міністрів України на певний строк з метою реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки України, включаючи програми згідно з міжнародними договорами України, а також з метою виробництва кінцевої продукції.

3. До складу промислово-фінансової групи можуть входити промислові та інші підприємства, наукові і проектні установи, інші установи і організації усіх форм власності. У складі промислово-фінансової групи визначається головне підприємство, яке має виключне право діяти від імені промислово-фінансової групи як учасника господарських відносин.

4. Промислово-фінансова група не є юридичною особою і не підлягає державній реєстрації як суб'єкт господарювання.

5. Порядок утворення та інші питання діяльності промислово-фінансових груп визначаються законом про промислово-фінансові групи, іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 126. Асоційовані підприємства. Холдингові компанії

1. Асоційовані підприємства (господарські організації) - це група суб'єктів господарювання - юридичних осіб, пов'язаних між собою відносинами економічної та/або організаційної залежності у формі участі в статутному фонді та/або управлінні. Залежність між асоційованими підприємствами може бути простою і вирішальною.

2. Проста залежність між асоційованими підприємствами виникає у разі якщо одне з них має можливість блокувати прийняття рішень іншим (залежним) підприємством, які повинні прийматися відповідно до закону та/або установчих документів цього підприємства кваліфікованою більшістю голосів.

3. Вирішальна залежність між асоційованими підприємствами виникає у разі якщо між підприємствами встановлюються відносини контролю-підпорядкування за рахунок переважної участі контролюючого підприємства в статутному фонді та/або загальних зборах чи інших органах управління іншого (дочірнього) підприємства, зокрема володіння контрольним пакетом акцій. Відносини вирішальної залежності можуть встановлюватися за умови отримання згоди відповідних органів Антимонопольного комітету України.

4. Про наявність простої та вирішальної залежності має бути зазначено у відомостях державної реєстрації залежного (дочірнього) підприємства та опубліковано відповідно до закону.

5. Суб'єкт господарювання, що володіє контрольним пакетом акцій дочірнього підприємства (підприємств), визнається холдинговою компанією. Між холдинговою компанією та її дочірніми підприємствами встановлюються відносини контролю-підпорядкування відповідно до вимог цієї статті Кодексу та інших законів.

6. Якщо з вини контролюючого підприємства дочірнім підприємством було укладено (здійснено) не вигідні для нього угоди або операції, то контролююче підприємство повинно компенсувати завдані дочірньому підприємству збитки.

7. Якщо дочірнє підприємство з вини контролюючого підприємства опиниться у стані неплатоспроможності і буде визнано банкрутом, то субсидіарну відповідальність перед кредиторами дочірнього підприємства нестиме контролююче підприємство.

Стаття 127. Інші форми об'єднання інтересів підприємств

1. Законом можуть визначатися й інші форми об'єднання інтересів підприємств (союзи, спілки, асоціації підприємців тощо), не передбачені у статті 120 цього Кодексу.

Глава 13

ГРОМАДЯНИН ЯК СУБ'ЄКТ ГОСПОДАРЮВАННЯ. ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСУ ІНШИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Стаття 128. Громадянин у сфері господарювання

1. Громадянин визнається суб'єктом господарювання у разі здійснення ним підприємницької діяльності за умови державної реєстрації його як підприємця без статусу юридичної особи відповідно до статті 58 цього Кодексу.

2. Громадянин-підприємець відповідає за своїми зобов'язаннями усім своїм майном, на яке відповідно до закону може бути звернено стягнення.

3. Громадянин може здійснювати підприємницьку діяльність: безпосередньо як підприємець або через приватне підприємство, що ним створюється;

із залученням або без залучення найманої праці; самостійно або спільно з іншими особами.

4. Громадянин здійснює управління заснованим ним приватним підприємством безпосередньо або через керівника, який наймається за контрактом. У разі здійснення підприємницької діяльності спільно з іншими громадянами або юридичними особами громадянин має права та обов'язки відповідно засновника та/або учасника господарського товариства, члена кооперативу тощо, або права і обов'язки, визначені укладеним за його участі договором про спільну діяльність без створення юридичної особи.

5. Громадянин-підприємець здійснює свою діяльність на засадах свободи підприємництва та відповідно до принципів, передбачених у статті 44 цього Кодексу.

6. Громадянин-підприємець зобов'язаний:

у передбачених законом випадках і порядку одержати ліцензію на здійснення певних видів господарської діяльності;

повідомляти органи державної реєстрації про зміну його адреси, зазначеної в реєстраційних документах, предмета діяльності, інших суттєвих умов своєї підприємницької діяльності, що підлягають відображенню у реєстраційних документах;

додержуватися прав і законних інтересів споживачів, забезпечувати належну якість товарів (робіт, послуг), що ним виготовляються, додержуватися правил обов'язкової сертифікації продукції, встановлених законодавством;

не допускати недобросовісної конкуренції, інших порушень антимонопольно-конкурентного законодавства;

вести облік результатів своєї підприємницької діяльності відповідно до вимог законодавства;

своєчасно надавати податковим органам декларації про доходи, інші необхідні відомості для нарахування податків та інших обов'язкових

платежів; сплачувати податки та інші обов'язкові платежі в порядку і в розмірах, встановлених законом.

7. Громадянин-підприємець зобов'язаний додержуватися вимог, передбачених статтями 46 і 49 цього Кодексу, а також іншими законодавчими актами, і несе майнову та іншу встановлену законом відповідальність за завдані ним шкоду і збитки.

Громадянин-підприємець може бути визнаний судом банкрутом відповідно до вимог цього Кодексу та інших законів.

Стаття 129. Особливості статусу іноземних суб'єктів господарювання

1. Іноземці та особи без громадянства при здійсненні господарської діяльності в Україні користуються такими самими правами і мають такі самі обов'язки, як і громадяни України, якщо інше не передбачено цим Кодексом, іншими законами.

2. Іноземні юридичні особи при здійсненні господарської діяльності в Україні мають такий самий статус, як і юридичні особи України, з особливостями, передбаченими цим Кодексом, іншими законами, а також міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Стаття 130. Кредитні спілки у сфері господарювання

1. Громадяни, які постійно проживають на території України, можуть об'єднуватися у кредитні спілки.

2. Кредитною спілкою є неприбуткова організація, заснована громадянами у встановленому законом порядку на засадах добровільного об'єднання грошових внесків з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні інших фінансових послуг. Кредитна спілка є юридичною особою. Статусу юридичної особи вона набуває з дня її державної реєстрації.

3. Кредитна спілка діє на основі статуту, який затверджується загальними зборами членів кредитної спілки.

4. Майно кредитної спілки є її власністю і складається з фондів кредитної спілки, коштів доходу та іншого майна.

5. Кредитна спілка не може бути засновником або учасником суб'єктів підприємницької діяльності.

6. Статус, порядок організації та здійснення господарської діяльності кредитної спілки визначаються цим Кодексом, законом про кредитні спілки) та іншими законами.

Стаття 131. Особливості статусу благодійних та інших неприбуткових організацій у сфері господарювання

1. Юридичні особи, незалежно від форм власності, а також повнолітні громадяни можуть утворювати благодійні організації (благодійні фонди, членські благодійні організації, благодійні установи тощо).

2. Благодійною організацією визнається недержавна організація, яка здійснює благодійну діяльність в інтересах суспільства

або окремих категорій осіб без мети одержання прибутків від цієї діяльності. Благодійні організації утворюються і діють за територіальним принципом.

3. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а також державні та комунальні підприємства, установи, організації, що повністю або частково фінансуються з бюджету, не можуть бути засновниками (засновником) та/або членами благодійної організації.

4. Благодійна організація діє на основі статуту (положення), що затверджується вищим органом управління благодійної організації, і є юридичною особою.

5. Благодійна організація має право здійснювати неприбуткову господарську діяльність, спрямовану на виконання її статутних цілей та завдань. Здійснення благодійними організаціями діяльності у вигляді надання певних послуг (виконання робіт), що підлягають обов'язковій сертифікації або ліцензуванню, допускається після такої сертифікації або ліцензування в установленому законом порядку.

6. Додаткові вимоги щодо створення, державної реєстрації, здійснення господарської діяльності та інших питань діяльності благодійних організацій встановлюються цим Кодексом, законом про благодійництво та благодійні організації, іншими законами.

7. Особливості статусу інших юридичних осіб, що здійснюють неприбуткову господарську діяльність, визначаються відповідними законами, якими регулюється порядок діяльності цих суб'єктів.

Розділ III

МАЙНОВА ОСНОВА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Глава 14

МАЙНО СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Стаття 133. Правовий режим майна суб'єктів господарювання

1. Основу правового режиму майна суб'єктів господарювання, на якій базується їх господарська діяльність, становлять право власності та інші речові права - право господарського відання, право оперативного управління.

Господарська діяльність може здійснюватися також на основі інших речових прав (права володіння, права користування тощо), передбачених Цивільним кодексом України.

2. Майно суб'єктів господарювання може бути закріплено на іншому праві відповідно до умов договору з власником майна.

4. Держава забезпечує рівний захист майнових прав усіх суб'єктів господарювання.

Стаття 134. Право власності - основне речове право у сфері господарювання

1. Суб'єкт господарювання, який здійснює господарську діяльність на основі права власності, на свій розсуд, одноосібно або спільно з іншими суб'єктами володіє, користується і розпоряджається належним йому (їм) майном, у тому числі має право надати майно іншим суб'єктам для використання його на праві власності, праві господарського відання чи праві оперативного управління, або на основі інших форм правового режиму майна, передбачених цим Кодексом.

2. Майно, що використовується у господарській діяльності, може перебувати у спільній власності двох або більше власників.

3. Правовий режим власності та правові форми реалізації права власності у сфері господарювання визначаються цим Кодексом і законом.

Стаття 135. Організаційно-установчі повноваження власника

1. Власник майна має право одноосібно або спільно з іншими власниками на основі належного йому (їм) майна засновувати господарські організації або здійснювати господарську діяльність в інших організаційно-правових формах господарювання, не заборонених законом, на свій розсуд визначаючи мету і предмет господарської діяльності, структуру утвореного ним суб'єкта господарювання, склад і компетенцію його органів управління, порядок використання майна, інші питання управління діяльністю суб'єкта господарювання, а також приймати рішення про припинення господарської діяльності заснованих ним суб'єктів господарювання відповідно до законодавства.

2. Власник має право особисто або через уповноважені ним органи з метою здійснення підприємницької діяльності засновувати господарські організації, закріплюючи за ними належне йому майно на праві власності, праві господарського відання, а для здійснення некомерційної господарської діяльності - на праві оперативного управління, визначати мету та предмет діяльності таких організацій, склад і компетенцію їх органів управління, порядок прийняття ними рішень, склад і порядок використання майна, визначати інші умови господарювання у затверджених власником (уповноваженим ним органом) установчих документах господарської організації, а також здійснювати безпосередньо або через уповноважені ним органи у межах, встановлених законом, інші управлінські повноваження щодо заснованої організації та припиняти її діяльність відповідно до цього Кодексу та інших законів.

3. Власник має право здійснювати організаційно-установчі повноваження також на основі належних йому корпоративних прав відповідно до цього Кодексу та інших законів.

4. Державні та комунальні підприємства можуть бути об'єднані за рішенням власника (уповноваженого ним органу) у державні (комунальні) господарські об'єднання, передбачені цим Кодексом.

Стаття 136. Право господарського відання

1. Право господарського відання є речовим правом суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках, передбачених цим Кодексом та іншими законами.

2. Власник майна, закріпленого на праві господарського відання за суб'єктом підприємництва, здійснює контроль за використанням та збереженням належного йому майна безпосередньо або через уповноважений ним орган, не втручаючись в оперативно-господарську діяльність підприємства.

3. Щодо захисту права господарського відання застосовуються положення закону, встановлені для захисту права власності. Суб'єкт підприємництва, який здійснює господарську діяльність на основі права господарського відання, має право на захист своїх майнових прав також від власника.

Стаття 137. Право оперативного управління

1. Правом оперативного управління у цьому Кодексі визнається речове право суб'єкта господарювання, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом) для здійснення некомерційної господарської діяльності, у межах, встановлених цим Кодексом та іншими законами, а також власником майна (уповноваженим ним органом).

2. Власник майна, закріпленого на праві оперативного управління за суб'єктом господарювання, здійснює контроль за використанням і збереженням переданого в оперативне управління майна безпосередньо або через уповноважений ним орган і має право вилучати у суб'єкта господарювання надлишкове майно, а також майно, що не використовується, та майно, що використовується ним не за призначенням.

3. Право оперативного управління захищається законом відповідно

Стаття 139. Майно у сфері господарювання

1. Майном у цьому Кодексі визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів

господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів.

2. Залежно від економічної форми, якої набуває майно у процесі здійснення господарської діяльності, майнові цінності належать до основних фондів, оборотних засобів, коштів, товарів.

3. Основними фондами виробничого і невиробничого призначення є будинки, споруди, машини та устаткування, обладнання, інструмент, виробничий інвентар і приладдя, господарський інвентар та інше майно тривалого використання, що віднесено законодавством до основних фондів.

4. Оборотними засобами є сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються, інше майно виробничого і невиробничого призначення, що віднесено законодавством до оборотних засобів.

5. Коштами у складі майна суб'єктів господарювання є гроші у національній та іноземній валюті, призначені для здійснення товарних відносин цих суб'єктів з іншими суб'єктами, а також фінансових відносин відповідно до законодавства.

6. Товарами у складі майна суб'єктів господарювання визнаються вироблена продукція (товарні запаси), виконані роботи та послуги.

7. Особливим видом майна суб'єктів господарювання є цінні папери.

Стаття 140. Джерела формування майна суб'єктів господарювання

1. Джерелами формування майна суб'єктів господарювання є:
грошові та матеріальні внески засновників;
доходи від реалізації продукції (робіт, послуг);
доходи від цінних паперів;
капітальні вкладення і дотації з бюджетів;
надходження від продажу (здачі в оренду) майнових об'єктів (комплексів), що належать їм, придбання майна інших суб'єктів;
кредити банків та інших кредиторів;
безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій і громадян;
інші джерела, не заборонені законом.

2. Правовий режим майна суб'єктів господарювання встановлюється цим Кодексом та іншими законами з урахуванням зазначених у статті 139 цього Кодексу видів майна.

Стаття 141. Особливості правового режиму державного майна у сфері господарювання

1. До державного майна у сфері господарювання належать цілісні майнові комплекси державних підприємств або їх структурних підрозділів, нерухоме майно, інше окреме індивідуально визначене майно державних

підприємств, акції (частки, паї) держави у майні суб'єктів господарювання різних форм власності, а також майно, закріплене за державними установами і організаціями з метою здійснення необхідної господарської діяльності, та майно, передане в безоплатне користування самоврядним установам і організаціям або в оренду для використання його у господарській діяльності. Держава через уповноважені органи державної влади здійснює права власника також щодо об'єктів права власності Українського народу, зазначених у частині першій статті 148 цього Кодексу.

2. Управління об'єктами державної власності відповідно до закону здійснюють Кабінет Міністрів України і, за його уповноваженням, центральні та місцеві органи виконавчої влади. У випадках, передбачених законом, управління державним майном здійснюють також інші суб'єкти.

3. Кабінет Міністрів України встановлює перелік державного майна, яке безоплатно передається у власність відповідних територіальних громад (комунальну власність). Передача об'єктів господарського призначення з державної у комунальну власність здійснюється в порядку, встановленому законом.

4. Не можуть бути об'єктами передачі з державної у комунальну власність підприємства, що здійснюють діяльність, яку дозволяється здійснювати виключно державним підприємствам, установам і організаціям.

5. Види майна, що може перебувати виключно у державній власності, відчуження якого недержавним суб'єктам господарювання не допускається, а також додаткові обмеження щодо розпорядження окремими видами майна, яке належить до основних фондів державних підприємств, установ і організацій, визначаються законом.

Стаття 142. Прибуток (доход) суб'єкта господарювання

1. Прибуток (доход) суб'єкта господарювання є показником фінансових результатів його господарської діяльності, що визначається шляхом зменшення суми валового доходу суб'єкта господарювання за певний період на суму валових витрат та суму амортизаційних відрахувань.

2. Склад валового доходу та валових витрат суб'єктів господарювання визначається законодавством. Для цілей оподаткування законом може встановлюватися спеціальний порядок визначення доходу як об'єкта оподаткування.

3. Порядок використання прибутку (доходу) суб'єкта господарювання визначає власник (власники) або уповноважений ним орган відповідно до законодавства та установчих документів. Порядок використання прибутку державних підприємств та господарських товариств, у статутних фондах яких більше 50 відсотків акцій (часток, паїв) належить державі, здійснюється відповідно до статті 75 цього Кодексу.

4. Держава може впливати на вибір суб'єктами господарювання напрямів та обсягів використання прибутку (доходу) через нормативи, податки, податкові пільги та господарські санкції відповідно до закону.

Стаття 143. Цінні папери у складі майна суб'єктів господарювання

1. Суб'єкт господарювання має право випускати власні цінні папери, реалізовувати їх громадянам і юридичним особам, а також придбавати цінні папери інших суб'єктів. Види цінних паперів, умови і порядок їх випуску, реалізації та придбання суб'єктами господарювання встановлюються цим Кодексом та іншими законами.

Стаття 144. Підстави виникнення майнових прав та обов'язків суб'єкта господарювання

1. Майнові права та майнові обов'язки суб'єкта господарювання можуть виникати:

з угод, передбачених законом, а також з угод, не передбачених законом, але таких, що йому не суперечать;

з актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у випадках, передбачених законом;

внаслідок створення та придбання майна з підстав, не заборонених законом;

внаслідок заподіяння шкоди іншій особі, придбання або збереження майна за рахунок іншої особи без достатніх підстав;

внаслідок порушення вимог закону при здійсненні господарської діяльності;

з інших обставин, з якими закон пов'язує виникнення майнових прав та обов'язків суб'єктів господарювання.

2. Право на майно, що підлягає державній реєстрації, виникає з дня реєстрації цього майна або відповідних прав на нього, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 145. Майновий стан та облік майна суб'єкта господарювання

1. Майновий стан суб'єкта господарювання визначається сукупністю належних йому майнових прав та майнових зобов'язань, що відображається у бухгалтерському обліку його господарської діяльності відповідно до вимог закону.

2. Зміна правового режиму майна суб'єкта господарювання здійснюється за рішенням власника (власників) майна у спосіб,

передбачений цим Кодексом та прийнятими відповідно до нього іншими законами, крім випадків, якщо така зміна забороняється законом.

3. Правовий режим майна суб'єкта господарювання, заснованого на державній (комунальній) власності, може бути змінений шляхом приватизації майна державного (комунального) підприємства відповідно до закону.

4. Правовий режим майна суб'єкта господарювання, заснованого на державній (комунальній) власності, може бути змінений шляхом здачі цілісного майнового комплексу підприємства або майнового комплексу його структурного підрозділу в оренду.

5. Законом можуть бути визначені також інші підстави зміни правового режиму майна суб'єкта господарювання.

6. Суб'єкти господарювання зобов'язані на основі даних бухгалтерського обліку складати фінансову звітність за формами, передбаченими законодавством, проводити інвентаризацію належного їм майна для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та звітності, надавати фінансову звітність відповідно до вимог закону та їх установчих документів.

Стаття 146. Приватизація державних та комунальних підприємств

1. Майно єдиного цілісного майнового комплексу державного (комунального) підприємства або його окремих підрозділів, що є єдиними (цілісними) майновими комплексами і виділяються в самостійні підприємства, а також об'єкти незавершеного будівництва та акції (частини, паї), що належать державі у майні інших суб'єктів господарювання, можуть бути відчужені на користь громадян чи недержавних юридичних осіб і приватизовані цими особами відповідно до закону.

2. Приватизація державних (комунальних) підприємств здійснюється не інакше як на виконання державної програми приватизації, що визначає цілі, пріоритети та умови приватизації, і в порядку, встановленому законом.

3. Приватизація державних (комунальних) підприємств чи їх майна здійснюється шляхом:

купівлі-продажу об'єктів приватизації на аукціоні, за конкурсом, іншими способами, що передбачають конкуренцію покупців;

викупу цілісного майнового комплексу державного (комунального) підприємства, зданого в оренду, у випадках та порядку, передбачених законом;

викупу майна державного (комунального) підприємства в інших випадках, передбачених законом.

4. Кожний громадянин України має право на придбання державного майна в процесі приватизації в порядку, встановленому законом.

5. Загальні умови та порядок здійснення приватизації державних (комунальних) підприємств або їх майна визначаються законом.

6. В окремих галузях народного господарства законом можуть бути визначені особливості приватизації майна державних підприємств.

7. У процесі приватизації державного (комунального) підприємства права працівників підприємства, що приватизується, гарантуються законом.

Стаття 147. Гарантії та захист майнових прав суб'єктів господарювання

1. Майнові права суб'єктів господарювання захищаються законом.

2. Вилучення державою у суб'єкта господарювання його майна допускається не інакше як у випадках, на підставах і в порядку, передбачених законом.

3. Збитки, завдані суб'єкту господарювання порушенням його майнових прав громадянами чи юридичними особами, а також органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, відшкодовуються йому відповідно до закону.

4. Право власності та інші майнові права суб'єкта господарювання захищаються у спосіб, зазначений у статті 20 цього Кодексу.

Глава 15

ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Стаття 148. Особливості правового режиму використання природних ресурсів у сфері господарювання

1. Відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, що знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України.

2. Кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності Українського народу відповідно до закону.

3. Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою відповідно до Земельного кодексу України (2768-14) та інших законів.

4. Правовий режим використання окремих видів природних ресурсів (землі, вод, лісів, надр, атмосферного повітря, тваринного світу) встановлюється законами.

5. Природні ресурси можуть надаватися суб'єктам господарювання для використання або придбаватися ними у власність лише у випадках та порядку, передбачених законом.

Стаття 149. Використання природних ресурсів суб'єктами господарювання

1. Суб'єкти господарювання використовують у господарській діяльності природні ресурси в порядку спеціального або загального природокористування відповідно до цього Кодексу та інших законів.

2. Кабінет Міністрів України забезпечує державний облік природних ресурсів, що належать до державної власності, перебувають в управлінні Автономної Республіки Крим та належать до комунальної власності і можуть використовуватися у господарській діяльності.

Стаття 150. Використання природних ресурсів на праві власності

1. Суб'єктам господарювання може передаватися у власність земля із закритими водоймами, ділянками лісів, загальнопоширеними корисними копалинами, що знаходяться в ній, у тому числі громадянам для ведення фермерського господарства, а також сільськогосподарським підприємствам - для господарської діяльності.

2. Порядок надання землі у власність визначається виключно законом з урахуванням необхідності визначення гарантій ефективного використання землі суб'єктами господарювання, запобігання її безгосподарному використанню та псуванню.

Стаття 151. Використання природних ресурсів на праві користування

1. Суб'єктам господарювання для здійснення господарської діяльності надаються в користування на підставі спеціальних дозволів (рішень) уповноважених державою органів земля та інші природні ресурси (в тому числі за плату або на інших умовах).

2. Порядок надання у користування природних ресурсів громадянам і юридичним особам для здійснення господарської діяльності встановлюється земельним, водним, лісовим та іншим спеціальним законодавством.

Стаття 152. Права суб'єктів господарювання щодо використання природних ресурсів

1. Суб'єкт господарювання, здійснюючи господарську діяльність, має право:

експлуатувати корисні властивості наданих йому природних ресурсів;

використовувати для господарських потреб в установленому законодавством порядку корисні копалини місцевого значення, водні об'єкти, лісові ресурси, що знаходяться на наданій йому земельній ділянці;

одержувати доходи від результатів господарської діяльності, пов'язаної з використанням природних ресурсів;

одержувати пільгові короткострокові та довгострокові кредити для реалізації заходів щодо ефективного використання, відтворення та охорони природних ресурсів, а також користуватися податковими пільгами при здійсненні зазначених заходів;

вимагати компенсації шкоди, завданої належним йому природним ресурсам іншими суб'єктами, а також усунення перешкод у здійсненні господарської діяльності, пов'язаної з використанням природних ресурсів.

Стаття 153. Обов'язки суб'єктів господарювання щодо використання природних ресурсів

1. Суб'єкт господарювання, здійснюючи господарську діяльність, зобов'язаний:

використовувати природні ресурси відповідно до цільового призначення, визначеного при їх наданні (придбанні) для використання у господарській діяльності;

ефективно і економно використовувати природні ресурси на основі застосування новітніх технологій у виробничій діяльності;

здійснювати заходи щодо своєчасного відтворення і запобігання псуванню, забрудненню, засміченню та виснаженню природних ресурсів, не допускати зниження їх якості у процесі господарювання;

своєчасно вносити відповідну плату за використання природних ресурсів;

здійснювати господарську діяльність без порушення прав інших власників та користувачів природних ресурсів;

відшкодовувати збитки, завдані ним власникам або первинним користувачам природних ресурсів.

2. Законом можуть бути визначені й інші обов'язки суб'єкта господарювання щодо використання природних ресурсів у господарській діяльності.

Глава 16

ВИКОРИСТАННЯ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Стаття 154. Регулювання відносин щодо використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності

1. Відносини, пов'язані з використанням у господарській діяльності та охороною прав інтелектуальної власності, регулюються цим Кодексом та іншими законами.

2. До відносин, пов'язаних з використанням у господарській діяльності прав інтелектуальної власності, застосовуються положення Цивільного кодексу України з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом та іншими законами.

Стаття 155. Об'єкти прав інтелектуальної власності

1. Об'єктами прав інтелектуальної власності у сфері господарювання визнаються:

- винаходи та корисні моделі;
- промислові зразки;
- сорти рослин та породи тварин;
- торговельні марки (знаки для товарів і послуг);
- комерційне (фірмове) найменування;
- географічне зазначення;
- комерційна таємниця;
- комп'ютерні програми;
- інші об'єкти, передбачені законом.

2. Загальні умови захисту прав інтелектуальної власності на об'єкти, зазначені у цій статті, визначаються Цивільним кодексом України .

Стаття 156. Правомочності щодо використання винаходу, корисної моделі та промислового зразка

1. Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок відповідно до законодавства України засвідчується патентом.

2. Відносини суб'єкта господарювання, що є роботодавцем для винахідника (винахідників) або автора (авторів) об'єктів, зазначених у частині першій цієї статті, щодо прав на одержання патенту і права використання зазначених об'єктів інтелектуальної власності регулюються Цивільним кодексом України та іншими законами.

3. Використанням винаходу, корисної моделі чи промислового зразка у сфері господарювання є:

виготовлення, пропонування для продажу, запровадження в господарський (комерційний) обіг, застосування, ввезення чи зберігання з зазначеною метою продукту, що охороняється відповідно до закону;

застосування способу, що охороняється відповідно до закону, або пропонування його для застосування в Україні за умов, передбачених Цивільним кодексом України ;

пропонування для продажу, запровадження в господарський (комерційний) обіг, застосування, ввезення чи зберігання з зазначеною метою продукту, виготовленого безпосередньо способом, що охороняється відповідно до закону.

4. Суб'єктам господарювання належить право попереднього використання винаходу, корисної моделі чи промислового зразка за умов, передбачених Цивільним кодексом України .

5. Володілець патенту може передавати свої права щодо використання винаходу, корисної моделі чи промислового зразка як вклад у статутний фонд підприємства.

6. Правила цієї статті застосовуються також до регулювання відносин, що виникають у зв'язку з реалізацією у сфері господарювання прав на сорти рослин та породи тварин.

Стаття 157. Правомочності щодо використання торговельної марки

1. Право інтелектуальної власності на торговельну марку засвідчується свідоцтвом у випадках і порядку, передбачених законом.

2. Використанням торговельної марки у сфері господарювання визнається застосування її на товарах та при наданні послуг, для яких вона зареєстрована, на упаковці товарів, у рекламі, друкованих виданнях, на вивісках, під час показу експонатів на виставках і ярмарках, що проводяться в Україні, у проспектах, рахунках, на бланках та в іншій документації, пов'язаній з впровадженням зазначених товарів і послуг у господарський (комерційний) обіг.

3. Свідоцтво надає право його володільцеві забороняти іншим особам використовувати зареєстровану торговельну марку без його дозволу, за винятком випадків правомірного використання торговельної марки без його дозволу.

4. Суб'єкти права на торговельну марку можуть представляти попереджувальне маркування, яке вказує на те, що торговельна марка, яка застосовується, зареєстрована в Україні.

5. Суб'єкти права на торговельну марку, які здійснюють посередницьку діяльність, можуть на підставі договору з виробником товару (послуг) використовувати свою торговельну марку з торговельною маркою виробника, а також замість його торговельної марки.

6. Право інтелектуальної власності на торговельну марку може бути передано як вклад до статутного фонду суб'єкта господарювання.

7. У разі банкрутства суб'єкта господарювання право на торговельну марку оцінюється разом з іншим майном цього суб'єкта.

Стаття 158. Правомочності щодо використання торговельної марки, право на яку належить кільком особам

1. Торговельна марка, право на яку належить кільком особам, - це марка, що відрізняє товари і послуги учасників об'єднання підприємств (торговельна марка об'єднання, спільна торговельна марка) від однорідних товарів і послуг інших суб'єктів господарювання, або використовується спільно кількома суб'єктами в інших випадках, передбачених законом.

2. Реєстрація торговельної марки, право на яку належить кільком особам, здійснюється в порядку, встановленому законом.

Стаття 159. Правомочності суб'єктів господарювання щодо комерційного найменування

1. Суб'єкт господарювання - юридична особа або громадянин-підприємець може мати комерційне найменування.

Громадянин-підприємець має право заявити як комерційне найменування своє прізвище або ім'я.

2. Відомості про комерційне найменування суб'єкта господарювання вносяться за його поданням до реєстрів, порядок ведення яких встановлюється законом. Суб'єкт господарювання, комерційне найменування якого було включено до реєстру раніше, має пріоритетне право захисту перед будь-яким іншим суб'єктом, тож саме комерційне найменування якого включено до реєстру пізніше.

3. Правовій охороні підлягає як повне, так і скорочене комерційне найменування суб'єкта господарювання, якщо воно фактично використовується ним у господарському обігу.

4. У разі якщо комерційне найменування суб'єкта господарювання є елементом його торговельної марки, то здійснюється правова охорона і комерційного найменування, і торговельної марки.

5. Особа, яка використовує чуже комерційне найменування, на вимогу його власника зобов'язана припинити таке використання і відшкодувати завдані збитки.

Стаття 160. Правомочності щодо використання географічного зазначення

1. Право на використання географічного зазначення мають лише суб'єкти господарювання, які виробляють товари (надають послуги), щодо яких здійснено державну реєстрацію відповідного географічного зазначення.

2. Використання географічного зазначення суб'єктом господарювання вважається: застосування його на товарах, для яких

zareєстровано це географічне зазначення, а також на упаковці; застосування в рекламі, проспектах, рахунках, друкованих виданнях, офіційних бланках, вивісках тощо.

3. Суб'єкти господарювання, які здійснюють посередницьку діяльність, можуть використовувати свою торговельну марку поряд з географічним зазначенням товару виробника не інакше як на підставі договору.

4. Умови надання правової охорони географічного зазначення визначаються законом.

Стаття 161. Використання назви країни походження товару

1. Вироби іноземного походження або у встановлених законодавством випадках їх упаковка, а також вироби вітчизняного виробництва чи їх упаковка, призначені для експорту, повинні містити інформацію про країну їх походження.

2. Інформація про країну походження має знаходитися у доступному місці виробу (упаковки) та нанесена у спосіб, що відповідає встановленим вимогам.

3. Забороняється використання суб'єктами господарювання напису (клейма) "Виготовлено в Україні" або аналогічного за змістом щодо товарів, які мають іноземне походження.

4. Уповноважені органи державної влади контролюють дотримання зазначених вимог відповідно до закону.

Стаття 162. Правомочності суб'єктів господарювання щодо комерційної таємниці

1. Суб'єкт господарювання, що є володільцем технічної, організаційної або іншої комерційної інформації, має право на захист від незаконного використання цієї інформації третіми особами, за умов, що ця інформація має комерційну цінність у зв'язку з тим, що вона невідома третім особам і до неї немає вільного доступу інших осіб на законних підставах, а володільць інформації вживає належних заходів до охорони її конфіденційності.

2. Строк правової охорони комерційної таємниці обмежується часом дії сукупності зазначених у частині першій цієї статті умов.

3. Особа, яка протиправно використовує комерційну інформацію, що належить суб'єкту господарювання, зобов'язана відшкодувати завдані йому такими діями збитки відповідно до закону. Особа, яка самостійно і добросовісно одержала інформацію, що є комерційною таємницею, має право використовувати цю інформацію на свій розсуд.

4. До відносин, пов'язаних з комерційною таємницею, не врегульованих цим Кодексом, застосовуються відповідні положення Цивільного кодексу України та інших законів.

Глава 17

ЦІННІ ПАПЕРИ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 163. Цінні папери та їх види

1. Суб'єкти господарювання в межах своєї компетенції та відповідно до встановленого законодавством порядку можуть випускати та реалізовувати цінні папери, а також придбавати цінні папери інших суб'єктів господарювання.

Цінним папером є документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право і визначає відносини між суб'єктом господарювання, який його випустив (видав), і власником та передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його випуску, а також можливість передачі прав, що впливають з цього документа, іншим особам.

2. В Україні можуть випускатися і перебувати в обігу пайові, боргові та інші цінні папери. У сфері господарювання у випадках, передбачених законом, використовуються такі види цінних паперів: акції, облігації внутрішніх та зовнішніх державних позик, облігації місцевих позик, облігації підприємств, казначейські зобов'язання, ощадні сертифікати, векселі, інші види цінних паперів, передбачені цим Кодексом та іншими законами.

3. Цінні папери можуть бути іменними або на пред'явника. Іменні цінні папери передаються шляхом повного індосаменту (передавальним записом, який засвідчує перехід прав за цінним папером до іншої особи), якщо інше не передбачено законом або в них спеціально не вказано, що вони не підлягають передачі. Цінні папери на пред'явника обертаються вільно.

Порядок іменної ідентифікації цінних паперів у бездокументарній формі встановлюється законом.

4. Правовий режим цінних паперів визначається цим Кодексом та іншими законами.

Стаття 164. Умови і порядок випуску цінних паперів суб'єктами господарювання

1. Суб'єкт господарювання - юридична особа у випадках і порядку, передбачених законом, має право випускати від свого імені акції та облігації підприємства і реалізовувати їх громадянам та юридичним особам.

2. Право на випуск акцій та облігацій підприємства виникає у суб'єкта господарювання з дня реєстрації цього випуску у відповідному органі державної влади.

3. Суб'єкту господарювання забороняється випуск акцій та облігацій підприємства для покриття збитків, пов'язаних з його господарською діяльністю.

4. Суб'єкти господарювання, виключною діяльністю яких є діяльність, пов'язана з випуском та обігом цінних паперів, мають право випускати інвестиційні сертифікати.

5. Установи банків, що приймають на депонування кошти від юридичних осіб та громадян, видають їм письмові свідоцтва, які засвідчують право вкладників на одержання після закінчення встановленого строку депозиту і відсотків по ньому (ощадні сертифікати).

6. Суб'єкти господарювання мають право в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, випускати в обіг векселі - цінні папери, що засвідчують безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити визначену суму грошей власнику векселя.

7. Цінні папери (або їх бланки) виготовляються лише на державних підприємствах, що мають ліцензію Міністерства фінансів України, та охороняються.

8. Особливості випуску цінних паперів у бездокументарній формі визначаються законом.

Стаття 165. Придбання цінних паперів суб'єктами господарювання

1. Суб'єкти господарювання можуть придбавати акції та інші цінні папери, зазначені у цьому Кодексі, за рахунок коштів, що надходять у їх розпорядження після сплати податків та відсотків за банківський кредит, якщо інше не встановлено законом.

2. Цінні папери оплачуються суб'єктами господарювання у гривнях, а у випадках, передбачених законом та умовами їх випуску в обіг, - в іноземній валюті. Незалежно від виду валюти, якою проведено оплату цінних паперів, їх вартість виражається у гривнях.

3. Операції купівлі-продажу цінних паперів здійснюють їх емітенти, власники, а також торговці цінними паперами - посередники у сфері випуску та обігу цінних паперів. Види та порядок здійснення зазначеної діяльності визначаються цим Кодексом та іншими законами.

Стаття 166. Державне регулювання ринку цінних паперів

1. З метою реалізації єдиної державної політики у сфері випуску та обігу цінних паперів, створення умов для ефективної мобілізації та розміщення суб'єктами господарювання фінансових ресурсів з урахуванням інтересів суспільства та захисту прав учасників фондового ринку здійснюється державне регулювання ринку цінних паперів.

2. Державне регулювання ринку цінних паперів здійснює Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, статус, порядок організації та діяльності якої визначаються законом.

3. Інші органи державної влади здійснюють контроль за діяльністю учасників ринку цінних паперів у межах повноважень, визначених законом.

4. Форми державного регулювання ринку цінних паперів, порядок здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів суб'єктами господарювання та відповідальність цих суб'єктів за порушення правил зазначеної діяльності визначаються цим Кодексом та прийнятими відповідно до нього іншими законодавчими актами.

Глава 18

КОРПОРАТИВНІ ПРАВА

Стаття 167. Зміст корпоративних прав

1. Корпоративні права - це права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

2. Володіння корпоративними правами не вважається підприємництвом. Законом можуть бути встановлені обмеження певним особам щодо володіння корпоративними правами та/або їх здійснення.

Стаття 168. Здійснення корпоративних прав держави

1. Корпоративні права держави здійснюються визначеними законом центральними органами виконавчої влади та уповноваженими особами в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

2. Центральні органи виконавчої влади та уповноважені особи: здійснюють правомочності щодо участі в управлінні господарською організацією відповідно до частки (акцій, паїв) держави у статутному фонді цієї організації;

ведуть реєстр державних корпоративних прав;

проводять оцінку державних корпоративних прав;

здійснюють контроль за ефективністю роботи господарської організації у частині реалізації належних державі корпоративних прав.

3. Правомочності з управління корпоративними правами держави здійснюються безпосередньо відповідними органами виконавчої влади у разі якщо:

держава має сто відсотків часток (акцій) у статутному фонді господарської організації;

суб'єкт господарювання, щодо якого здійснюються корпоративні права держави, бере участь у державних та регіональних програмах, що фінансуються з Державного бюджету України;

не відбувся конкурс з призначення уповноваженої особи через відсутність претендентів, або якщо пропозиції конкурсантів не відповідають умовам конкурсу;

в інших випадках, передбачених законом.

У решті випадків управління корпоративними правами держави здійснюється із залученням уповноваженої особи.

4. Умови передачі повноважень та завдання з управління корпоративними правами держави, у тому числі щодо юридичної відповідальності уповноважених осіб, є обов'язковою частиною відповідного рішення Кабінету Міністрів України та договору з уповноваженою особою.

5. Управління корпоративними правами територіальних громад здійснюється відповідно до положень цієї статті, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 169. Оцінка корпоративних прав держави

1. Корпоративні права держави та активи суб'єктів господарювання, у статутному фонді яких визначено частку держави, підлягають оцінці за методикою, що затверджується Кабінетом Міністрів України, відповідно до вимог закону.

Стаття 170. Визначення уповноваженої особи з управління корпоративними правами держави

1. Уповноваженою особою з управління корпоративними правами держави може бути громадянин або юридична особа, що визначена за результатами конкурсу, з якою відповідний центральний орган виконавчої влади укладає договір доручення з управління корпоративними правами держави.

2. Порядок проведення конкурсу з визначення уповноваженої особи на виконання функцій з управління корпоративними правами держави встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Стаття 171. Реєстр корпоративних прав держави

1. Центральний орган виконавчої влади, уповноважений Кабінетом Міністрів України для здійснення необхідних заходів з управління корпоративними правами держави, координації діяльності органів виконавчої влади у цій сфері та надання необхідних відомостей іншим органам державної влади, відповідно до законодавства формує і веде реєстр корпоративних прав держави.

Стаття 172. Законодавство про корпоративні права держави

1. Відносини, пов'язані з управлінням корпоративними правами держави, регулюються цим Кодексом, іншими законами та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Кодексу.

Розділ IV

ГОСПОДАРСЬКІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Глава 19

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ГОСПОДАРСЬКІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Стаття 173. Господарське зобов'язання

1. Господарським визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених цим Кодексом, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо), або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управнена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

2. Основними видами господарських зобов'язань є майново-господарські зобов'язання та організаційно-господарські зобов'язання.

3. Сторони можуть за взаємною згодою конкретизувати або розширити зміст господарського зобов'язання в процесі його виконання, якщо законом не встановлено інше.

Стаття 174. Підстави виникнення господарських зобов'язань

1. Господарські зобов'язання можуть виникати:

безпосередньо із закону або іншого нормативно-правового акта, що регулює господарську діяльність;

з акту управління господарською діяльністю;

з господарського договору та інших угод, передбачених законом, а також з угод, не передбачених законом, але таких, які йому не суперечать;

внаслідок заподіяння шкоди суб'єкту або суб'єктом господарювання, придбання або збереження майна суб'єкта або суб'єктом господарювання за рахунок іншої особи без достатніх на те підстав;

у результаті створення об'єктів інтелектуальної власності та інших дій суб'єктів, а також внаслідок подій, з якими закон пов'язує настання правових наслідків у сфері господарювання.

Стаття 175. Майново-господарські зобов'язання

1. Майново-господарськими визнаються цивільно-правові зобов'язання, що виникають між учасниками господарських відносин при здійсненні господарської діяльності, в силу яких зобов'язана сторона повинна

вчинити певну господарську дію на користь другої сторони або утриматися від певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Майнові зобов'язання, які виникають між учасниками господарських відносин, регулюються Цивільним кодексом України з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом.

2. Суб'єктами майново-господарських зобов'язань можуть бути суб'єкти господарювання, зазначені у статті 55 цього Кодексу, негосподарюючі суб'єкти - юридичні особи, а також органи державної влади, органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією. Якщо майново-господарське зобов'язання виникає між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання і негосподарюючими суб'єктами - юридичними особами, зобов'язаною та управненою сторонами зобов'язання є відповідно боржник і кредитор.

3. Зобов'язання майнового характеру, що виникають між суб'єктами господарювання та негосподарюючими суб'єктами - громадянами, не є господарськими і регулюються іншими актами законодавства.

4. Суб'єкти господарювання у випадках, передбачених цим Кодексом та іншими законами, можуть добровільно брати на себе зобов'язання майнового характеру на користь інших учасників господарських відносин (благодійництво тощо). Такі зобов'язання не є підставою для вимог щодо їх обов'язкового виконання.

Стаття 176. Організаційно-господарські зобов'язання

1. Організаційно-господарськими визнаються господарські зобов'язання, що виникають у процесі управління господарською діяльністю між суб'єктом господарювання та суб'єктом організаційно-господарських повноважень, в силу яких зобов'язана сторона повинна здійснити на користь другої сторони певну управлінсько-господарську (організаційну) дію або утриматися від певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

2. Організаційно-господарські зобов'язання можуть виникати:

між суб'єктом господарювання та власником, який є засновником даного суб'єкта, або органом державної влади, органом місцевого самоврядування, наділеним господарською компетенцією щодо цього суб'єкта;

між суб'єктами господарювання, які разом організовують об'єднання підприємств чи господарське товариство, та органами управління цих об'єднань чи товариств;

між суб'єктами господарювання, у разі якщо один з них є щодо іншого дочірнім підприємством;

в інших випадках, передбачених цим Кодексом, іншими законодавчими актами або установчими документами суб'єкта господарювання.

3. Організаційно-господарські зобов'язання суб'єктів можуть виникати з договору та набувати форми договору.

4. Суб'єкти господарювання мають право разом здійснювати господарську діяльність для досягнення спільної мети, без утворення єдиного суб'єкта господарювання, на умовах, визначених договором про спільну діяльність. У разі якщо учасники договору про спільну діяльність доручають керівництво спільною діяльністю одному з учасників, на нього може бути покладено обов'язок ведення спільних справ. Такий учасник здійснює організаційно-управлінські повноваження на підставі доручення, підписаного іншими учасниками.

Стаття 177. Соціально-комунальні зобов'язання суб'єктів господарювання

1. Суб'єкти господарювання зобов'язані за рішенням місцевої ради за рахунок своїх коштів відповідно до закону створювати спеціальні робочі місця для осіб з обмеженою працездатністю та організувати їх професійну підготовку.

2. Суб'єкти господарювання відповідно до частини четвертої статті 175 цього Кодексу можуть, незалежно від статутної мети своєї діяльності, брати на себе зобов'язання про господарську допомогу у вирішенні питань соціального розвитку населених пунктів їх місцезнаходження, у будівництві й утриманні соціально-культурних об'єктів та об'єктів комунального господарства і побутового обслуговування, подавати іншу господарську допомогу з метою розв'язання місцевих проблем. Суб'єкти господарювання мають право брати участь у формуванні відповідних фондів місцевих рад, якщо інше не встановлено законом, та у виконанні робіт щодо комплексного економічного і соціального розвитку території.

Стаття 178. Публічні зобов'язання суб'єктів господарювання

1. Суб'єкт господарювання, який відповідно до закону та своїх установчих документів зобов'язаний здійснювати виконання робіт, надання послуг або продаж товарів кожному, хто до нього звертається на законних підставах, не має права відмовити у виконанні робіт, наданні послуг, продажу товару за наявності у нього такої можливості або надавати перевагу одному споживачеві перед іншими, крім випадків, передбачених законодавством.

2. Суб'єкт господарювання, який безпідставно ухиляється від виконання публічного зобов'язання, повинен відшкодувати другій стороні завдані цим збитки в порядку, визначеному законом.

3. Кабінет Міністрів України може у визначених законом випадках видавати правила, обов'язкові для сторін публічного зобов'язання, в тому числі щодо встановлення або регулювання цін. Умови зобов'язання, що не відповідають цим правилам або встановленим цінам, є недійсними.

Глава 20

ГОСПОДАРСЬКІ ДОГОВОРИ

Стаття 179. Загальні умови укладання договорів, що породжують господарські зобов'язання

1. Майново-господарські зобов'язання, які виникають між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання і негосподарюючими суб'єктами - юридичними особами на підставі господарських договорів, є господарсько-договірними зобов'язаннями.

2. Кабінет Міністрів України, уповноважені ним органи виконавчої влади можуть рекомендувати суб'єктам господарювання орієнтовні умови господарських договорів (примірні договори), а у визначених законом випадках - затверджувати типові договори.

3. Укладення господарського договору є обов'язковим для сторін, якщо він заснований на державному замовленні, виконання якого є обов'язком для суб'єкта господарювання у випадках, передбачених законом, або існує пряма вказівка закону щодо обов'язковості укладення договору для певних категорій суб'єктів господарювання чи органів державної влади або органів місцевого самоврядування.

4. При укладенні господарських договорів сторони можуть визначати зміст договору на основі:

вільного волевиявлення, коли сторони мають право погоджувати на свій розсуд будь-які умови договору, що не суперечать законодавству;

примірного договору, рекомендованого органом управління суб'єктам господарювання для використання при укладенні ними договорів, коли сторони мають право за взаємною згодою змінювати окремі умови, передбачені примірним договором, або доповнювати його зміст;

типового договору, затвердженого Кабінетом Міністрів України, чи у випадках, передбачених законом, іншим органом державної влади, коли сторони не можуть відступати від змісту типового договору, але мають право конкретизувати його умови;

договору приєднання, запропонованого однією стороною для інших можливих суб'єктів, коли ці суб'єкти у разі вступу в договір не мають права наполягати на зміні його змісту.

5. Зміст договору, що укладається на підставі державного замовлення, повинен відповідати цьому замовленню.

6. Суб'єкти господарювання, які забезпечують споживачів, зазначених у частині першій цієї статті, електроенергією, зв'язком, послугами залізничного та інших видів транспорту, а у випадках, передбачених законом, також інші суб'єкти зобов'язані укладати договори з усіма споживачами їхньої продукції (послуг). Законодавством можуть бути передбачені обов'язкові умови таких договорів.

7. Господарські договори укладаються за правилами, встановленими Цивільним кодексом України з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом, іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів.

Стаття 180. Істотні умови господарського договору

1. Зміст господарського договору становлять умови договору, визначені угодою його сторін, спрямованою на встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань, як погоджені сторонами, так і ті, що приймаються ними як обов'язкові умови договору відповідно до законодавства.

2. Господарський договір вважається укладеним, якщо між сторонами у передбачених законом порядку та формі досягнуто згоди щодо усіх його істотних умов. Істотними є умови, визнані такими за законом чи необхідні для договорів даного виду, а також умови, щодо яких на вимогу однієї із сторін повинна бути досягнута згода.

3. При укладенні господарського договору сторони зобов'язані у будь-якому разі погодити предмет, ціну та строк дії договору.

4. Умови про предмет у господарському договорі повинні визначати найменування (номенклатуру, асортимент) та кількість продукції (робіт, послуг), а також вимоги до їх якості. Вимоги щодо якості предмета договору визначаються відповідно до обов'язкових для сторін нормативних документів, зазначених у статті 15 цього Кодексу, а у разі їх відсутності - в договірному порядку, з додержанням умов, що забезпечують захист інтересів кінцевих споживачів товарів і послуг.

5. Ціна у господарському договорі визначається в порядку, встановленому цим Кодексом, іншими законами, актами Кабінету Міністрів України. За згодою сторін у господарському договорі може бути передбачено доплати до встановленої ціни за продукцію (роботи, послуги) вищої якості або виконання робіт у скорочені строки порівняно з нормативними.

6. У разі визнання погодженої сторонами в договорі ціни такою, що порушує вимоги антимонопольно-конкурентного законодавства, антимонопольний орган має право вимагати від сторін зміни умови договору щодо ціни.

7. Строком дії господарського договору є час, впродовж якого існують господарські зобов'язання сторін, що виникли на основі цього договору. На зобов'язання, що виникли у сторін до укладення ними господарського договору, не поширюються умови укладеного договору, якщо договором не

передбачено інше. Закінчення строку дії господарського договору не звільняє сторони від відповідальності за його порушення, що мало місце під час дії договору.

Стаття 181. Загальний порядок укладання господарських договорів

1. Господарський договір за загальним правилом викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами та скріпленого печатками. Допускається укладення господарських договорів у спрощений спосіб, тобто шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також шляхом підтвердження прийняття до виконання замовлень, якщо законом не встановлено спеціальні вимоги до форми та порядку укладення даного виду договорів.

2. Проект договору може бути запропонований будь-якою з сторін. У разі якщо проект договору викладено як єдиний документ, він надається другій стороні у двох примірниках.

3. Сторона, яка одержала проект договору, у разі згоди з його умовами оформляє договір відповідно до вимог частини першої цієї статті і повертає один примірник договору другій стороні або надсилає відповідь на лист, факсограму тощо у двадцятиденний строк після одержання договору.

4. За наявності заперечень щодо окремих умов договору сторона, яка одержала проект договору, складає протокол розбіжностей, про що робиться застереження у договорі, та у двадцятиденний строк надсилає другій стороні два примірники протоколу розбіжностей разом з підписаним договором.

5. Сторона, яка одержала протокол розбіжностей до договору, зобов'язана протягом двадцяти днів розглянути його, в цей же строк вжити заходів для врегулювання розбіжностей з другою стороною та включити до договору всі прийняті пропозиції, а ті розбіжності, що залишились неврегульованими, передати в цей же строк до суду, якщо на це є згода другої сторони.

6. У разі досягнення сторонами згоди щодо всіх або окремих умов, зазначених у протоколі розбіжностей, така згода повинна бути підтверджена у письмовій формі (протоколом узгодження розбіжностей, листами, телеграмами, телетайпограмами тощо).

7. Якщо сторона, яка одержала протокол розбіжностей щодо умов договору, заснованого на державному замовленні або такого, укладення якого є обов'язковим для сторін на підставі закону, або сторона - виконавець за договором, що в установленому порядку визнаний монополістом на певному ринку товарів (робіт, послуг), яка одержала протокол розбіжностей, не передасть у зазначений двадцятиденний строк до суду розбіжності, що залишилися неврегульованими, то пропозиції другої сторони вважаються прийнятими.

8. У разі якщо сторони не досягли згоди з усіх істотних умов господарського договору, такий договір вважається неукладеним (таким, що не відбувся). Якщо одна із сторін здійснила фактичні дії щодо його виконання, правові наслідки таких дій визначаються нормами Цивільного кодексу України.

Стаття 182. Особливості укладання попередніх договорів

1. За попереднім договором суб'єкт господарювання зобов'язується у певний строк, але не пізніше одного року з моменту укладення попереднього договору, укласти основний господарський договір на умовах, передбачених попереднім договором.

2. Попередній договір повинен містити умови, що дозволяють визначити предмет, а також інші істотні умови основного договору. До укладення попередніх договорів не застосовується загальний порядок укладення господарських договорів.

3. У разі якщо сторона, яка уклала попередній договір, одержавши проект договору від іншої сторони, ухиляється від укладення основного договору, друга сторона має право вимагати укладення такого договору в судовому порядку.

4. Зобов'язання укласти основний договір, передбачене попереднім договором, припиняється, якщо до закінчення строку, в який сторони мають укласти основний договір, одна із сторін не надішле проект такого договору другій стороні.

5. Відносини щодо укладення попередніх договорів регулюються Цивільним кодексом України з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом.

6. Угода сторін про наміри (протокол про наміри тощо) не визнається попереднім договором і не породжує юридичних наслідків.

Стаття 183. Особливості укладання господарських договорів за державним замовленням

1. Договори за державним замовленням укладаються між визначеними законом суб'єктами господарювання - виконавцями державного замовлення та державними замовниками, що уповноважені від імені держави укладати договори (державні контракти), в яких визначаються господарські зобов'язання сторін та регулюються відносини замовника з виконавцем щодо виконання державного замовлення.

2. Держава в особі Кабінету Міністрів України виступає гарантом за зобов'язаннями державних замовників.

3. Укладення сторонами договору за державним замовленням (державного контракту) здійснюється в порядку, передбаченому статтею 181 цього Кодексу, з урахуванням особливостей, передбачених

законодавством. Державний контракт укладається шляхом підписання сторонами єдиного документа.

4. Ухилення від укладення договору за державним замовленням є порушенням господарського законодавства і тягне за собою відповідальність, передбачену цим Кодексом та іншими законами. Спори, пов'язані з укладенням договору за державним замовленням, в тому числі при ухиленні від укладення договору однієї або обох сторін, вирішуються в судовому порядку.

5. Виконавець державного замовлення звільняється від обов'язку укладення державного контракту на умовах, визначених державним замовленням, у разі визнання в судовому порядку державного замовлення недійсним.

Стаття 184. Особливості укладання господарських договорів на основі вільного волевиявлення сторін, примірних і типових договорів

1. При укладенні господарського договору на основі вільного волевиявлення сторін проект договору може бути розроблений за ініціативою будь-якої із сторін у строки, погоджені самими сторонами.

2. Укладення договору на основі вільного волевиявлення сторін може відбуватися у спрощений спосіб або у формі єдиного документа, з додержанням загального порядку укладення договорів, встановленого статтею 181 цього Кодексу.

3. Укладення господарських договорів на основі примірних і типових договорів повинно здійснюватися з додержанням умов, передбачених статтею 179 цього Кодексу, не інакше як шляхом викладення договору у вигляді єдиного документа, оформленого згідно з вимогами статті 181 цього Кодексу та відповідно до правил, встановлених нормативно-правовими актами щодо застосування примірного або типового договору.

Стаття 185. Особливості укладання господарських договорів на біржах, ярмарках та публічних торгах

1. До укладення господарських договорів на біржах, оптових ярмарках, публічних торгах застосовуються загальні правила укладення договорів на основі вільного волевиявлення, з урахуванням нормативно-правових актів, якими регулюється діяльність відповідних бірж, ярмарків та публічних торгів.

Стаття 186. Укладання організаційно-господарських договорів

1. Договірне оформлення організаційно-господарських зобов'язань може здійснюватися учасниками господарських відносин як на основі вільного волевиявлення сторін, так і на основі примірних договорів,

якщо укладання таких договорів передбачено відповідними нормативно-правовими актами. Спрощений спосіб укладання організаційно-господарських договорів не допускається.

Стаття 187. Укладання господарських договорів за рішенням суду

1. Спори, що виникають при укладанні господарських договорів за державним замовленням, або договорів, укладення яких є обов'язковим на підставі закону та в інших випадках, встановлених законом, розглядаються судом. Інші переддоговірні спори можуть бути предметом розгляду суду у разі якщо це передбачено угодою сторін або якщо сторони зобов'язані укласти певний господарський договір на підставі укладеного між ними попереднього договору.

2. День набрання чинності рішенням суду, яким вирішено питання щодо переддоговірного спору, вважається днем укладення відповідного господарського договору, якщо рішенням суду не визначено інше.

Стаття 188. Порядок зміни та розірвання господарських договорів

1. Зміна та розірвання господарських договорів в односторонньому порядку не допускаються, якщо інше не передбачено законом або договором.

2. Сторона договору, яка вважає за необхідне змінити або розірвати договір, повинна надіслати пропозиції про це другій стороні за договором.

3. Сторона договору, яка одержала пропозицію про зміну чи розірвання договору, у двадцятиденний строк після одержання пропозиції повідомляє другу сторону про результати її розгляду.

4. У разі якщо сторони не досягли згоди щодо зміни (розірвання) договору або у разі неодержання відповіді у встановлений строк з урахуванням часу поштового обігу, заінтересована сторона має право передати спір на вирішення суду.

5. Якщо судовим рішенням договір змінено або розірвано, договір вважається зміненим або розірваним з дня набрання чинності даним рішенням, якщо іншого строку набрання чинності не встановлено за рішенням суду.

Глава 21

ЦІНИ І ЦІНОУТВОРЕННЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Стаття 189. Ціна у господарських зобов'язаннях

1. Ціна (тариф) у цьому Кодексі є формою грошового визначення вартості продукції (робіт, послуг), яку реалізують суб'єкти господарювання.

2. Ціна є істотною умовою господарського договору. Ціна зазначається в договорі у гривнях. Ціни у зовнішньоекономічних договорах (контрактах) можуть визначатися в іноземній валюті за згодою сторін.

3. Суб'єкти господарювання можуть використовувати у господарській діяльності вільні ціни, державні фіксовані ціни та регульовані ціни - граничні рівні цін або граничні відхилення від державних фіксованих цін.

4. При здійсненні експортних та імпорتنих операцій у розрахунках з іноземними контрагентами застосовуються контрактні (зовнішньоторговельні) ціни, що формуються відповідно до цін і умов світового ринку та індикативних цін.

Стаття 190. Вільні ціни

1. Вільні ціни визначаються на всі види продукції (робіт, послуг), за винятком тих, на які встановлено державні ціни.

2. Вільні ціни визначаються суб'єктами господарювання самостійно за згодою сторін, а у внутрішньогосподарських відносинах - також за рішенням суб'єкта господарювання.

Стаття 191. Державні та комунальні ціни

1. Державні фіксовані та регульовані ціни встановлюються на ресурси, що справляють визначальний вплив на загальний рівень і динаміку цін, а також на продукцію та послуги, що мають суттєве соціальне значення для населення. Перелік зазначених ресурсів, продукції, послуг затверджує Кабінет Міністрів України.

2. Відповідно до закону державні ціни встановлюються також на продукцію (послуги) суб'єктів господарювання - природних монополістів. Переліки видів продукції (послуг) зазначених суб'єктів затверджуються Кабінетом Міністрів України.

3. Державні ціни встановлюються на імпортні товари, придбані за рахунок коштів Державного бюджету України.

4. Законом може бути передбачено встановлення комунальних цін на продукцію та послуги, виробництво яких здійснюється комунальними підприємствами.

5. Державне регулювання цін здійснюється шляхом встановлення фіксованих державних та комунальних цін, граничних рівнів цін, граничних рівнів торговельних надбавок і постачальницьких винагород, граничних нормативів рентабельності або шляхом запровадження обов'язкового декларування зміни цін.

6. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування при встановленні фіксованих цін, застосування яких унеможливило одержання прибутку суб'єктами підприємництва, зобов'язані надати цим суб'єктам дотацію відповідно до закону.

Стаття 192. Законодавство про ціни і ціноутворення

1. Політика ціноутворення, порядок встановлення та застосування цін, повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо встановлення та регулювання цін, а також контролю за цінами і ціноутворенням визначаються законом про ціни і ціноутворення, іншими законодавчими актами.

Глава 22

ВИКОНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ. ПРИПИНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Стаття 193. Загальні умови виконання господарських зобов'язань

1. Суб'єкти господарювання та інші учасники господарських відносин повинні виконувати господарські зобов'язання належним чином відповідно до закону, інших правових актів, договору, а за відсутності конкретних вимог щодо виконання зобов'язання - відповідно до вимог, що у певних умовах звичайно ставляться.

До виконання господарських договорів застосовуються відповідні положення Цивільного кодексу України з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом.

2. Кожна сторона повинна вжити усіх заходів, необхідних для належного виконання нею зобов'язання, враховуючи інтереси другої сторони та забезпечення загальногосподарського інтересу. Порушення зобов'язань є підставою для застосування господарських санкцій, передбачених цим Кодексом, іншими законами або договором.

3. Застосування господарських санкцій до суб'єкта, який порушив зобов'язання, не звільняє цього суб'єкта від обов'язку виконати зобов'язання в натурі, крім випадків, коли інше передбачено законом або договором, або управнена сторона відмовилася від прийняття виконання зобов'язання.

4. Управнена сторона має право не приймати виконання зобов'язання частинами, якщо інше не передбачено законом, іншими нормативно-правовими актами або договором, або не впливає із змісту зобов'язання.

5. Зобов'язана сторона має право виконати зобов'язання достроково, якщо інше не передбачено законом, іншим нормативно-правовим актом або договором, або не впливає із змісту зобов'язання.

6. Зобов'язана сторона має право відмовитися від виконання зобов'язання у разі неналежного виконання другою стороною обов'язків, що є необхідною умовою виконання.

7. Не допускаються одностороння відмова від виконання зобов'язань, крім випадків, передбачених законом, а також відмова від

виконання або відстрочка виконання з мотиву, що зобов'язання другої сторони за іншим договором не було виконано належним чином.

8. Управнена сторона, приймаючи виконання господарського зобов'язання, на вимогу зобов'язаної сторони повинна видати письмове посвідчення виконання зобов'язання повністю або його частини.

Стаття 194. Виконання господарського зобов'язання третьою особою

1. Виконання господарського зобов'язання може бути покладено в цілому або в частині на третю особу, що не є стороною в зобов'язанні. Управнена сторона зобов'язана прийняти виконання, запропоноване третьою особою - безпосереднім виконавцем, якщо із закону, господарського договору або характеру зобов'язання не випливає обов'язок сторони виконати зобов'язання особисто.

2. Неналежне виконання зобов'язання третьою особою не звільняє сторони від обов'язку виконати зобов'язання в натурі, крім випадків, передбачених частиною третьою статті 193 цього Кодексу.

Стаття 195. Передача (делегування) прав у господарських зобов'язаннях

1. Управнений суб'єкт господарського зобов'язання, якщо інше не передбачено законом, може передати другій стороні, за її згодою, належні йому за законом, статутом чи договором права на одержання майна від третьої особи з метою вирішення певних питань щодо управління майном або делегувати права для здійснення господарсько-управлінських повноважень. Передачу (делегування) таких прав може бути зумовлено певним строком.

2. Акт передачі прав вважається чинним з дня одержання повідомлення про це зобов'язаною стороною, а акт делегування господарсько-управлінських повноважень іншому суб'єкту - з дня офіційного опублікування цього акта.

3. Передача (делегування) прав тягне за собою обов'язок суб'єкта, який одержав у результаті такої передачі (делегування) додаткові повноваження, вирішувати відповідне до цих повноважень коло господарських питань та нести відповідальність за наслідки рішень, що ним приймаються.

Стаття 196. Виконання господарських зобов'язань, у яких беруть участь кілька управнених або кілька зобов'язаних суб'єктів

1. У разі якщо в господарському зобов'язанні беруть участь кілька управнених або кілька зобов'язаних суб'єктів, кожний з управнених суб'єктів має право вимагати виконання, а кожний із зобов'язаних суб'єктів

повинен виконати зобов'язання відповідно до частки цього суб'єкта, визначеної зобов'язанням.

2. У разі якщо це передбачено законодавством або договором, зобов'язання повинно виконуватися солідарно. При солідарному виконанні господарських зобов'язань застосовуються відповідні положення Цивільного кодексу України, якщо інше не передбачено законом.

Стаття 197. Місце виконання господарського зобов'язання

1. Господарське зобов'язання підлягає виконанню за місцем, визначеним законом, господарським договором, або місцем, яке визначено змістом зобов'язання.

2. У разі якщо місце виконання зобов'язання не визначено, зобов'язання повинно бути виконано:

за зобов'язаннями, змістом яких є передача прав на будівлю або земельну ділянку, іншого нерухомого майна - за місцезнаходженням будівлі чи земельної ділянки, іншого нерухомого майна;

за грошовими зобов'язаннями - за місцезнаходженням (місцем проживання) управненої сторони на момент виникнення зобов'язання, або за її новим місцезнаходженням (місцем проживання) за умови, що управнена сторона своєчасно повідомила про нього зобов'язану сторону;

за іншими зобов'язаннями - за місцезнаходженням (місцем проживання) зобов'язаної сторони, якщо інше не передбачено законом.

3. У разі відсутності управненої сторони, ухилення її від прийняття виконання або іншого прострочення нею виконання зобов'язана сторона за грошовим зобов'язанням має право внести належні з неї гроші або передати за зобов'язанням цінні папери до депозиту нотаріальної контори, яка повідомляє про це управнену сторону. Внесення грошей (цінних паперів) до депозиту нотаріальної контори вважається виконанням зобов'язання.

Стаття 198. Виконання грошових зобов'язань

1. Платежі за грошовими зобов'язаннями, що виникають у господарських відносинах, здійснюються у безготівковій формі або готівкою через установи банків, якщо інше не встановлено законом.

2. Грошові зобов'язання учасників господарських відносин повинні бути виражені і підлягають оплаті у гривнях. Грошові зобов'язання можуть бути виражені в іноземній валюті лише у випадках, якщо суб'єкти господарювання мають право проводити розрахунки між собою в іноземній валюті відповідно до законодавства. Виконання зобов'язань, виражених в іноземній валюті, здійснюється відповідно до закону.

3. Відсотки за грошовими зобов'язаннями учасників господарських відносин застосовуються у випадках, розмірах та порядку, визначених законом або договором.

Стаття 199. Забезпечення виконання господарських зобов'язань

1. Виконання господарських зобов'язань забезпечується заходами захисту прав та відповідальності учасників господарських відносин, передбаченими цим Кодексом та іншими законами. За погодженням сторін можуть застосовуватися передбачені законом або такі, що йому не суперечать, види забезпечення виконання зобов'язань, які звичайно застосовуються у господарському (діловому) обігу.

До відносин щодо забезпечення виконання зобов'язань учасників господарських відносин застосовуються відповідні положення Цивільного кодексу України.

2. Зобов'язання суб'єктів господарювання, які належать до державного сектора економіки, можуть бути забезпечені державною гарантією у випадках та у спосіб, передбачених законом.

Стаття 200. Банківська гарантія забезпечення виконання господарських зобов'язань

1. Гарантія є специфічним засобом забезпечення виконання господарських зобов'язань шляхом письмового підтвердження (гарантійного листа) банком, іншою кредитною установою, страховою організацією (банківська гарантія) про задоволення вимог управненої сторони у розмірі повної грошової суми, зазначеної у письмовому підтвердженні, якщо третя особа (зобов'язана сторона) не виконає вказане у ньому певне зобов'язання, або настануть інші умови, передбачені у відповідному підтвердженні.

2. Зобов'язання за банківською гарантією виконується лише на письмову вимогу управненої сторони.

3. Гарант має право висунути управненій стороні лише ті претензії, висунення яких допускається гарантійним листом. Зобов'язана сторона не має права висунути гаранту заперечення, які вона могла б висунути управненій стороні, якщо її договір з гарантом не містить зобов'язання гаранта внести до гарантійного листа застереження щодо висунення таких заперечень.

4. До відносин банківської гарантії в частині, не врегульованій цим Кодексом, застосовуються відповідні положення Цивільного кодексу України.

Стаття 201. Загальногосподарські (публічні) гарантії виконання зобов'язань

1. З метою нейтралізації несприятливих наслідків від економічних злочинів законом може бути передбачено обов'язок комерційних банків, страховиків, акціонерних товариств та інших суб'єктів господарювання, які залучають кошти або цінні папери громадян і

юридичних осіб, передавати частину своїх коштів для формування єдиного страхового фонду публічної застави.

Стаття 202. Загальні умови припинення господарських зобов'язань

1. Господарське зобов'язання припиняється: виконанням, проведеним належним чином; зарахуванням зустрічної однорідної вимоги або страхового зобов'язання; у разі поєднання управненої та зобов'язаної сторін в одній особі; за згодою сторін; через неможливість виконання та в інших випадках, передбачених цим Кодексом або іншими законами.

2. Господарське зобов'язання припиняється також у разі його розірвання або визнання недійсним за рішенням суду.

3. До відносин щодо припинення господарських зобов'язань застосовуються відповідні положення Цивільного кодексу України з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом.

Стаття 203. Припинення господарського зобов'язання виконанням або зарахуванням

1. Господарське зобов'язання, всі умови якого виконано належним чином, припиняється, якщо виконання прийнято управненою стороною.

2. У разі якщо зобов'язана сторона належним чином виконала одне з двох або кількох зобов'язань, щодо яких вона мала право вибору (альтернативне зобов'язання), господарське зобов'язання припиняється виконанням.

3. Господарське зобов'язання припиняється зарахуванням зустрічної однорідної вимоги, строк якої настав або строк якої не зазначений чи визначений моментом витребування. Для зарахування достатньо заяви однієї сторони.

4. Господарське зобов'язання може бути припинено зарахуванням страхового зобов'язання, якщо інше не впливає з закону або змісту основного чи страхового зобов'язання.

5. Не допускається зарахування вимог, щодо яких за заявою другої сторони належить застосувати строк позовної давності і строк цей минув, а також в інших випадках, передбачених законом.

Стаття 204. Припинення господарського зобов'язання за згодою сторін чи у разі поєднання його сторін в одній особі

1. Господарське зобов'язання може бути припинено за згодою сторін, зокрема угодою про заміну одного зобов'язання іншим між тими самими сторонами, якщо така заміна не суперечить обов'язковому акту, на підставі якого виникло попереднє зобов'язання.

2. Господарське зобов'язання припиняється у разі поєднання управленої та зобов'язаної сторін в одній особі. Зобов'язання виникає знову, якщо це поєднання припиняється.

Стаття 205. Припинення господарського зобов'язання у разі неможливості виконання

1. Господарське зобов'язання припиняється неможливістю виконання у разі виникнення обставин, за які жодна з його сторін не відповідає, якщо інше не передбачено законом.

2. У разі неможливості виконання зобов'язання повністю або частково зобов'язана сторона з метою запобігання не вигідним для сторін майновим та іншим наслідкам повинна негайно повідомити про це управлену сторону, яка має вжити необхідних заходів щодо зменшення зазначених наслідків. Таке повідомлення не звільняє зобов'язану сторону від відповідальності за невиконання зобов'язання відповідно до вимог закону.

3. Господарське зобов'язання припиняється неможливістю виконання у разі ліквідації суб'єкта господарювання, якщо не допускається правонаступництво за цим зобов'язанням.

4. У разі неспроможності суб'єкта господарювання через недостатність його майна задовольнити вимоги кредиторів він може бути оголошений за рішенням суду банкрутом. Умови, порядок та наслідки оголошення суб'єктів господарювання банкрутами встановлюються цим Кодексом та іншими законами. Ліквідація суб'єкта господарювання - банкрута є підставою припинення зобов'язань за його участі.

Стаття 206. Розірвання господарського зобов'язання

1. Господарське зобов'язання може бути розірвано сторонами відповідно до правил, встановлених статтею 188 цього Кодексу.

2. Державний контракт підлягає розірванню у разі зміни або скасування державного замовлення, яким передбачено припинення дії контракту, з моменту, коли про це стало відомо сторонам зобов'язання. Наслідки розірвання державного контракту для його сторін визначаються відповідно до закону.

Стаття 207. Недійсність господарського зобов'язання

1. Господарське зобов'язання, що не відповідає вимогам закону, або вчинено з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави і суспільства, або укладено учасниками господарських відносин з порушенням хоча б одним з них господарської компетенції (спеціальної правосуб'єктності), може бути на вимогу однієї із сторін, або відповідного органу державної влади визнано судом недійсним повністю або в частині.

2. Недійсною може бути визнано також нікчемну умову господарського зобов'язання, яка самостійно або в поєднанні з іншими умовами зобов'язання порушує права та законні інтереси другої сторони або третіх осіб. Нікчемними визнаються, зокрема, такі умови типових договорів і договорів приєднання, що:

виключають або обмежують відповідальність виробника продукції, виконавця робіт (послуг) або взагалі не покладають на зобов'язану сторону певних обов'язків;

допускають односторонню відмову від зобов'язання з боку виконавця або односторонню зміну виконавцем його умов;

вимагають від одержувача товару (послуги) сплати непропорційно великого розміру санкцій у разі відмови його від договору і не встановлюють аналогічної санкції для виконавця.

3. Виконання господарського зобов'язання, визнаного судом недійсним повністю або в частині, припиняється повністю або в частині з дня набрання рішенням суду законної сили як таке, що вважається недійсним з моменту його виникнення. У разі якщо за змістом зобов'язання воно може бути припинено лише на майбутнє, таке зобов'язання визнається недійсним і припиняється на майбутнє.

Стаття 208. Наслідки визнання господарського зобов'язання недійсним

1. Якщо господарське зобов'язання визнано недійсним як таке, що вчинено з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави і суспільства, то за наявності наміру в обох сторін - у разі виконання зобов'язання обома сторонами - в доход держави за рішенням суду стягується все одержане ними за зобов'язанням, а у разі виконання зобов'язання однією стороною з другої сторони стягується в доход держави все одержане нею, а також все належне з неї першій стороні на відшкодування одержаного. У разі наявності наміру лише у однієї із сторін усе одержане нею повинно бути повернено другій стороні, а одержане останньою або належне їй на відшкодування виконаного стягується за рішенням суду в доход держави.

2. У разі визнання недійсним зобов'язання з інших підстав кожна із сторін зобов'язана повернути другій стороні все одержане за зобов'язанням, а за неможливості повернути одержане в натурі - відшкодувати його вартість грошима, якщо інші наслідки недійсності зобов'язання не передбачені законом.

Глава 23 ВИЗНАННЯ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА БАНКРУТОМ

Стаття 209. Неспроможність суб'єкта підприємництва

1. У разі нездатності суб'єкта підприємництва після настання встановленого строку виконати свої грошові зобов'язання перед іншими

особами, територіальною громадою або державою інакше як через відновлення його платоспроможності цей суб'єкт (боржник) відповідно до частини четвертої статті 205 цього Кодексу визнається неспроможним.

2. Нездатність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше як через застосування визначеної судом ліквідаційної процедури вважається банкрутством.

3. Суб'єктом банкрутства (далі - банкрутом) може бути лише суб'єкт підприємницької діяльності. Не можуть бути визнані банкрутом казенні підприємства.

4. Щодо банкрутства державних комерційних підприємств законом передбачаються додаткові вимоги та гарантії права власності Українського народу.

Стаття 210. Кредитори неплатоспроможних боржників

1. Кредиторами неплатоспроможних боржників є суб'єкти, зазначені в частині першій статті 209 цього Кодексу, які мають підтверджені відповідно до законодавства вимоги до боржника щодо грошових зобов'язань, включаючи кредиторів, вимоги яких повністю або частково забезпечені заставою. Правами кредиторів щодо неплатоспроможних боржників користуються також визначені законом органи справляння податків, зборів (обов'язкових платежів).

2. У разі якщо до одного боржника мають грошові вимоги одночасно два або більше кредиторів, вони утворюють збори (комітет) кредиторів відповідно до вимог закону.

Стаття 211. Заходи щодо запобігання банкрутству суб'єктів підприємництва

1. Засновники (учасники) суб'єкта підприємництва, власник майна, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, у межах своїх повноважень зобов'язані вживати своєчасних заходів щодо запобігання його банкрутству.

2. Власники майна державного (комунального) або приватного підприємства, засновники (учасники) суб'єкта підприємництва, що виявився неплатоспроможним боржником, кредитори та інші особи в межах заходів щодо запобігання банкрутству вказаного суб'єкта можуть подати йому фінансову допомогу в розмірі, достатньому для погашення його зобов'язань перед кредиторами, включаючи зобов'язання щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), та відновлення платоспроможності цього суб'єкта (досудова санація).

3. Подання фінансової допомоги боржнику передбачає його обов'язок взяти на себе відповідні зобов'язання перед особами, які подали допомогу, в порядку, встановленому законом.

4. Досудова санація державних підприємств здійснюється за рахунок бюджетних коштів, обсяг яких встановлюється законом про Державний бюджет України. Умови проведення досудової санації державних підприємств за рахунок інших джерел фінансування погоджуються з органом, наділеним господарською компетенцією щодо боржника, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Стаття 212. Процедури, що застосовуються до неплатоспроможного боржника

1. У випадках, передбачених законом, щодо неплатоспроможного боржника застосовуються такі процедури:

розпорядження майном боржника;

мирова угода;

санація (відновлення платоспроможності) боржника;

ліквідація банкрута.

2. Санація боржника або ліквідація банкрута здійснюється з дотриманням вимог антимонопольно-конкурентного законодавства.

3. З дня винесення ухвали про порушення провадження у справі про банкрутство реорганізація юридичної особи - боржника власником (уповноваженим ним органом), а також передача майна боржника в статутний фонд допускаються лише у випадках та порядку, передбачених законом.

Стаття 213. Майнові активи неплатоспроможного боржника

1. З метою врегулювання заборгованості неплатоспроможного боржника у процедурах, зазначених у статті 212 цього Кодексу, використовуються майнові активи, які належать йому на підставі речових та зобов'язальних прав, а також права інтелектуальної власності.

2. До складу ліквідаційної маси включаються також майнові активи осіб, які відповідають за зобов'язаннями неплатоспроможного боржника відповідно до закону або установчих документів боржника.

Стаття 214. Державна політика з питань банкрутства

1. Державну політику щодо запобігання банкрутству, забезпечення умов реалізації процедур відновлення платоспроможності суб'єкта підприємництва або визнання його банкрутом щодо державних підприємств та підприємств, у статутному фонді яких частка

державної власності перевищує двадцять п'ять відсотків, а також суб'єктів підприємництва інших форм власності у випадках, передбачених законом, здійснює орган державної влади з питань банкрутства.

2. Орган державної влади з питань банкрутства сприяє створенню організаційних, економічних та інших умов, необхідних для реалізації процедур відновлення платоспроможності суб'єктів підприємництва - боржників або визнання їх банкрутами. Повноваження органу державної влади з питань банкрутства визначаються законом.

3. Процедури щодо неплатоспроможних боржників, передбачені цим Кодексом, не застосовуються до казенних підприємств. До державних підприємств, які відповідно до закону не підлягають приватизації, вказані процедури застосовуються в частині санації чи ліквідації лише після виключення їх у встановленому порядку з переліку об'єктів, що не підлягають приватизації.

4. У випадках, передбачених законом, не застосовуються процедури банкрутства щодо комунальних підприємств.

5. Щодо окремих категорій суб'єктів підприємництва законом можуть бути визначені особливості регулювання відносин, пов'язаних з банкрутством.

6. Відносини, пов'язані з банкрутством, учасниками яких є іноземні кредитори, регулюються законодавством України з урахуванням відповідних положень міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Стаття 215. Відповідальність за порушення законодавства про банкрутство

1. У випадках, передбачених законом, суб'єкт підприємництва - боржник, його засновники (учасники), власник майна, а також інші особи несуть юридичну відповідальність за порушення вимог законодавства про банкрутство, зокрема фіктивне банкрутство, приховування банкрутства або умисне доведення до банкрутства.

2. Фіктивним банкрутством визнається завідомо неправдива заява суб'єкта підприємництва до суду про нездатність виконати зобов'язання перед кредиторами та державою. Встановивши факт фіктивного банкрутства, тобто фактичну платоспроможність боржника, суд відмовляє боржникові у задоволенні заяви про визнання банкрутом і застосовує санкції, передбачені законом.

3. Умисним банкрутством визнається стійка неплатоспроможність суб'єкта підприємництва, викликана цілеспрямованими діями власника майна або посадової особи суб'єкта підприємництва, якщо це завдало істотної матеріальної шкоди інтересам держави, суспільства або інтересам кредиторів, що охороняються законом.

4. Приховування банкрутства, фіктивне банкрутство або умисне доведення до банкрутства, а також неправомірні дії у процедурах

неплатоспроможності, пов'язані з розпорядженням майном боржника, що завдали істотної шкоди інтересам кредиторів та держави, тягнуть за собою кримінальну відповідальність винних осіб відповідно до закону.

Розділ V

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Глава 24

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

**Стаття 216. Господарсько-правова відповідальність учасників
господарських відносин**

1. Учасники господарських відносин несуть господарсько-правову відповідальність за правопорушення у сфері господарювання шляхом застосування до правопорушників господарських санкцій на підставах і в порядку, передбачених цим Кодексом, іншими законами та договором.

2. Застосування господарських санкцій повинно гарантувати захист прав і законних інтересів громадян, організацій та держави, в тому числі відшкодування збитків учасникам господарських відносин, завданих внаслідок правопорушення, та забезпечувати правопорядок у сфері господарювання.

3. Господарсько-правова відповідальність базується на принципах, згідно з якими:

потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі; передбачена законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції застосовується також незалежно від того, чи є застереження про це в договорі;

сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди другої сторони від виконання прийнятих зобов'язань у натурі;

у господарському договорі неприпустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції.

Стаття 217. Господарські санкції як правовий засіб відповідальності у сфері господарювання

1. Господарськими санкціями визнаються заходи впливу на правопорушника у сфері господарювання, в результаті застосування яких для нього настають несприятливі економічні та/або правові наслідки.

2. У сфері господарювання застосовуються такі види господарських санкцій: відшкодування збитків; штрафні санкції; оперативно-господарські санкції.

3. Крім зазначених у частині другій цієї статті господарських санкцій, до суб'єктів господарювання за порушення ними правил здійснення господарської діяльності застосовуються адміністративно-господарські санкції.

4. Господарські санкції застосовуються у встановленому законом порядку за ініціативою учасників господарських відносин, а адміністративно-господарські санкції - уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування.

Стаття 218. Підстави господарсько-правової відповідальності

1. Підставою господарсько-правової відповідальності учасника господарських відносин є вчинене ним правопорушення у сфері господарювання.

2. Учасник господарських відносин відповідає за невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання чи порушення правил здійснення господарської діяльності, якщо не доведе, що ним вжито усіх залежних від нього заходів для недопущення господарського правопорушення. У разі якщо інше не передбачено законом або договором, суб'єкт господарювання за порушення господарського зобов'язання несе господарсько-правову відповідальність, якщо не доведе, що належне виконання зобов'язання виявилось неможливим внаслідок дії непереборної сили, тобто надзвичайних і невідворотних обставин за даних умов здійснення господарської діяльності. Не вважаються такими обставинами, зокрема, порушення зобов'язань контрагентами правопорушника, відсутність на ринку потрібних для виконання зобов'язання товарів, відсутність у боржника необхідних коштів.

Стаття 219. Межі господарсько-правової відповідальності.

Зменшення розміру та звільнення від відповідальності

1. За невиконання або неналежне виконання господарських зобов'язань чи порушення правил здійснення господарської діяльності правопорушник відповідає належним йому на праві власності або закріпленім за ним на праві господарського відання чи оперативного

управління майном, якщо інше не передбачено цим Кодексом та іншими законами.

2. Засновники суб'єкта господарювання не відповідають за зобов'язаннями цього суб'єкта, крім випадків, передбачених законом або установчими документами про створення даного суб'єкта.

3. Якщо правопорушенню сприяли неправомірні дії (бездіяльність) другої сторони зобов'язання, суд має право зменшити розмір відповідальності або звільнити відповідача від відповідальності.

4. Сторони зобов'язання можуть передбачити певні обставини, які через надзвичайний характер цих обставин є підставою для звільнення їх від господарської відповідальності у випадку порушення зобов'язання через дані обставини, а також порядок засвідчення факту виникнення таких обставин.

Стаття 220. Прострочення боржника

1. Боржник, який прострочив виконання господарського зобов'язання, відповідає перед кредитором (кредиторами) за збитки, завдані простроченням, і за неможливість виконання, що випадково виникла після прострочення.

2. Якщо внаслідок прострочення боржника виконання втратило інтерес для кредитора, він має право відмовитися від прийняття виконання і вимагати відшкодування збитків.

3. Боржник не вважається таким, що прострочив виконання зобов'язання, поки воно не може бути виконано внаслідок прострочення кредитора.

Стаття 221. Прострочення кредитора

1. Кредитор вважається таким, що прострочив виконання господарського зобов'язання, якщо він відмовився прийняти належне виконання, запропоноване боржником, або не виконав дій, що передбачені законом, іншими правовими актами, або впливають із змісту зобов'язання, до вчинення яких боржник не міг виконати свого зобов'язання перед кредитором.

2. Прострочення кредитора дає боржникові право на відшкодування завданих простроченням збитків, якщо кредитор не доведе, що прострочення не спричинено умисно або через необережність його самого або тих осіб, на яких за законом чи дорученням кредитора було покладено прийняття виконання. Після закінчення прострочення кредитора боржник відповідає за виконання на загальних підставах.

3. У разі якщо кредитор не виконав дій, зазначених у частині першій цієї статті, за погодженням сторін допускається відстрочення виконання на строк прострочення кредитора.

Стаття 222. Досудовий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності

1. Учасники господарських відносин, що порушили майнові права або законні інтереси інших суб'єктів, зобов'язані поновити їх, не чекаючи пред'явлення їм претензії чи звернення до суду.

2. У разі необхідності відшкодування збитків або застосування інших санкцій суб'єкт господарювання чи інша юридична особа - учасник господарських відносин, чий права або законні інтереси порушено, з метою безпосереднього врегулювання спору з порушником цих прав або інтересів має право звернутися до нього з письмовою претензією, якщо інше не встановлено законом.

3. У претензії зазначаються:

повне найменування і поштові реквізити заявника претензії та особи (осіб), якій претензія пред'являється;

дата пред'явлення і номер претензії;

обставини, на підставі яких пред'явлено претензію;

докази, що підтверджують ці обставини;

вимоги заявника з посиланням на нормативні акти;

сума претензії та її розрахунок, якщо претензія підлягає грошовій оцінці;

платіжні реквізити заявника претензії;

перелік документів, що додаються до претензії.

4. Документи, що підтверджують вимоги заявника, додаються в оригіналах чи належним чином засвідчених копіях. Документи, які є у другій сторони, можуть не додаватися до претензії.

5. Претензія підписується повноважною особою заявника претензії або його представником та надсилається адресатові рекомендованим або цінним листом або вручається адресатові під розписку.

6. Претензія розглядається в місячний строк з дня її одержання, якщо інший строк не встановлено цим Кодексом або іншими законодавчими актами. Обгрунтовані вимоги заявника одержувач претензії зобов'язаний задовольнити.

7. При розгляді претензії сторони у разі необхідності повинні звірити розрахунки, провести експертизу або вчинити інші дії для забезпечення досудового врегулювання спору.

8. Про результати розгляду претензії заявник має бути повідомлений письмово. Відповідь на претензію підписується повноважною особою або представником одержувача претензії та надсилається заявникові рекомендованим або цінним листом або вручається йому під розписку.

Стаття 223. Строки реалізації господарсько-правової відповідальності

1. При реалізації в судовому порядку відповідальності за правопорушення у сфері господарювання застосовуються загальний та скорочені строки позовної давності, передбачені Цивільним кодексом України, якщо інші строки не встановлено цим Кодексом.

2. Строки застосування адміністративно-господарських санкцій до суб'єктів господарювання встановлюються цим Кодексом.

Глава 25

ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Стаття 224. Відшкодування збитків

1. Учасник господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання або установлені вимоги щодо здійснення господарської діяльності, повинен відшкодувати завдані цим збитки суб'єкту, права або законні інтереси якого порушено.

2. Під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною.

Стаття 225. Склад та розмір відшкодування збитків

1. До складу збитків, що підлягають відшкодуванню особою, яка допустила господарське правопорушення, включаються:

вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна, визначена відповідно до вимог законодавства;

додаткові витрати (штрафні санкції, сплачені іншим суб'єктам, вартість додаткових робіт, додатково витрачених матеріалів тощо), понесені стороною, яка зазнала збитків внаслідок порушення зобов'язання другою стороною;

неодержаний прибуток (втрачена вигода), на який сторона, яка зазнала збитків, мала право розраховувати у разі належного виконання зобов'язання другою стороною;

матеріальна компенсація моральної шкоди у випадках, передбачених законом.

2. Законом щодо окремих видів господарських зобов'язань може бути встановлено обмежену відповідальність за невиконання або неналежне виконання зобов'язань.

3. При визначенні розміру збитків, якщо інше не передбачено законом або договором, враховуються ціни, що існували за місцем виконання зобов'язання на день задоволення боржником у добровільному порядку вимоги сторони, яка зазнала збитків, а у разі якщо вимогу не задоволено у добровільному порядку, - на день подання до суду відповідного позову про стягнення збитків.

4. Виходячи з конкретних обставин, суд може задовольнити вимогу про відшкодування збитків, беручи до уваги ціни на день винесення рішення суду.

5. Сторони господарського зобов'язання мають право за взаємною згодою заздалегідь визначити погоджений розмір збитків, що підлягають відшкодуванню, у твердій сумі або у вигляді відсоткових ставок залежно від обсягу невиконання зобов'язання чи строків порушення зобов'язання сторонами. Не допускається погодження між сторонами зобов'язання щодо обмеження їх відповідальності, якщо розмір відповідальності для певного виду зобов'язань визначений законом.

6. Кабінетом Міністрів України можуть затверджуватися методики визначення розміру відшкодування збитків у сфері господарювання.

7. Склад збитків, що підлягають відшкодуванню у внутрішньогосподарських відносинах, визначається відповідними суб'єктами господарювання - господарськими організаціями з урахуванням специфіки їх діяльності.

Стаття 226. Умови і порядок відшкодування збитків

1. Учасник господарських відносин, який вчинив господарське правопорушення, зобов'язаний вжити необхідних заходів щодо запобігання збиткам у господарській сфері інших учасників господарських відносин або щодо зменшення їх розміру, а у разі якщо збитків завдано іншим суб'єктам, - зобов'язаний відшкодувати на вимогу цих суб'єктів збитки у добровільному порядку в повному обсязі, якщо законом або договором сторін не передбачено відшкодування збитків в іншому обсязі.

2. Сторона, яка порушила своє зобов'язання або напевно знає, що порушить його при настанні строку виконання, повинна невідкладно повідомити про це другу сторону. У протилежному випадку ця сторона позбавляється права посилатися на невжиття другою стороною заходів щодо запобігання збиткам та вимагати відповідного зменшення розміру збитків.

3. Сторона господарського зобов'язання позбавляється права на відшкодування збитків у разі якщо вона була своєчасно попереджена другою стороною про можливе невиконання нею зобов'язання і могла запобігти виникненню збитків своїми діями, але не зробила цього, крім випадків, якщо законом або договором не передбачено інше.

4. Не підлягають відшкодуванню збитки, завдані правомірною відмовою зобов'язаної сторони від подальшого виконання зобов'язання.

5. У разі невиконання зобов'язання про передачу їй індивідуально визначеної речі (речей, визначених родовими ознаками) управнена сторона має право вимагати відібрання цієї речі (речей) у зобов'язаної сторони або вимагати відшкодування останньою збитків.

6. У разі невиконання зобов'язання виконати певну роботу (надати послугу) управнена сторона має право виконати цю роботу самостійно або доручити її виконання (надання послуги) третім особам, якщо інше не передбачено законом або зобов'язанням, та вимагати відшкодування збитків, завданих невиконанням зобов'язання.

7. Відшкодування збитків, завданих неналежним виконанням зобов'язання, не звільняє зобов'язану сторону від виконання зобов'язання в натурі, крім випадків, зазначених у частині третій статті 193 цього Кодексу.

Стаття 227. Солідарне відшкодування збитків

1. У разі заподіяння збитків одночасно кількома учасниками господарських відносин кожний з них зобов'язаний відшкодувати збитки суб'єкту, якому завдано збитків, відповідно до вимог статті 196 цього Кодексу.

Стаття 228. Регресні вимоги щодо відшкодування збитків

1. Учасник господарських відносин, який відшкодував збитки, має право стягнути збитки з третіх осіб у порядку регресу. Державні (комунальні) підприємства за наявності підстав зобов'язані вжити заходів щодо стягнення в порядку регресу збитків з інших суб'єктів господарювання або стягнути збитки з винних працівників підприємства відповідно до вимог законодавства про працю.

Стаття 229. Відшкодування збитків у разі порушення грошових зобов'язань

1. Учасник господарських відносин у разі порушення ним грошового зобов'язання не звільняється від відповідальності через неможливість виконання і зобов'язаний відшкодувати збитки, завдані невиконанням зобов'язання, а також сплатити штрафні санкції відповідно до вимог, встановлених цим Кодексом та іншими законами.

2. Обчислення розміру збитків здійснюється у валюті, в якій провадилися або повинні бути проведені розрахунки між сторонами, якщо інше не встановлено законом.

3. У разі висунення вимог щодо відшкодування збитків в іноземній валюті кредитором повинен бути зазначений грошовий еквівалент суми збитків у гривнях за офіційним курсом Національного банку України на день висунення вимог.

Глава 26

ШТРАФНІ ТА ОПЕРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКІ САНКЦІЇ

Стаття 230. Штрафні санкції

1. Штрафними санкціями у цьому Кодексі визнаються господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання.

2. Суб'єктами права застосування штрафних санкцій є учасники відносин у сфері господарювання, зазначені у статті 2 цього Кодексу.

Стаття 231. Розмір штрафних санкцій

1. Законом щодо окремих видів зобов'язань може бути визначений розмір штрафних санкцій, зміна якого за погодженням сторін не допускається.

2. У разі якщо порушено господарське зобов'язання, в якому хоча б одна сторона є суб'єктом господарювання, що належить до державного сектора економіки, або порушення пов'язане з виконанням державного контракту, або виконання зобов'язання фінансується за рахунок Державного бюджету України чи за рахунок державного кредиту, штрафні санкції застосовуються, якщо інше не передбачено законом чи договором, у таких розмірах:

за порушення умов зобов'язання щодо якості (комплектності) товарів (робіт, послуг) стягується штраф у розмірі двадцяти відсотків вартості неякісних (некомплектних) товарів (робіт, послуг);

за порушення строків виконання зобов'язання стягується пеня у розмірі 0,1 відсотка вартості товарів (робіт, послуг), з яких допущено прострочення виконання за кожний день прострочення, а за прострочення понад тридцять днів додатково стягується штраф у розмірі семи відсотків вказаної вартості.

3. Законом може бути визначений розмір штрафних санкцій також за інші порушення окремих видів господарських зобов'язань, зазначених у частині другій цієї статті.

4. У разі якщо розмір штрафних санкцій законом не визначено, санкції застосовуються в розмірі, передбаченому договором. При цьому розмір санкцій може бути встановлено договором у відсотковому відношенні до суми невиконаної частини зобов'язання або у певній, визначеній грошовій сумі, або у відсотковому відношенні до суми зобов'язання незалежно від ступеня його виконання, або у кратному розмірі до вартості товарів (робіт, послуг).

5. У разі недосягнення згоди між сторонами щодо встановлення та розміру штрафних санкцій за порушення зобов'язання спір може бути вирішений в судовому порядку за заявою заінтересованої сторони відповідно до вимог цього Кодексу.

6. Штрафні санкції за порушення грошових зобов'язань встановлюються у відсотках, розмір яких визначається обліковою ставкою Національного банку України, за увесь час користування чужими коштами, якщо інший розмір відсотків не передбачено законом або договором.

7. Розмір штрафних санкцій, що застосовуються у внутрішньогосподарських відносинах за порушення зобов'язань, визначається відповідним суб'єктом господарювання - господарською організацією.

Стаття 232. Порядок застосування штрафних санкцій

1. Якщо за невиконання або неналежне виконання зобов'язання встановлено штрафні санкції, то збитки відшкодовуються в частині, не покритій цими санкціями.

2. Законом або договором можуть бути передбачені випадки, коли: допускається стягнення тільки штрафних санкцій; збитки можуть бути стягнуті у повній сумі понад штрафні санкції; за вибором кредитора можуть бути стягнуті або збитки, або штрафні санкції.

3. Вимогу щодо сплати штрафних санкцій за господарське правопорушення може заявити учасник господарських відносин, права чи законні інтереси якого порушено, а у випадках, передбачених законом, - уповноважений орган, наділений господарською компетенцією.

4. Відсотки за неправомірне користування чужими коштами справляються по день сплати суми цих коштів кредитору, якщо законом або договором не встановлено для нарахування відсотків інший строк.

5. За грошовим зобов'язанням боржник не повинен платити відсотки за час прострочення кредитора.

6. Нарахування штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язання, якщо інше не встановлено законом або договором, припиняється через шість місяців від дня, коли зобов'язання мало бути виконано.

7. У випадках, передбачених законом, штрафні санкції за порушення господарських зобов'язань стягуються судом у доход держави.

Стаття 233. Зменшення розміру штрафних санкцій

1. У разі якщо належні до сплати штрафні санкції надмірно великі порівняно із збитками кредитора, суд має право зменшити розмір санкцій. При цьому повинно бути взято до уваги: ступінь виконання зобов'язання

боржником; майновий стан сторін, які беруть участь у зобов'язанні; не лише майнові, але й інші інтереси сторін, що заслуговують на увагу.

2. Якщо порушення зобов'язання не завдало збитків іншим учасникам господарських відносин, суд може з урахуванням інтересів боржника зменшити розмір належних до сплати штрафних санкцій.

Стаття 234. Обов'язок боржника, який сплатив штрафні санкції, виконати зобов'язання в натурі

1. Сплата штрафних санкцій за невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання не звільняє боржника від виконання зобов'язання в натурі, крім випадків, передбачених у частині третій статті 193 цього Кодексу.

Стаття 235. Оперативно-господарські санкції

1. За порушення господарських зобов'язань до суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин можуть застосовуватися оперативно-господарські санкції - заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку.

2. До суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання, можуть бути застосовані лише ті оперативно-господарські санкції, застосування яких передбачено договором.

3. Оперативно-господарські санкції застосовуються незалежно від вини суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання.

Стаття 236. Види оперативно-господарських санкцій

1. У господарських договорах сторони можуть передбачати використання таких видів оперативно-господарських санкцій:

1) одностороння відмова від виконання свого зобов'язання управненою стороною, із звільненням її від відповідальності за це

- у разі порушення зобов'язання другою стороною;

відмова від оплати за зобов'язанням, яке виконано неналежним чином або достроково виконано боржником без згоди другої сторони;

відстрочення відвантаження продукції чи виконання робіт внаслідок прострочення виставлення акредитива платником, припинення видачі банківських позичок тощо;

2) відмова управненої сторони зобов'язання від прийняття подальшого виконання зобов'язання, порушеного другою стороною, або повернення в односторонньому порядку виконаного кредитором за

зобов'язанням (списання з рахунку боржника в безакцептному порядку коштів, сплачених за неякісну продукцію, тощо);

3) встановлення в односторонньому порядку на майбутнє додаткових гарантій належного виконання зобов'язань стороною, яка порушила зобов'язання: зміна порядку оплати продукції (робіт, послуг), переведення платника на попередню оплату продукції (робіт, послуг) або на оплату після перевірки їх якості тощо;

4) відмова від встановлення на майбутнє господарських відносин із стороною, яка порушує зобов'язання.

2. Перелік оперативно-господарських санкцій, встановлений у частині першій цієї статті, не є вичерпним. Сторони можуть передбачити у договорі також інші оперативно-господарські санкції.

Стаття 237. Підстави та порядок застосування оперативно-господарських санкцій

1. Підставою для застосування оперативно-господарських санкцій є факт порушення господарського зобов'язання другою стороною. Оперативно-господарські санкції застосовуються стороною, яка потерпіла від правопорушення, у позасудовому порядку та без попереднього пред'явлення претензії порушнику зобов'язання.

2. Порядок застосування сторонами конкретних оперативно-господарських санкцій визначається договором. У разі незгоди з застосуванням оперативно-господарської санкції заінтересована сторона може звернутися до суду з заявою про скасування такої санкції та відшкодування збитків, завданих її застосуванням.

3. Оперативно-господарські санкції можуть застосовуватися одночасно з відшкодуванням збитків та стягненням штрафних санкцій.

Глава 27

АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКІ САНКЦІЇ

Стаття 238. Застосування адміністративно-господарських санкцій до суб'єктів господарювання

1. За порушення встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності до суб'єктів господарювання можуть бути застосовані уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування адміністративно-господарські санкції, тобто заходи організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідацію його наслідків.

2. Види адміністративно-господарських санкцій, умови та порядок їх застосування визначаються цим Кодексом, іншими законодавчими

актами. Адміністративно-господарські санкції можуть бути встановлені виключно законами.

Стаття 239. Види адміністративно-господарських санкцій

1. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування відповідно до своїх повноважень та у порядку, встановленому законом, можуть застосовувати до суб'єктів господарювання такі адміністративно-господарські санкції:

- вилучення прибутку (доходу);
- адміністративно-господарський штраф;
- стягнення зборів (обов'язкових платежів);
- зупинення операцій за рахунками суб'єктів господарювання;
- застосування антидемпінгових заходів;
- припинення експортно-імпортних операцій;
- застосування індивідуального режиму ліцензування;
- зупинення дії ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності;
- анулювання ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання окремих видів господарської діяльності;
- обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання;
- скасування державної реєстрації та ліквідація суб'єкта господарювання;
- інші адміністративно-господарські санкції, встановлені цим Кодексом та іншими законами.

Стаття 240. Безоплатне вилучення прибутку (доходу)

1. Прибуток (доход), одержаний суб'єктом господарювання внаслідок порушення встановлених законодавством правил здійснення господарської діяльності, а також суми прихованого (заниженого) прибутку (доходу) чи суми податку, несплаченого за прихований об'єкт оподаткування, підлягають вилученню в доход відповідного бюджету в порядку, встановленому законом.

Крім того, з суб'єкта господарювання стягується у випадках і порядку, передбачених законом, штраф, але не більш як у двократному розмірі вилученої суми, а у разі повторного порушення протягом року після застосування цієї санкції - у трикратному розмірі вилученої суми.

2. Перелік порушень, за які до суб'єкта господарювання застосовуються санкції, передбачені цією статтею, а також порядок їх застосування визначаються законами.

Стаття 241. Штраф як адміністративно-господарська санкція

1. Адміністративно-господарський штраф - це грошова сума, що сплачується суб'єктом господарювання до відповідного бюджету у разі порушення ним встановлених правил здійснення господарської діяльності.

2. Перелік порушень, за які з суб'єкта господарювання стягується штраф, розмір і порядок його стягнення визначаються законами, що регулюють податкові та інші відносини, в яких допущено правопорушення.

3. Адміністративно-господарський штраф може застосовуватися у визначених законом випадках одночасно з іншими адміністративно-господарськими санкціями, передбаченими статтею 239 цього Кодексу.

Стаття 242. Стягнення зборів (обов'язкових платежів)

1. У разі порушення суб'єктом господарювання встановлених правил обліку або звітності щодо сплати зборів (обов'язкових платежів) або їх несплати чи неповної сплати сума, яку належить сплатити, стягується до відповідного бюджету. Крім того, з суб'єкта господарювання у визначених законом випадках може бути стягнуто штраф у розмірі до п'ятдесяти відсотків належної до сплати суми збору (обов'язкового платежу).

Стаття 243. Зупинення операцій за рахунками суб'єктів господарювання

1. У разі відмови органів управління або посадових осіб суб'єкта господарювання у проведенні документальної перевірки чи у допуску працівників податкових органів для обстеження приміщень, що використовуються для здійснення господарської діяльності, ненадання податковим та іншим органам чи їх посадовим особам встановленої законом звітності, розрахунків, декларацій чи інших документів, пов'язаних з обчисленням та сплатою податків, зборів (обов'язкових платежів), операції цього суб'єкта за його рахунками в установах банку зупиняються.

2. Порядок і строки зупинення операцій суб'єктів господарювання за їх рахунками визначаються законом.

Стаття 244. Застосування антидемпінгових заходів

1. У разі здійснення окремими учасниками господарських відносин зовнішньоекономічної діяльності, пов'язаної з одержанням незаконної переваги на ринку України (здійснення демпінгового імпорту, субсидованого імпорту, а також інших дій, які визначаються законом як недобросовісна конкуренція, що завдало шкоди економіці України або спричинило загрозу виникнення такої шкоди, до цих учасників відносин можуть бути застосовані антидемпінгові, компенсаційні або спеціальні заходи відповідно до закону.

2. Порядок визначення розміру шкоди (загрози шкоди) економіці України та застосування заходів, зазначених у цій статті, встановлюється Кабінетом Міністрів України відповідно до закону.

Стаття 245. Припинення експортно-імпортних операцій.
Застосування індивідуального режиму ліцензування

1. У випадках недобросовісної конкуренції, розміщення валютних цінностей з порушенням встановленого законодавством порядку на рахунках та вкладах за межами України, а також в інших випадках, якщо дії учасників зовнішньоекономічної діяльності завдають шкоди економіці України, експортно-імпортні операції таких суб'єктів господарювання припиняються на умовах і в порядку, передбачених законом.

2. За порушення суб'єктами господарювання правил здійснення зовнішньоекономічної діяльності щодо антимонопольних заходів, заборони недобросовісної конкуренції та інших правил, зазначених у частині першій цієї статті, якими встановлюються певні обмеження чи заборони у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, до таких суб'єктів може застосовуватися індивідуальний режим ліцензування. Порядок і строки застосування індивідуального режиму ліцензування встановлюються законом.

Стаття 246. Обмеження та зупинення діяльності суб'єкта
господарювання

1. Здійснення будь-якої господарської діяльності, що загрожує життю і здоров'ю людей або становить підвищену небезпеку для довкілля, забороняється.

2. У разі здійснення господарської діяльності з порушенням екологічних вимог діяльність суб'єкта господарювання може бути обмежена або зупинена Кабінетом Міністрів України, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, а також іншими уповноваженими органами в порядку, встановленому законом.

3. До підприємств торгівлі, громадського харчування і сфери послуг, що неодноразово допустили реалізацію недоброякісних товарів або систематично порушують встановлені законодавством правила торгівлі та надання послуг або умови зберігання і транспортування товарів, крім господарських та адміністративно-господарських санкцій, передбачених цим Кодексом, можуть застосовуватися також спеціально передбачені законом про захист прав споживачів (1023-12) адміністративно-господарські санкції, включаючи вилучення недоброякісних товарів та зупинення діяльності зазначених суб'єктів у встановленому законом порядку.

4. Органи державної влади з питань захисту прав споживачів мають право у випадках і порядку, передбачених законом, приймати обов'язкові рішення про припинення суб'єктом господарювання виробництва продукції (виконання робіт, послуг), відвантаження і реалізації товарів, що не відповідають вимогам нормативних актів.

Стаття 247. Скасування державної реєстрації суб'єкта господарювання за порушення закону

1. У разі здійснення суб'єктом господарювання діяльності, що суперечить закону чи установчим документам, до нього може бути застосовано адміністративно-господарську санкцію у вигляді скасування державної реєстрації цього суб'єкта та його ліквідації.

2. Скасування державної реєстрації суб'єкта господарювання провадиться за рішенням суду, що є підставою для ліквідації даного суб'єкта господарювання відповідно до статті 59 цього Кодексу.

Стаття 248. Порядок ліквідації суб'єкта господарювання за порушення закону

1. Ліквідація суб'єкта господарювання у зв'язку із скасуванням його державної реєстрації за порушення закону здійснюється в порядку, встановленому статтями 60, 61 цього Кодексу.

Стаття 249. Гарантії прав суб'єктів господарювання у разі неправомірного застосування до них адміністративно-господарських санкцій

1. Суб'єкт господарювання має право оскаржити до суду рішення будь-якого органу державної влади або органу місцевого самоврядування щодо застосування до нього адміністративно-господарських санкцій.

2. У разі прийняття органом державної влади або органом місцевого самоврядування акта, що не відповідає законодавству, і порушує права чи законні інтереси суб'єкта господарювання, останній відповідно до статті 20 цього Кодексу має право звернутися до суду із заявою про визнання такого акта недійсним.

3. Збитки, завдані суб'єкту господарювання у зв'язку з неправомірним застосуванням до нього адміністративно-господарських санкцій, підлягають відшкодуванню в порядку, встановленому цим Кодексом та іншими законами.

Стаття 250. Строки застосування адміністративно-господарських санкцій

1. Адміністративно-господарські санкції можуть бути застосовані до суб'єкта господарювання протягом шести місяців з дня виявлення порушення, але не пізніше як через один рік з дня порушення цим суб'єктом встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності, крім випадків, передбачених законом.

Глава 28

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА ПОРУШЕННЯ АНТИМОНОПОЛЬНО-КОНКУРЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Стаття 251. Накладання штрафів за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства

1. Антимонопольний комітет України накладає штрафи на суб'єктів господарювання - юридичних осіб за:

вчинення дій, передбачених статтями 29, 30 і 32 цього Кодексу, ухилення від виконання або несвоєчасне виконання рішень Антимонопольного комітету України чи його територіальних відділень про припинення порушень антимонопольно-конкурентного законодавства, відновлення первинного стану або зміну угод, що суперечать антимонопольно-конкурентному законодавству;

створення, реорганізацію (злиття, приєднання), ліквідацію суб'єктів господарювання, вступ одного або декількох суб'єктів господарювання в об'єднання, придбання чи набуття будь-яким іншим способом у власність, одержання в управління (користування) часток (акцій, паїв) та активів (майна) у вигляді цілісних майнових комплексів підприємств чи їх структурних підрозділів, а також в оренду цілісних майнових комплексів підприємств чи їх структурних підрозділів без згоди на це Антимонопольного комітету України чи його органів у випадках, якщо законом передбачено необхідність одержання такої згоди;

неподання чи несвоєчасне подання передбаченої законом інформації, або подання завідомо недостовірної інформації Антимонопольному комітету України, його територіальним відділенням.

2. Вчинення дій, визначених цим Кодексом як недобросовісна конкуренція, юридичними особами, що не є суб'єктами господарювання, тягне за собою накладення на них Антимонопольним комітетом України або його територіальними відділеннями штрафу в розмірі, передбаченому законом.

Стаття 252. Адміністративна відповідальність громадян-підприємців та посадових осіб

1. Посадові особи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, а також громадяни, зареєстровані як підприємці, несуть адміністративну відповідальність згідно із законом за:

вчинення дій, передбачених статтями 29-32 цього Кодексу;

неподання чи несвоєчасне подання передбаченої законом інформації, або подання завідомо недостовірної інформації Антимонопольному комітету України, його територіальним відділенням; ухилення від виконання чи несвоєчасне виконання рішень Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень.

2. Вчинення дій, визначених цим Кодексом як недобросовісна конкуренція, громадянами-підприємцями, а також вчинення в інтересах третіх осіб зазначених дій громадянами, які не є підприємцями, тягне за собою адміністративну відповідальність, передбачену законом.

3. Штрафи за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства стягуються в судовому порядку.

Стаття 253. Вилучення незаконно одержаного прибутку (доходу)

1. Прибуток (доход), незаконно одержаний суб'єктами підприємницької діяльності в результаті порушення статей 29, 30 і 32 цього Кодексу, стягується за рішенням суду до Державного бюджету України.

Стаття 254. Вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням та копій виробів іншого суб'єкта господарювання

1. У разі встановлення факту неправомірного використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки або факту копіювання виробів, передбачених статтею 33 цього Кодексу, заінтересовані особи можуть звернутися до Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень із заявою про вилучення в судовому порядку товарів з неправомірно використаним позначенням або копій виробів іншого суб'єкта господарювання як у виробника, так і у продавця.

2. Вилучення товарів із неправомірно використаним позначенням та копій виробів іншого суб'єкта господарювання застосовується у разі якщо можливість змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання не може бути усунена іншим шляхом.

3. Порядок використання вилучених товарів визначається Кабінетом Міністрів України.

Стаття 255. Відшкодування збитків

1. Збитки, заподіяні зловживанням монопольним становищем, антиконкурентними узгодженими діями, дискримінацією суб'єктів господарювання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а також збитки, заподіяні внаслідок вчинення дій, визначених цим Кодексом як недобросовісна конкуренція, підлягають відшкодуванню за позовами заінтересованих осіб у порядку, встановленому законом.

Стаття 256. Спростування неправдивих, неточних або неповних відомостей

1. У разі встановлення факту дискредитації суб'єкта господарювання Антимонопольний комітет України, його територіальні відділення мають право прийняти рішення про спростування за рахунок порушника поширених ним неправдивих, неточних або неповних відомостей у строк і спосіб, що визначені законодавством або цим рішенням.

Стаття 257. Процесуальні засади розгляду Антимонопольним комітетом України та його територіальними відділеннями справ про недобросовісну конкуренцію

1. Справи про порушення антимонопольно-конкурентного законодавства розглядаються Антимонопольним комітетом України, його територіальними відділеннями у порядку, встановленому законом.

**Розділ VII
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ**

Глава 37

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 377. Поняття зовнішньоекономічної діяльності

1. Зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання є господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном, зазначеним у частині першій статті 139 цього Кодексу, та/або робочою силою.

2. Зовнішньоекономічна діяльність провадиться на принципах свободи її суб'єктів добровільно вступати у зовнішньоекономічні відносини, здійснювати їх у будь-яких формах, не заборонених законом, та рівності перед законом усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

3. Загальні умови та порядок здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами господарювання визначаються цим Кодексом, законом про зовнішньоекономічну діяльність та іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 378. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності

1. Суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності є:
суб'єкти господарювання, зазначені в пунктах 1, 2 частини другої статті 55 цього Кодексу.

2. У зовнішньоекономічній діяльності можуть брати участь також зовнішньоекономічні організації, що мають статус юридичної особи, утворені в Україні відповідно до закону органами державної влади або органами місцевого самоврядування.

3. Держава гарантує однаковий захист усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Стаття 379. Види зовнішньоекономічної діяльності та зовнішньоекономічні операції

1. Усі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право на здійснення будь-яких видів зовнішньоекономічної діяльності і зовнішньоекономічних операцій, якщо інше не встановлено законом.

2. Види зовнішньоекономічної діяльності, перелік зовнішньоекономічних операцій, що здійснюються на території України, умови та порядок їх здійснення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, а також перелік товарів (робіт, послуг), заборонених для експорту та імпорту, визначаються законом.

Стаття 380. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності

1. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності спрямовується на захист економічних інтересів України, прав і законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, створення рівних умов для розвитку усіх видів підприємництва у сфері зовнішньоекономічних відносин та використання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності доходів та інвестицій, заохочення конкуренції і обмеження монополізму суб'єктів господарювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

2. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування не мають права втручатися в оперативну діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, крім випадків, передбачених законом.

3. Перелік та повноваження органів державної влади, що здійснюють регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а також форми її державного регулювання та контролю визначаються цим Кодексом, законом про зовнішньоекономічну діяльність (959-12), іншими законами.

Стаття 381. Ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій

1. Кабінет Міністрів України може встановлювати перелік товарів (робіт, послуг), експорт та імпорт яких здійснюються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності лише за наявності ліцензії.

2. Порядок ліцензування експортно-імпортних операцій та види ліцензій визначаються законом.

3. Режим квотування зовнішньоекономічних операцій запроваджується у випадках, передбачених законом, чинними міжнародними договорами України, та здійснюється шляхом обмеження загальної кількості та/або сумарної митної вартості товарів, яка може бути ввезена (вивезена) за певний період. Порядок квотування зазначених операцій та види квот визначаються законом.

4. Інформація щодо введення режиму ліцензування або квотування публікується в офіційних виданнях у порядку, встановленому законом.

Стаття 382. Зовнішньоекономічні договори (контракти)

1. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право укласти будь-які зовнішньоекономічні договори (контракти), крім тих, укладення яких заборонено законодавством України.

2. Зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається в письмовій формі, якщо інше не встановлено законом або чинним міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України.

3. Форма зовнішньоекономічного договору (контракту) визначається правом місця його укладення. Місце укладення договору (контракту) визначається відповідно до законів України.

4. Форма зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо земельних ділянок, будівель та іншого нерухомого майна, розташованого на території України, визначається законами України.

5. Права та обов'язки сторін зовнішньоекономічного договору (контракту) визначаються правом місця його укладення, якщо сторони не погодили інше. Порядок визначення права, яке має застосовуватися до договору (контракту) у разі недосягнення згоди сторін стосовно вказаного порядку, встановлюється законом про зовнішньоекономічну діяльність.

6. Зовнішньоекономічний договір (контракт) може бути визнаний недійсним у судовому порядку, якщо він не відповідає вимогам законів України або чинним міжнародним договорам, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

7. Законом може бути встановлений особливий порядок укладення, виконання і розірвання окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів).

Стаття 383. Державна реєстрація зовнішньоекономічних договорів (контрактів)

1. Кабінет Міністрів України з метою забезпечення відповідності зовнішньоекономічних договорів (контрактів) законодавству України може запроваджувати їх державну реєстрацію.

2. Види зовнішньоекономічних договорів (контрактів), що підлягають державній реєстрації, а також порядок її здійснення визначаються законом про зовнішньоекономічну діяльність та іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до нього.

3. Виконання зобов'язань, що впливають із зовнішньоекономічних договорів (контрактів), не зареєстрованих в установленому законом порядку, тягне застосування до суб'єктів господарювання, які порушили цю вимогу, адміністративно-господарських санкцій, передбачених законом.

Стаття 384. Митне регулювання при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності

1. Держава здійснює митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

2. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється відповідно до Митного кодексу України, закону про зовнішньоекономічну діяльність, інших законів, Єдиного митного тарифу та чинних міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

3. Митний контроль на території спеціальних (вільних) економічних зон регулюється окремими законами та чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, що встановлюють спеціальний правовий режим зазначених зон відповідно до розділу VIII цього Кодексу.

Стаття 385. Принципи оподаткування при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності

1. Оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності має здійснюватися за такими принципами:

встановлення рівня оподаткування виходячи з необхідності досягнення та підтримання самокупності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення бездефіцитності платіжного балансу України;

гарантування стабільності видів і розміру податків, встановлення податків і зборів (обов'язкових платежів), а також статусу іноземних валют на території України виключно законом;

рівності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності при встановленні ставок податків;

заохочення експорту продукції вітчизняного виробництва.

2. Податкові пільги надаються виключно відповідно до закону, як правило, суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності, які стабільно експортують наукову, наукоємну продукцію, експорт яких перевищує імпорт

за фінансовий рік і обсяг експорту яких становить не менше п'яти відсотків від обсягу реалізованих за фінансовий рік товарів.

3. Ставки податків встановлюються та скасовуються відповідно до законів про оподаткування.

Стаття 386. Валютні рахунки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності

1. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право відкривати будь-які не заборонені законом валютні рахунки в банківських установах, розташованих на території інших держав.

2. Порядок відкриття валютних рахунків у банківських установах на території інших держав регулюється законодавством відповідної держави. У разі відкриття валютного рахунку в банківській установі за межами України суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності зобов'язаний повідомити про це Національний банк України не пізніше як у триденний строк. Порушення цієї вимоги тягне адміністративно-господарську відповідальність у порядку, встановленому законом.

3. Відкриття валютного рахунку в установі банку за межами України суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності, у статутному фонді якого є частка державного майна, здійснюється за погодженням з Фондом державного майна України.

4. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності зобов'язані надавати відомості про використання своїх валютних рахунків податковим органам у порядку, встановленому законодавством.

5. Порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності встановлюється законом.

Стаття 387. Валютна виручка від зовнішньоекономічної діяльності

1. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності після сплати передбачених законом податків та зборів (обов'язкових платежів) самостійно розпоряджаються валютною виручкою від проведених ними операцій, крім випадків, визначених законом відповідно до цього Кодексу.

2. Законом може бути запроваджено режим обов'язкового розподілу виручки від зовнішньоекономічних операцій в іноземній валюті між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та уповноваженими державними валютними фондами, а також порядок і розміри відрахувань іноземної валюти. Інформація про запровадження вказаного режиму має бути опублікована в офіційному друкованому органі Кабінету Міністрів України не пізніше як за два місяці до запровадження цього режиму.

Стаття 388. Одержання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності кредитів в іноземних фінансових установах

1. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності можуть одержувати в іноземних фінансових установах валютні кредити на договірній основі. При цьому умови кредитного договору не можуть суперечити законодавству України.

2. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, у статутному фонді яких є частка державного майна, можуть укласти кредитні договори з іноземними фінансовими установами лише за згодою Фонду державного майна України.

3. Види майна, що не може бути предметом застави у разі одержання валютного кредиту в іноземній фінансовій установі, визначаються законом.

Стаття 389. Захист державою прав та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності

1. Держава здійснює захист прав та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за межами України згідно з нормами міжнародного права. Такий захист здійснюється через дипломатичні та консульські установи, державні торговельні представництва, які представляють інтереси України, а також в інший спосіб, визначений законом.

2. Держава вживає необхідних заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії з боку інших держав, митних союзів або економічних угруповань, які обмежують права та законні інтереси суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України.

3. Законом може бути передбачено спеціальні заходи щодо захисту національного товаровиробника від демпінгового імпорту та спеціальні заходи щодо імпорту, який завдає або може завдати істотної шкоди національним товаровиробникам, а також визначено перелік видів товарів і послуг, експорт, імпорт та транзит яких через територію України забороняється.

4. У випадках недобросовісної конкуренції до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності або їх іноземних контрагентів застосовуються санкції відповідно до закону про зовнішньоекономічну діяльність та інших законів.

Глава 38

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ

Стаття 390. Іноземні інвестори

1. Іноземними інвесторами визнаються такі суб'єкти, що здійснюють інвестиційну діяльність на території України:

- юридичні особи, утворені за законодавством іншим, ніж законодавство України;
- іноземці та особи без громадянства, які не мають постійного місця проживання на території України;
- міжнародні урядові та неурядові організації;
- інші держави;
- інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності, визначені законом.

Стаття 391. Види іноземних інвестицій

1. Іноземні інвестори мають право здійснювати інвестиції на території України у вигляді іноземної валюти, що визнається конвертованою Національним банком України, будь-якого рухомого і нерухомого майна та пов'язаних з ним майнових прав; інших цінностей (майна), які відповідно до закону визнаються іноземними інвестиціями.

2. Заборона або обмеження будь-яких видів іноземних інвестицій може здійснюватися виключно законом.

Стаття 392. Форми здійснення іноземних інвестицій

1. Іноземні інвестори мають право здійснювати всі види інвестицій, зазначені у статті 391 цього Кодексу, в таких формах:

- участь у господарських організаціях, що створюються разом з вітчизняними юридичними особами чи громадянами, або придбання частки в діючих господарських організаціях;

- створення іноземних підприємств на території України, філій або інших структурних підрозділів іноземних юридичних осіб або придбання у власність діючих підприємств;

- придбання безпосередньо нерухомого або рухомого майна, що не заборонено законами України, або придбання акцій чи інших цінних паперів;

- придбання самостійно або за участі громадян чи вітчизняних юридичних осіб прав користування землею та використання природних ресурсів на території України;

- господарська діяльність на основі угод про розподіл продукції;

- придбання інших майнових прав;

- в інших формах, не заборонених законом.

2. Заборона або обмеження будь-яких форм здійснення іноземних інвестицій може провадитися лише законом.

3. Відносини, що виникають у зв'язку з придбанням іноземним інвестором майнових прав на землю та інші природні ресурси в Україні, регулюються відповідно земельним та іншим законодавством України.

Стаття 393. Оцінка іноземних інвестицій

1. Оцінка іноземних інвестицій, включаючи внески до статутного фонду підприємства з іноземними інвестиціями, здійснюється в іноземній конвертованій валюті та у гривнях, за згодою сторін, на основі цін міжнародних ринків або ринку України. При цьому перерахунок сум в іноземній валюті у гривні провадиться за курсом, встановленим Національним банком України.

Стаття 394. Правовий режим іноземних інвестицій

1. На території України щодо іноземних інвестицій встановлюється національний режим інвестиційної діяльності, за винятками, передбаченими цим Кодексом, іншими законами і чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

2. Відносини щодо оподаткування іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями регулюються податковим законодавством України.

3. У державних програмах залучення іноземних інвестицій в пріоритетні галузі економіки та соціальну сферу може бути передбачено встановлення додаткових пільг для суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність у цих сферах.

4. Законом може бути обмежено або заборонено діяльність іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями в окремих галузях народного господарства або в межах окремих територій України виходячи з інтересів національної безпеки України.

Стаття 395. Державна реєстрація іноземних інвестицій

1. Державна реєстрація іноземних інвестицій здійснюється Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями протягом трьох робочих днів після фактичного їх внесення у порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України.

2. Відмова у державній реєстрації іноземних інвестицій можлива лише у разі порушення законодавства України про іноземне інвестування. Відмову у державній реєстрації іноземних інвестицій може бути оскаржено у судовому порядку.

3. Незареєстровані іноземні інвестиції не дають права на одержання пільг та гарантій, передбачених цим Кодексом та іншими законами для іноземних інвесторів і підприємств з іноземними інвестиціями.

Стаття 396. Діяльність суб'єктів господарювання з іноземними інвестиціями в Україні

1. На території України можуть створюватися і діяти суб'єкти господарювання з іноземними інвестиціями, які здійснюють свою діяльність у формах підприємства з іноземними інвестиціями (стаття 116 цього Кодексу), іноземного підприємства (стаття 117 цього Кодексу), інших формах, не заборонених законом.

2. Порядок утворення підприємств з іноземними інвестиціями та іноземних підприємств регулюється цим Кодексом, іншими законами, прийнятими відповідно до нього. Особливості створення банківських, страхових та інших фінансових установ за участі іноземного інвестора визначаються відповідними законами.

Стаття 397. Гарантії здійснення іноземних інвестицій

1. З метою забезпечення стабільності правового режиму іноземного інвестування встановлюються такі гарантії для іноземних інвесторів:

застосування державних гарантій захисту іноземних інвестицій у разі зміни законодавства про іноземні інвестиції;

гарантії щодо примусового вилучення, а також від незаконних дій органів влади та їх посадових осіб;

компенсація і відшкодування збитків іноземним інвесторам;

гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності;

гарантії переказу прибутків та використання доходів від іноземних інвестицій;

інші гарантії здійснення інвестиційної діяльності.

2. У разі зміни законодавства про режим іноземного інвестування на вимогу іноземного інвестора у випадках і в порядку, визначених законом, застосовуються державні гарантії, які визначаються законодавством, що діяло на момент вкладення інвестицій.

3. Іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації.

4. Органи державної влади та їх посадові особи не мають права реквізувати іноземні інвестиції, крім випадків здійснення рятувальних заходів у разі стихійного лиха, аварій, епідемій, епізоотій. Зазначена реквізиція може бути здійснена лише на підставі рішення органів, уповноважених на це Кабінетом Міністрів України, і в порядку, встановленому законом.

5. Іноземні інвестори мають право вимагати відшкодування збитків, завданих їм незаконними діями чи бездіяльністю органів державної влади або

органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб. Збитки іноземних інвесторів повинні бути відшкодовані за поточними ринковими цінами або на основі обґрунтованих оцінок, підтверджених незалежним аудитором (аудиторською організацією).

6. Компенсація, яка виплачується іноземному інвестору в порядку відшкодування збитків, повинна бути адекватною, ефективною та визначеною на момент виконання рішення про відшкодування збитків. Сума компенсації за цим рішенням має бути негайно виплачена у валюті, в якій були здійснені інвестиції, чи в іншій прийнятній для іноземного інвестора валюті відповідно до валютного законодавства. Законом може бути передбачено нарахування відсотків на суму компенсації.

7. Компенсація збитків іноземним інвесторам здійснюється в порядку, встановленому законом.

Стаття 398. Гарантії переказу та використання доходів від іноземних інвестицій

1. Іноземним інвесторам після сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів) гарантується безперешкодний негайний переказ за кордон їхніх доходів, прибутків та інших коштів в іноземній валюті, одержаних на законних підставах від здійснення інвестицій.

2. Порядок переказу за кордон зазначених коштів встановлюється Національним банком України. Доход іноземного інвестора або інші кошти, одержані в Україні у гривнях або іноземній валюті від здійснення інвестицій, можуть реінвестуватися в Україні в порядку, встановленому законодавством.

Стаття 399. Гарантії іноземним інвесторам у разі припинення інвестиційної діяльності

1. У разі припинення інвестиційної діяльності на території України іноземний інвестор має право на повернення своїх інвестицій не пізніше шести місяців після припинення цієї діяльності, а також доходів за цими інвестиціями у грошовій або товарній формі, якщо інше не встановлено законом або угодою сторін.

Стаття 400. Законодавство про іноземні інвестиції

1. Відносини, пов'язані з іноземними інвестиціями в Україні, регулюються цим Кодексом, законом про режим іноземного інвестування, іншими законодавчими актами та чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. У разі якщо міжнародним договором встановлено інші правила, ніж ті, що передбачено законодавством України про іноземні інвестиції, застосовуються правила міжнародного договору.

ГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

Від 6 листопада 1991 року №1798 – XII

Витяг

Р о з д і л І

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Право на звернення до господарського суду

Підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності (далі - підприємства та організації), мають право звертатися до господарського суду згідно з встановленою підвідомчістю господарських справ за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів, а також для вжиття передбачених цим Кодексом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням.

У випадках, передбачених законодавчими актами України, до господарського суду мають право також звертатися державні та інші органи, громадяни, що не є суб'єктами підприємницької діяльності.

Угода про відмову від права на звернення до господарського суду є недійсною.

Стаття 2. Порушення справ у господарському суді

Господарський суд порушує справи за позовними заявами:

підприємств та організацій, які звертаються до господарського суду за захистом своїх прав та охоронюваних законом інтересів;

державних та інших органів, які звертаються до господарського суду у випадках, передбачених законодавчими актами України;

прокурорів та їх заступників, які звертаються до господарського суду в інтересах держави;

Рахункової палати, яка звертається до господарського суду в інтересах держави в межах повноважень, що передбачені Конституцією та законами України.

Прокурор, який звертається до господарського суду в інтересах держави, в позовній заяві самостійно визначає, в чому полягає порушення інтересів держави, та обґрунтовує необхідність їх захисту, а також вказує орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах.

Господарський суд порушує справи про банкрутство за письмовою заявою будь-кого з кредиторів, боржника.

Стаття 4. Законодавство, яке застосовується при вирішенні господарських спорів

Господарський суд вирішує господарські спори на підставі Конституції України, Закону України "Про господарський суд", цього Кодексу, інших законодавчих актів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Господарський суд не застосовує акти державних та інших органів, якщо ці акти не відповідають законодавству України.

Якщо в міжнародних договорах України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, встановлені інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Господарський суд у випадках, передбачених законом або міжнародним договором, застосовує норми права інших держав.

У разі відсутності законодавства, що регулює спірні відносини за участю іноземного суб'єкта підприємницької діяльності, господарський суд може застосовувати міжнародні торгові звичаї.

Забороняється відмова у розгляді справи з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини.

Стаття 4-5. Судові рішення

Господарські суди здійснюють правосуддя шляхом прийняття обов'язкових до виконання на усій території України рішень, ухвал, постанов. Рішення і постанови господарських судів приймаються іменем України.

Невиконання вимог рішень, ухвал, постанов господарських судів тягне відповідальність, встановлену цим Кодексом та іншими законами України.

Усі судові рішення викладаються у письмовій формі.

Р о з д і л ІІ

ДОСУДОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

Стаття 5. Основні положення досудового врегулювання господарського спору

Сторони застосовують заходи досудового врегулювання господарського спору за домовленістю між собою.

Порядок досудового врегулювання спорів визначається цим Кодексом, якщо інший порядок не встановлено діючим на території України законодавством, яке регулює конкретний вид господарських відносин.

Порядок досудового врегулювання господарських спорів не поширюється на спори про визнання договорів недійсними, спори про визнання недійсними актів державних та інших органів, підприємств та організацій, які не відповідають законодавству і порушують права та охоронювані законом інтереси підприємств та організацій (далі - акти), спори про стягнення заборгованості за опротестованими векселями, спори про стягнення штрафів Національним банком України з банків та інших фінансово-кредитних установ, а також на спори про звернення стягнення на заставлене майно.

Стаття 6. Порядок пред'явлення претензії

Підприємства та організації, що порушили майнові права і законні інтереси інших підприємств та організацій, зобов'язані поновити їх, не чекаючи пред'явлення претензії.

Підприємства та організації, чії права і законні інтереси порушено, з метою безпосереднього врегулювання спору з порушником цих прав та інтересів звертаються до нього з письмовою претензією.

У претензії зазначаються:

а) повне найменування і поштові реквізити заявника претензії та підприємства, організації, яким претензія пред'являється; дата пред'явлення і номер претензії;

б) обставини, на підставі яких пред'явлено претензію; докази, що підтверджують ці обставини; посилання на відповідні нормативні акти;

в) вимоги заявника;

г) сума претензії та її розрахунок, якщо претензія підлягає грошовій оцінці; платіжні реквізити заявника претензії;

д) перелік документів, що додаються до претензії, а також інших доказів.

Документи, що підтверджують вимоги заявника, додаються в оригіналах чи належним чином засвідчених копіях. Документи, які є у другій сторони, можуть не додаватись до претензії із зазначенням про це у претензії.

Претензія підписується повноважною особою підприємства, організації або їх представником та надсилається адресатові рекомендованим або цінним листом чи вручається під розписку.

Стаття 7. Порядок і строки розгляду претензії

Претензія розглядається в місячний строк, який обчислюється з дня одержання претензії.

В тих випадках, коли обов'язковими для обох сторін правилами або договором передбачено право перепроверки забракованої продукції (товарів) підприємством-виготовлювачем, претензії, пов'язані з якістю та комплектністю продукції (товарів), розглядаються протягом двох місяців.

Якщо до претензії не додано всі документи, необхідні для її розгляду, вони витребуються у заявника із зазначенням строку їх подання, який не може бути менше п'яти днів, не враховуючи часу поштового обігу. При цьому перебіг строку розгляду претензії зупиняється до одержання витребуваних документів чи закінчення строку їх подання. Якщо витребувані документи у встановлений строк не надійшли, претензія розглядається за наявними документами.

При розгляді претензії підприємства та організації в разі необхідності повинні звірити розрахунки, провести судову експертизу або вчинити інші дії для забезпечення досудового врегулювання спору.

Підприємства та організації, що одержали претензію, зобов'язані задовольнити обгрунтовані вимоги заявника.

Стаття 8. Повідомлення заявника про результати розгляду претензії

Про результати розгляду претензії заявник повідомляється у письмовій формі.

У відповіді на претензію зазначаються:

а) повне найменування і поштові реквізити підприємства, організації, що дають відповідь, та підприємства чи організації, яким надсилається відповідь; дата і номер відповіді; дата і номер претензії, на яку дається відповідь;

б) коли претензію визнано повністю або частково, - визнана сума, номер і дата платіжного доручення на перерахування цієї суми чи строк та засіб задоволення претензії, якщо вона не підлягає грошовій оцінці;

в) коли претензію відхилено повністю або частково, - мотиви відхилення з посиланням на відповідні нормативні акти і документи, що обгрунтовують відхилення претензії;

г) перелік доданих до відповіді документів та інших доказів.

Коли претензію відхилено повністю або частково, заявникові повинно бути повернуто оригінали документів, одержаних з претензією,

а також надіслано документи, що обґрунтовують відхилення претензії, якщо їх немає у заявника претензії.

Відповідь на претензію підписується повноважною особою підприємства, організації або їх представником та надсилається рекомендованим або цінним листом чи вручається під розписку.

Якщо у відповіді про визнання претензії не повідомляється про перерахування визнаної суми, то через 20 днів після її отримання така відповідь є підставою для примусового стягнення заборгованості державною виконавчою службою в порядку, встановленому Законом України "Про виконавче провадження". До заяви про порушення виконавчого провадження додається відповідь боржника, а якщо в ній не зазначено розмір визнаної суми, то додається також копія претензії.

Установи банку зобов'язані приймати розпорядження про безспірне списання коштів і в тих випадках, коли боржник, визнавши претензію, просить з різних причин не стягувати з нього визнану суму.

За необґрунтоване списання у безспірному порядку претензійної суми винна сторона сплачує другій стороні штраф у розмірі 10 процентів від списаної суми.

Стаття 10. Досудове врегулювання розбіжностей, що виникають під час укладення господарських договорів

Спори, що виникають при укладенні господарських договорів, можуть бути подані на вирішення господарського суду.

Стаття 11. Досудове врегулювання спорів, що виникають у разі зміни та розірвання господарських договорів

Підприємство чи організація, які вважають за необхідне змінити чи розірвати договір надсилають пропозиції про це другій стороні за договором.

Підприємство, організація, які одержали пропозицію про зміну чи розірвання договору, відповідають на неї не пізніше 20 днів після одержання пропозиції. Якщо підприємства і організації не досягли згоди щодо зміни чи розірвання договору, а також у разі недержання відповіді у встановлений строк з урахуванням часу поштового обігу, заінтересована сторона має право передати спір на вирішення господарського суду.

Р о з д і л І І І

Підвідомчість справ господарським судам. Підсудність справ.

Стаття 12. Справи, підвідомчі господарським судам

Господарським судам підвідомчі:

1) справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні господарських договорів та з інших підстав, а також у спорах про визнання недійсними актів з підстав, зазначених у законодавстві, крім:

спорів, що виникають при погодженні стандартів та технічних умов;

спорів про встановлення цін на продукцію (товари), а також тарифів на послуги (виконання робіт), якщо ці ціни і тарифи відповідно до законодавства не можуть бути встановлені за угодою сторін;

інших спорів, вирішення яких відповідно до законів України, міждержавних договорів та угод віднесено до відання інших органів;

2) справи про банкрутство;

3) справи за заявами органів Антимонопольного комітету України, Рахункової палати з питань, віднесених законодавчими актами до їх компетенції.

Підвідомчий господарським судам спір може бути передано сторонами на вирішення третейського суду (арбітражу), крім спорів про визнання недійсними актів, а також спорів, що виникають при укладанні, зміні, розірванні та виконанні господарських договорів, пов'язаних із задоволенням державних потреб.

Стаття 13. Справи, підсудні місцевим господарським судам

Місцеві господарські суди розглядають у першій інстанції усі справи, підвідомчі господарським судам.

Стаття 16. Виключна підсудність справ

Віднесені до підсудності господарського суду справи у спорах, що виникають з договору перевезення, в яких одним з відповідачів є орган транспорту, розглядаються господарським судом за місцезнаходженням цього органу.

Справи у спорах про право власності на майно або про витребування майна з чужого незаконного володіння чи про усунення перешкод у користуванні майном розглядаються господарським судом за місцезнаходженням майна.

Справи у спорах про порушення майнових прав інтелектуальної власності розглядаються господарським судом за місцем вчинення порушення.

Справи у спорах, у яких відповідачем є вищий чи центральний орган виконавчої влади, Національний банк України, Рахункова палата, Верховна Рада Автономної Республіки Крим або Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські ради або обласні, Київська і Севастопольська міські державні адміністрації, а також справи, матеріали яких містять державну таємницю, розглядаються господарським судом міста Києва.

Р о з д і л І V

УЧАСНИКИ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

Стаття 18. Склад учасників судового процесу

До складу учасників судового процесу входять: сторони, треті особи, прокурор, інші особи, які беруть участь у процесі у випадках, передбачених цим Кодексом.

Стаття 22. Права та обов'язки сторін

Сторони користуються рівними процесуальними правами.

Сторони мають право знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії, брати участь в господарських засіданнях, подавати докази, брати участь у дослідженні доказів, заявляти клопотання, давати усні та письмові пояснення господарському суду, наводити свої доводи і міркування з усіх питань, що виникають у ході судового процесу, заперечувати проти клопотань і доводів інших учасників судового процесу, оскаржувати судові рішення господарського суду в установленому цим Кодексом порядку, а також користуватися іншими процесуальними правами, наданими їм цим Кодексом.

Сторони зобов'язані добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами, виявляти взаємну повагу до прав і охоронюваних законом інтересів другої сторони, вживати заходів до всебічного, повного та об'єктивного дослідження всіх обставин справи.

Позивач вправі до прийняття рішення по справі змінити підставу або предмет позову, збільшити розмір позовних вимог за умови дотримання встановленого порядку досудового врегулювання спору у випадках, передбачених статтею 5 цього Кодексу в цій частині, відмовитись від позову або зменшити розмір позовних вимог.

Відповідач має право визнати позов повністю або частково.

Господарський суд не приймає відмови від позову, зменшення розміру позовних вимог, визнання позову відповідачем, якщо ці дії суперечать законодавству або порушують чий-небудь права і охоронювані законом інтереси.

Стаття 29. Участь прокурора у розгляді справ

Прокурор бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, порушену за позовом інших осіб, на будь-якій стадії її розгляду для представництва інтересів громадянина або держави. З метою вступу у справу прокурор може подати апеляційне, касаційне подання, подання про перегляд рішення за нововиявленими обставинами або повідомити суд і взяти участь у розгляді справи, порушеної за позовом інших осіб.

У разі прийняття господарським судом позовної заяви, поданої прокурором в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, зазначений орган набуває статусу позивача.

Про свою участь у вже порушеній справі прокурор повідомляє господарський суд письмово, а в судовому засіданні - також і усно.

Прокурор, який бере участь у справі, несе обов'язки і користується правами сторони, крім права на укладення мирової угоди.

Відмова прокурора від поданого ним позову не позбавляє позивача права вимагати вирішення спору по суті.

Відмова позивача від позову, поданого прокурором в інтересах держави, не позбавляє прокурора права підтримувати позов і вимагати вирішення спору по суті.

Р о з д і л V

ДОКАЗИ

Стаття 32. Поняття і види доказів

Доказами у справі є будь-які фактичні дані, на підставі яких господарський суд у визначеному законом порядку встановлює наявність чи відсутність обставин, на яких ґрунтуються вимоги і заперечення сторін, а також інші обставини, які мають значення для правильного вирішення господарського спору.

Ці дані встановлюються такими засобами:

письмовими і речовими доказами, висновками судових експертів;

поясненнями представників сторін та інших осіб, які беруть участь в судовому процесі. В необхідних випадках на вимогу судді пояснення

представників сторін та інших осіб, які беруть участь в судовому процесі, мають бути викладені письмово.

Стаття 41. Призначення і проведення судової експертизи

Для роз'яснення питань, що виникають при вирішенні господарського спору і потребують спеціальних знань, господарський суд призначає судову експертизу.

Учасники судового процесу мають право пропонувати господарському суду питання, які мають бути роз'яснені судовим експертом. Остаточне коло цих питань встановлюється господарським судом в ухвалі.

Проведення судової експертизи має бути доручено компетентним організаціям чи безпосередньо спеціалістам, які володіють необхідними для цього знаннями. Особа, яка проводить судову експертизу (далі - судовий експерт), користується правами і несе обов'язки, азначені у статті 31 цього Кодексу.

Сторони і прокурор, який бере участь в судовому процесі, мають право до початку проведення судової експертизи заявити відвід судовому експерту в порядку та з підстав, зазначених у частинах п'ятій і шостій статті 31 цього Кодексу.

Р о з д і л VI

СУДОВІ ВИТРАТИ

Стаття 44. Склад судових витрат

Судові витрати складаються з державного мита, сум, що підлягають сплаті за проведення судової експертизи, призначеної господарським судом, витрат, пов'язаних з оглядом та дослідженням речових доказів у місці їх знаходження, оплати послуг перекладача, адвоката, витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу та інших витрат, пов'язаних з розглядом справи.

Стаття 49. Розподіл господарських витрат

Державне мито покладається:

у спорах, що виникають при укладанні, зміні та розірванні договорів, - на сторону, яка безпідставно ухиляється від прийняття пропозицій іншої сторони, або на обидві сторони, якщо господарським судом відхилено частину пропозицій кожної із сторін;

у спорах, що виникають при виконанні договорів та з інших підстав, - на сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог.

Якщо спір виник внаслідок неправильних дій сторони, господарський суд має право покласти на неї державне мито незалежно від результатів вирішення спору.

Державне мито, від сплати якого позивач у встановленому порядку звільнений, стягується з відповідача в доход бюджету пропорційно розміру задоволених вимог, якщо відповідач не звільнений від сплати державного мита.

Стороні, на користь якої відбулося рішення, господарський суд відшкодовує мито за рахунок другої сторони і в тому разі, коли друга сторона звільнена від сплати державного мита.

Суми, які підлягають сплаті за проведення судової експертизи, послуги перекладача адвоката, витрати на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу та інші витрати, пов'язані з розглядом справи, покладаються:

при задоволенні позову - на відповідача;

при відмові в позові - на позивача;

при частковому задоволенні позову - на обидві сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог.

Р о з д і л V I I

ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ

Стаття 50. Встановлення та обчислення процесуальних строків

Процесуальні дії вчиняються у строки, встановлені цим Кодексом. У тих випадках, коли процесуальні строки не встановлено, вони призначаються господарським судом.

Строки для вчинення процесуальних дій визначаються точною календарною датою, зазначенням події, що повинна неминуче настати, чи періодом часу. В останньому випадку дію може бути вчинено протягом всього періоду.

Перебіг процесуального строку, обчислюваного роками, місяцями або днями, починається наступного дня після календарної дати або настання події, якими визначено його початок.

Р о з д і л VІІІ

ПОДАННЯ ПОЗОВУ

Стаття 54. Форма і зміст позовної заяви

Позовна заява подається до господарського суду в письмовій формі і підписується повноважною посадовою особою позивача або його представником, прокурором чи його заступником, громадянином - суб'єктом підприємницької діяльності або його представником.

Позовна заява повинна містити:

- 1) найменування господарського суду, до якого подається заява;
 - 2) найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові за його наявності для фізичних осіб) сторін, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання (для фізичних осіб), ідентифікаційні коди суб'єкта господарської діяльності за їх наявності (для юридичних осіб) або індивідуальні ідентифікаційні номери за їх наявності (для фізичних осіб - платників податків);
 - 2-1) документи, що підтверджують за громадянином статус суб'єкта підприємницької діяльності;
 - 3) зазначення ціни позову, якщо позов підлягає грошовій оцінці; суми договору (у спорах, що виникають при укладанні, зміні та розірванні господарських договорів);
 - 4) зміст позовних вимог; якщо позов подано до кількох відповідачів, - зміст позовних вимог щодо кожного з них;
 - 5) виклад обставин, на яких ґрунтуються позовні вимоги; зазначення доказів, що підтверджують позов; обґрунтований розрахунок сум, що стягуються чи оспорюються; законодавство, на підставі якого подається позов;
 - 6) відомості про вжиття заходів досудового врегулювання спору, якщо такі проводилися;
 - 6-1) відомості про вжиття запобіжних заходів відповідно до розділу V-1 цього Кодексу;
 - 7) перелік документів та інших доказів, що додаються до заяви.
- У позовній заяві можуть бути вказані й інші відомості, якщо вони необхідні для правильного вирішення спору.

Стаття 55. Ціна позову

Ціна позову визначається:

- 1) у позовах про стягнення грошей - стягуваною сумою або сумою, оспорюваною за виконавчим чи іншим документом, за яким стягнення провадиться у безспірному (безакцептному) порядку;

2) у позовах про витребування майна - вартістю майна, що витребується;

3) у позовах, які складаються з кількох самостійних вимог, - загальною сумою усіх вимог;

4) у позовах про стягнення іноземної валюти - в іноземній валюті та у карбованцях відповідно до офіційного курсу, встановленого Національним банком України на день подання позову.

В ціну позову включаються також вказані в позовній заяві суми неустойки (штрафу, пені), а якщо вони не вказані, - суми їх, визначені суддею.

Ціну позову вказує позивач. У випадках неправильного зазначення ціни позову вона визначається суддею.

Стаття 56. Надсилання копії позовної заяви і доданих до неї документів

Позивач, прокурор чи його заступник зобов'язані при поданні позову надіслати сторонам копії позовної заяви та доданих до неї документів, якщо цих документів у сторін немає.

Такий самий обов'язок покладається на позивача у разі залучення господарським судом до участі у справі іншого відповідача, заміни господарським судом неналежного відповідача.

Стаття 57. Документи, що додаються до позовної заяви

До позовної заяви додаються документи, які підтверджують:

1) вжиття заходів досудового врегулювання господарського спору у випадках, передбачених статтею 5 цього Кодексу з кожним із відповідачів (у спорах, що виникають при укладанні, зміні чи розірванні договорів, - відповідно договір, проект договору, лист, який містить вимогу про укладання, зміну чи розірвання договору, відомості про пропозиції однієї сторони і розгляд їх у встановленому порядку, відповідь другої сторони, якщо її одержано, та інші документи; у спорах, що виникають при виконанні договорів та з інших підстав, - копія претензії, докази її надсилання відповідачу, копія відповіді на претензію, якщо відповідь одержано);

2) відправлення відповідачеві копії позовної заяви і доданих до неї документів;

3) сплату державного мита у встановлених порядку і розмірі;

3-1) сплату витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу;

4) обставини, на яких ґрунтуються позовні вимоги.

До заяви про визнання акта недійсним додається також копія оспорюваного акта або засвідчений витяг з нього.

До позовної заяви, підписаної представником позивача, додається довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження представника позивача.

Р о з д і л Х І

ВИРІШЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

Стаття 69. Строк вирішення спору

Спiр має бути вирішено господарським судом у строк не більше двох місяців від дня одержання позовної заяви.

Спiр про стягнення заборгованості за опротестованим векселем має бути вирішено господарським судом у строк не більше одного місяця від дня одержання позовної заяви.

У виняткових випадках голова господарського суду чи заступник голови господарського суду має право продовжити строк вирішення спору, але не більш як на один місяць.

За клопотанням обох сторін чи клопотанням однієї сторони, погодженим з другою стороною, спiр може бути вирішено у більш тривалій строк, ніж встановлено частиною першою цієї статті.

Про продовження строку вирішення спору виноситься ухвала.

Стаття 81-1. Протоколи

У судовому засіданні, а також про огляд і дослідження письмових або речових доказів у місці їх знаходження складається протокол.

У протоколі судового засідання зазначаються:

- 1) рік, місяць, число і місце судового засідання;
- 2) найменування суду, що розглядає справу, та склад суду;
- 3) номер справи і найменування сторін;
- 4) відомості про явку в судове засідання представників сторін, інших учасників судового процесу або про причини їх неявки;
- 5) відомості про роз'яснення господарським судом сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, їх процесуальних прав і обов'язків, зокрема, права заявляти відводи, та попередження перекладача про відповідальність за завідомо неправильний переклад, судового експерта - за дачу завідомо неправильного висновку або відмові від дачі висновку;
- 6) усні заяви і клопотання сторін та інших осіб, які беруть участь у справі;
- 7) усні роз'яснення судовими експертами своїх висновків і відповіді на поставлені їм додаткові запитання.

Протокол веде секретар судового засідання.

Протокол у триденний строк підписують суддя (суддя - головуючий у колегії суддів) і секретар судового засідання.

Сторони та інші особи, які беруть участь у справі, мають право знайомитися з протоколами і протягом п'яти днів після їх підписання

подавати письмові зауваження з приводу допущених у протоколах неправильностей або неповноти протоколу. Зауваження на протоколи у всіх випадках долучаються до матеріалів справи.

Господарський суд розглядає зауваження на протокол протягом п'яти днів з дня подання зауваження і за результатами розгляду виносить ухвалу, якою приймає зауваження або мотивовано відхиляє їх.

На вимогу хоча б одного учасника судового процесу у суді першої чи апеляційної інстанції при розгляді справи по суті або за ініціативою суду здійснюється фіксування судового процесу з допомогою звукозаписувального технічного засобу.

Відтворення технічного запису судового процесу здійснюється в судовому засіданні при розгляді справи судом у першій інстанції, в апеляційному чи касаційному порядку, а також при розгляді зауважень на протокол судового засідання на вимогу сторін чи за ініціативою суду.

Питання про видачу копії технічного запису учаснику процесу, про його відтворення поза судовим засіданням вирішуються головуючим у кожному окремому випадку залежно від обставин.

Стаття 82. Прийняття рішення

При вирішенні господарського спору по суті (задоволення позову, відмова в позові повністю або частково) господарський суд приймає рішення.

Рішення викладається у письмовій формі та підписується всіма суддями, які брали участь у засіданні. У разі розгляду справи трьома суддями суддя, не згодний з рішенням, зобов'язаний викласти у письмовій формі свою окрему думку, що приєднується до справи.

Стаття 84. Зміст рішення

Рішення господарського суду ухвалюється іменем України і складається із вступної, описової, мотивувальної і резолютивної частин, при цьому:

1) у вступній частині вказуються найменування господарського суду, номер справи, дата прийняття рішення, найменування сторін, ціна позову, прізвища судді (суддів), представників сторін, прокурора та інших осіб, які брали участь у засіданні, посади цих осіб. При розгляді справи на підприємстві, в організації про це також вказується у вступній частині рішення;

2) описова частина має містити стислий виклад вимог позивача, відзиву на позовну заяву, заяв, пояснень і клопотань сторін та їх представників, інших учасників судового процесу, опис дій, виконаних господарським судом (огляд та дослідження доказів і ознайомлення з матеріалами безпосередньо в місці їх знаходження);

3) у мотивувальній частині вказуються обставини справи, встановлені господарським судом; причини виникнення спору; докази, на підставі яких прийнято рішення; зміст письмової угоди сторін, якщо її

досягнуто; доводи, за якими господарський суд відхилив клопотання і докази сторін, їх пропозиції щодо умов договору або угоди сторін; законодавство, яким господарський суд керувався, приймаючи рішення; обґрунтування відстрочки або розстрочки виконання рішення;

4) резолютивна частина має містити висновок про задоволення позову або про відмову в позові повністю чи частково по кожній з заявлених вимог. Висновок не може залежати від настання або ненастання якихось обставин (умовне рішення).

При задоволенні позову в резолютивній частині рішення вказуються:

найменування сторони, на користь якої вирішено спір, і сторони, з якої здійснено стягнення грошових сум або яка зобов'язана виконати відповідні дії, строк виконання цих дій, а також строк сплати грошових сум при відстрочці або розстрочці виконання рішення;

розмір сум, що підлягають стягненню (основної заборгованості за матеріальні цінності, виконані роботи та надані послуги, неустойки, штрафу, пені та збитків, а також штрафів, передбачених у пунктах 4 і 5 частини другої статті 83 цього Кодексу);

найменування майна, що підлягає передачі, і місце його знаходження (у спорі про передачу майна);

найменування, номер і дата виконавчого або іншого документа про стягнення коштів у безспірному порядку (у спорі про визнання цього документа як такого, що не підлягає виконанню), а також сума, що не підлягає списанню.

У спорі, що виник при укладанні або зміні договору, в резолютивній частині вказується рішення з кожної спірної умови договору, а у спорі про спонукання укласти договір - умови, на яких сторони зобов'язані укласти договір, з посиланням на поданий позивачем проект договору.

В резолютивній частині рішення вказується про визнання договору недійсним у випадках, передбачених у пункті 1 статті 83 цього Кодексу.

При задоволенні заяви про визнання акта недійсним в резолютивній частині вказуються найменування акта і органу, що його видав, номер акта, дата його видання, чи визнається акт недійсним повністю або частково (в якій саме частині).

В резолютивній частині рішення вказується про розподіл господарських витрат між сторонами, про повернення державного мита з бюджету.

Якщо у справі беруть участь кілька позивачів і відповідачів, в рішенні вказується, як вирішено спір щодо кожного з них.

При розгляді первісного і зустрічного позовів у рішенні вказуються результати розгляду кожного з позовів.

Навчальне видання

Навчальний посібник з дисципліни „Господарське законодавство” для студентів усіх спеціальностей всіх форм навчання Академії.

Автор: Анатолій Іванович Кубах

Відповідальний за випуск: канд. юрид. наук, доцент Т.А.Коляда

Редактор: М.З.Аляб'єв

План 2007, поз. 83 Н

Підп. до друку 6.07.2007	Формат 60x84 1/16	Папір офісний
Друк на ризографі.	Умовн.-друк.арк. 11,6	Обл.-вид.арк. 12,1
Замовл.№	Тираж 100 прим.	

61002, Харків, ХНАМГ, вул. Революції, 12
Сектор оперативної поліграфії ІОЦ ХНАМГ
